

POLSKA AKADEMIA NAUK
ODDZIAŁ W LUBLINIE

BIULETYN INFORMACYJNY

7

Lublin 2002

Komitet Redakcyjny

Jan Gliński
Marek Rozmus
Radosław Dolecki

Adres Redakcji: Polska Akademia Nauk, Oddział w Lublinie
ul. Akademicka 19
20-033 Lublin, tel./fax (81) 537-58-68
e-mail: pan-ol@platon.man.lublin.pl
<http://www.pan-ol.lublin.pl>

© Copyright Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, Lublin 2002

ISSN 1505-7445

Wyd.I. Nakład 450 egz.
Skład komputerowy: Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie
Druk: Wydawnictwo POLIHYMNIA Sp.z o.o. Deszczowa 19, 20-832 Lublin

SPIS TREŚCI

50-lecie działalności Polskiej Akademii Nauk *Marian Truszczyński
Jan Gliński* 5

5-lecie Oddziału PAN w Lublinie *Jan Gliński* 10

PREZENTACJE

Mój naukowy życiorys *Włodzimierz Sitko* 17

Członkowie Oddziału PAN w Lublinie 22

Nowe władze uczelni lubelskich 28

PRACOWNIE NAUKOWE- LABORATORIA-BADANIA

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji (WSPA) w Lublinie *Radosław Marciniak* 31

Lubelsko-puławskie Centra Doskonałości (Centres of Excellence) *Andrzej Stepniewski* 34

REFERATY, KOMUNIKATY, WYDARZENIA

Potencjał produkcyjny rolnictwa Lubelszczyzny i jego wykorzystanie *Stanisław Krasowicz* 38

Monitoring jednorodności ziarna zbóż - propozycje rozwiązań aparaturowych dla celów hodowlanych i przemysłowych *Stanisław Grundas* 51

Oddziaływanie metali ciężkich występujących w środowisku na mikroorganizmy *Lesław Badura* 59

Produkcja biomasy na cele energetyczne *Jan Kuś* 61

Rozwój niepaństwowego
szkolnictwa wyższego w Polsce
w latach 1990 - 2001 *Radosław Marciniak* 77

Nowy Ośrodek Dydaktyczno-
Administracyjny Poleskiego Parku
Narodowego w Urszulinie *Andrzej Różycki* 89

Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI

Międzynarodowa konferencja
naukowa *Środowisko przyrodnicze
Polesia - stan aktualny i zmiany* *Stanisław Radwan* 91

IV Sesja Naukowa *Fizyka
w zastosowaniach* *Andrzej Bieganowski* 94

Międzynarodowa konferencja
naukowa *Dialog kultur w polskiej
i ukraińskiej literaturze* *Stefania Andrusiw* 95
Wołodymyr Pohrebennyk
Mirosława Ołdakowska-Kuflowa
Marian Maciejewski

Międzynarodowa konferencja
naukowa *Polsko-ukraińskie
powiązania językowe* *Dagmara Nowacka* 100

Badania gwar polskich i ukraińskich
na Ukrainie i w Polsce *Michał Lesiów* 102

Badania nad gwarami polskimi na
Ukrainie (lata 1967-1991) *Feliks Czyżewski* 104

KSIĄŻKI 110

PRO MEMORIA

Mirosław Jan Mossakowski *Włodzimierz Matysiak* 116

Andrzej Waksmundzki *Wiesław Wójcik* 121
Emil Chibowski
Bronisław Jańczuk

KRONIKA ODDZIAŁU 126

50-lecie działalności Polskiej Akademii Nauk

Polska Akademia Nauk powołana została do życia ustawą sejmową 9 kwietnia 1952 r. Członkami Akademii zostali najwybitniejsi uczeni, którzy przeżyli wojnę w kraju, bądź wrócili po wojnie do Polski z zagranicy. Pracując na polskich wyższych uczelniach, odbudowywali je ze zniszczeń wojennych, prowadząc jednocześnie zajęcia dydaktyczne ze studentami.

Przeciwnicy tej instytucji często wytykają Akademii jej rzekomo nieprawomyślny rodowód. Jest na to jedna odpowiedź: w Polsce powojennej powstawało wiele instytucji - nowe uczelnie, zakłady pracy, instytuty, które poddane były wpływom politycznym, a edukacja być może nawet bardziej niż same badania naukowe.

Idea narodowego centrum badawczego zrodziła się w umysłach naszych uczonych znacznie wcześniej, bo jeszcze w okresie międzywojennym. W 1927 r. po raz pierwszy sformułowano myśl, że potrzebna jest taka ogólnopolska instytucja naukowa, złożona z korporacji uczonych i instytutów badawczych w celu podjęcia na szeroką skalę badań w nowych dziedzinach nauki, które powstały i rozwijały się dynamicznie od początku XX wieku. Chodziło o to aby niepodległa Polska porozbiorowa mogła przyspieszyć swój rozwój poprzez integrację z Europą oraz nadrobić wiekowe zapóźnienia z okresu, kiedy była pozbawiona państwowości. Najświatlejsze umysły okresu międzywojennego uważały, że potrzebna jest taka instytucja, bowiem istniejące wtedy nieliczne uczelnie zajmowały się głównie dydaktyką. Nad tą ideą pracowali uczeni skupieni w czołowych polskich stowarzyszeniach naukowych, takich jak Polska Akademia Umiejętności (PAU), Towarzystwo Naukowe Warszawskie (TNW) i Akademia Nauk Technicznych. W 1935 r. pojawiła się po raz pierwszy nazwa Polska Akademia Nauk i blisko było do zrealizowania tego zamysłu, ale niestety przeszkodził wybuch II wojny światowej. W czasie okupacji hitlerowskiej prace nad tym, jak powinna wyglądać organizacja nauki w Polsce powojennej kontynuowano na tajnych posiedzeniach Prezydium PAU oraz TNW. Także w Delegaturze Rządu Londyńskiego na Kraj, w której za sprawy oświaty, edukacji i nauki odpowiadał jeden z najwybitniejszych polskich fizyków prof. Stefan Pieńkowski. W jego zespole również brano pod uwagę ideę takiej instytucji badawczej.

Wiek XX to okres odkryć naukowych o fundamentalnym znaczeniu, takich m.in. jak budowa atomu, które spowodowały dynamiczny rozwój chemii, nauk biologicznych i innych dziedzin nauki. Polska była w tym czasie zapóźniona z uwagi na brak ośrodków badawczych, w których tacy badacze, jak nasza wielka rodaczka Maria Skłodowska-Curie mogliby osiągnąć to, czego ona dokonała za granicą i której odkrycia przyczyniły się zasadniczo do rewolucyjnego wręcz rozwoju nauk w XX wieku. Zaczęto sobie zdawać sprawę, że jeżeli Polska

chciała stać się nowoczesnym państwem europejskim, cywilizowanym i partnerskim, to musiała podjąć nowe wyzwanie i zdecydować się na intensywny rozwój nauki. Takim właśnie celom miało służyć powołanie do życia Polskiej Akademii Nauk, rozumianej jako korporacja skupiająca najwybitniejszych uczonych oraz stanowiącej narodowe centrum badań naukowych.

W ramach tej państwowej instytucji naukowej zaczęły powstawać instytuty badawcze. Włączono też do niej niektóre istniejące wcześniej placówki jak np. Instytut Matematyczny, Instytut Badań Literackich, czy Instytut Biologii Doświadczalnej (obecnie noszący imię Marcelego Nenckiego). Niezależnie od tego profesorowie, którzy weszli w skład korporacji, przystąpili do tworzenia nowych placówek. Byli to najwybitniejsi uczeni, głównie uniwersyteccy. Dzięki nim właśnie, w tej nowo tworzonej instytucji zaszczerpiona została od samego początku cecha akademickości, niestychanie istotna z naukowego punktu widzenia.

Zachowana została zgodność z pierwotną ideą Akademii, jako instytucji państwowej złożonej z części korporacyjnej oraz centrum badawczego. Część korporacyjna obejmuje obecnie 350 członków Akademii wybieranych dożywotnio (2/3 to profesorowie uczelni, a 1/3 - profesorowie z instytutów PAN i jednostek badawczo-rozwojowych). Przy wyborach nowych członków obserwuje się każdorazowo bardzo ostrą konkurencję, na jedno miejsce ubiega się średnio 20 kandydatów. Świadczy to, iż PAN cieszy się autorytetem wśród ludzi nauki. W ramach PAN działa 80 instytutów w różnych miastach Polski. Oprócz Warszawy, gdzie jest największa ich koncentracja, są one w: Krakowie, Katowicach, Gliwicach, Zabrzu, Wrocławiu, Poznaniu, Łodzi, Lublinie, Gdańsku, Olsztynie, Białowieży. Pracuje w nich ok. 9 tys. osób, z czego połowa to pracownicy naukowcy, w tym 800 profesorów oraz 600 doktorów habilitowanych.

Instytuty PAN obejmują wszystkie dziedziny nauki, tj. nauki społeczne (Wydział I), biologiczne (Wydział II), matematyczne, fizyczne i chemiczne (Wydział III), techniczne (Wydział IV), rolnicze, leśne i weterynaryjne (Wydział V), medyczne (Wydział VI), nauki o Ziemi i górnicze (Wydział VII). Są one nastawione głównie na badania podstawowe, ale w kierunkach, w których istnieje naturalne przełożenie na praktykę, są podejmowane zaawansowane badania stosowane. Placówki PAN w większości uzyskują wysoką lokatę w rankingu KBN.

Placówki Akademii stały się warsztatami badawczymi dla uczonych uniwersyteckich z różnych dziedzin wiedzy. I przez co najmniej dziesięć pierwszych lat trwała pełna symbioza pomiędzy instytutami PAN i wyższymi uczelniami. Po tym dziesięcioleciu nastąpiła separacja placówek naukowych Akademii i uczelni. Różne były przyczyny tej dezintegracji polskiego środowiska naukowego, ale sprzyjało temu z pewnością m. in. zniesienie dwuetatowości w

zatrudnieniu profesorów. Sprawilo to, że zaczęły się tworzyć dwa niezależne środowiska naukowe: pracowników etatowych Akademii i pracowników uczelni. Pogłębiająca się dezintegracja, negatywna zarówno dla badań naukowych jak i edukacji, utrzymywała się przez następne lata i niestety istnieje po dziś dzień.

Podjęmowana obecnie działalność edukacyjna jest realizowana poprzez indywidualne związki pracowników naukowych z uczelniami, bądź też na podstawie porozumień zawieranych przez instytuty PAN z uczelniami. Skutecznie realizowaną formą zaangażowania PAN w edukację są również niepaństwowe uczelnie, powiązane z placówkami Akademii. W strukturze PAN jest 13 tego typu szkół wyższych, kształcących studentów na poziomach licencjackim, magisterskim i podyplomowym.

Ważną rolę badawczą i integrującą naukowców spełniają Komitety naukowe i problemowe PAN. Obecnie istnieje 110 komitetów, skupiających ok. 3.800 wybitnych specjalistów ze wszystkich dziedzin nauki, wybieranych demokratycznie i reprezentujących w przeważającej większości uczelnie wyższe, a ponadto placówki PAN i JBR-y. Zakres działalności komitetów obejmuje m.in. opracowywanie ekspertyz. Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN opracował np. wiele ekspertyz dotyczących strategii rozwojowej, w tym strategię rozwoju nauki, sięgającą roku 2020. Była ona przedmiotem dyskusji na konferencjach naukowych organizowanych przez Kancelarię Prezydenta RP w roku ubiegłym i w czerwcu br. Strategia ta nie była niestety przedmiotem ani debat parlamentarnych, ani rządowych.

Wiele ekspertyz tego typu, powstających w innych komitetach naukowych PAN, wysyłanych jest do Sejmu, Senatu, rządu, ministerstw. Opracowując takie dokumenty PAN wypełnia swe obowiązki państwowej instytucji naukowej. Uczeni wiedzą w jakich kierunkach należałoby kształtować rozwój kraju. Wykorzystanie natomiast ich wiedzy należy już do polityków, do kolejnych rządów. Niestety, nasze ekspertyzy nie pobudzają władz do podejmowania decyzji o charakterze politycznym i realizacji określonych strategii. Obserwuje się u nas brak polityki naukowej państwa, czyli świadomego podporządkowania niektórych programów badawczych wytyczonym, strategicznym kierunkom rozwoju gospodarki.

Rolę integrującą lokalne środowiska naukowe oraz reprezentanta PAN wobec władz wojewódzkich i samorządowych pełnią Oddziały PAN zlokalizowane w: Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu.

Akademia wypełnia nie tylko funkcję badawczą i różne funkcje państwowe, ale także określone funkcje społeczne. Muzeum Ziemi prowadzi badania i organizuje bardzo atrakcyjne wystawy. Przychodzą na nie tłumy młodzieży i ludzi dorosłych. Ogród Botaniczny PAN w Powsinie ma m.in. wielką kolekcję

skalnych roślin, prowadzi unikatowy w skali europejskiej bank genów. Biblioteki naukowe PAN są dostępne dla wszystkich. Przy jednej z placówek PAN w Poznaniu jest arboretum obejmujące rzadkie kolekcje roślin.

50 lat temu PAN była praktycznie jedynym miejscem prowadzenia badań podstawowych. Obecnie placówki PAN skupiają około 9% krajowego potencjału badawczego. Jeżeli mierzyć efektywność badań liczbą publikacji w renomowanych międzynarodowych czasopismach naukowych, to udział instytutów PAN w tych publikacjach sięga aż 25%. Warunki działania instytutów PAN zależą od organizacji krajowego systemu nauki.

Wszystkie decyzje dotyczące finansowania badań naukowych w Polsce zapadają w rządowym organie jakim jest Komitet Badań Naukowych. W systemie tym - niespotykanym w skali światowej - organa założycielskie instytutów naukowych, w tym Polska Akademia Nauk, pozbawione są wpływu na finansowanie swoich instytutów. Tym samym nie dysponują podstawowym instrumentem do prowadzenia określonej polityki naukowej wobec placówek badawczych. Mamy do czynienia z podstawowym błędem systemowym, polegającym na oddzieleniu uprawnień od odpowiedzialności. W Polsce nie ma żadnych pośrednich szczebli decyzyjnych w sprawach finansowania badań. Oznacza to scentralizowanie decyzji finansowych wobec wszystkich placówek badawczych kraju w jednym organie państwowym, jakim jest KBN. Być może takie rozwiązanie było słuszne 12 lat temu, na początku transformacji ustrojowej, kiedy potrzebna była jakaś nowa forma finansowania badań i nowy organ państwowy, który by się tymi problemami zajmował i wypracował sposób dystrybucji środków państwowych zbliżony do stosowanych w najbardziej rozwiniętych demokracjach. KBN odegrał w okresie przejściowym pozytywną rolę, ale jest to już rola historyczna, tym bardziej że de facto jedynym elementem przejętym przez KBN ze wzorców światowych jest zasada konkurencji i konkursu. XXI wiek, jak również perspektywa integracji Polski z UE, wymagają dostosowania zasad finansowania badań naukowych do sprawdzonych rozwiązań na świecie, a szczególnie w Europie. W Polsce wyraźnie brak jest polityki naukowej państwa, zintegrowanej z długofalową strategią rozwojową kraju.

Nieodłączną częścią działalności naukowej PAN jest współpraca z zagranicą, obejmująca przede wszystkim wyjazdy i przyjazdy naukowców w celu prowadzenia badań naukowych oraz udział w konferencjach naukowych. Współpraca jest realizowana obecnie na podstawie 69 dwustronnych porozumień Akademii z zagranicznymi Akademiami i innymi instytucjami naukowymi. Niezależnie od porozumień dwustronnych placówki Akademii realizują własne umowy o współpracy z instytucjami zagranicznymi. Polska Akademia Nauk organizuje i koordynuje współpracę polskich placówek naukowych z 95 międzynarodowymi organizacjami naukowymi. Polscy uczeni uczestniczą w organizowanych przez te instytucje imprezach, biorą udział w badaniach i

szkoleniach, korzystają z wydawanych przez te organizacje materiałów naukowych, ich baz i banków danych. Placówki Akademii uczestniczą i partycypują finansowo w 19 programach European Science Foundation. Akademia posiada zagraniczne stacje naukowe w Paryżu, Rzymie, Wiedniu i Berlinie odgrywające istotną rolę w aktywizacji międzynarodowej współpracy naukowej i promocji osiągnięć polskiej nauki.

Podsumowując należy stwierdzić, że przez ostatnie pół wieku zmieniło się wiele w nauce i w innych dziedzinach naszego kraju, także za sprawą Polskiej Akademii Nauk, która odegrała i nadal odgrywa ważną rolę zarówno w Polsce, jak i na arenie międzynarodowej.

Marian Truszczyński, Jan Gliński

Prof. dr hab. Marian Truszczyński, czł. rzecz. PAN jest członkiem Prezydium PAN oraz przewodniczącym V Wydziału Nauk Rolniczych Leśnych i Weterynaryjnych PAN.

Prof. dr hab. Jan Gliński, czł. rzecz. PAN jest prezesem Oddziału PAN w Lublinie i członkiem Prezydium PAN.

5-lecie Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Lublinie

Utworzenie Oddziału Polskiej Akademii Nauk było zamiarem naukowego środowiska Lublina od szeregu lat. Idei tej w latach siedemdziesiątych patronował czł. rzecz. PAN prof. Tadeusz Krwawicz. Niestety, starania te nie zostały uwieńczone sukcesem.

Członkowie PAN z Lublina i Puław należeli w związku z tym do Oddziału PAN w Krakowie. Biorąc pod uwagę fakt odległości i uciążliwych kontaktów, a przede wszystkim wzrastającego znaczenia naukowego i edukacyjnego ośrodka lubelsko - puławskiego, członkowie PAN podjęli w latach dziewięćdziesiątych kolejną próbę powołania do życia Oddziału PAN w Lublinie. Wyrazem tego było wystosowanie pisma do Prezydium PAN, z datą 15 maja 1995 r., z prośbą o erygowanie Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Lublinie. Pismo podpisali członkowie PAN: Jan Gliński, Jan Kisyński, Mieczysław Krapiec, Zbigniew Lorkiewicz, Leszek Malicki, Stanisław Nawrocki, Bohdan Rodkiewicz i Marian Truszczyński.

Na posiedzeniu Prezydium PAN 9 października 1995 r. powrócono do dyskusji dotyczącej powołania Oddziału PAN w Lublinie. Zgodnie z protokołem z tego posiedzenia - „Prof. M. Truszczyński, jeden z sygnatariuszy wymienionego uprzednio wniosku, przedstawił zebrany lubelsko - puławski region jako prężny ośrodek naukowy, w którym prócz placówek humanistycznych w rodzaju Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, humanistycznych wydziałów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej i Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, istnieje silna reprezentacja placówek, w których uprawiane są głównie nauki biologiczne, medyczne, rolnicze i weterynaryjne, a na szczególną uwagę zasługuje dominująca w kraju pozycja nauk rolniczych. Względy te, zdaniem autorów wniosku, przemawiają za potrzebą powołania Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Lublinie”.

Dyskusja nad powołaniem oddziału prowadzona była przy okazji kilku posiedzeń Prezydium PAN w kolejnych latach.

W czasie 87 sesji Zgromadzenia Ogólnego PAN w dniach 22-23 maja 1997 r. Prezes PAN prof. Leszek Kuźnicki przedstawił dotychczasową dyskusję dotyczącą utworzenia Oddziału PAN w Lublinie. Stwierdził, że ośrodek naukowy w Lublinie i Puławach jest największym w kraju, na terenie którego Polska Akademia Nauk nie ma swojego oddziału.

Zaplecze naukowe w postaci 2 Uniwersytetów - UMCS i KUL, Politechniki Lubelskiej, Akademii Medycznej i Akademii Rolniczej oraz 5 znaczących instytutów naukowo-badawczych (Państwowy Instytut Weterynaryjny, Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa, Instytut Nawozów Sztucznych, Instytut Medycyny Wsi i Instytut Europy Środkowo-Wschodniej), a także dużej placówki PAN w Lublinie tj. Instytutu Agrofizyki, stawiają poważne zadania przed Oddziałem w zakresie integracji różnych środowisk naukowych.

Wskazał na integracyjną rolę dla środowiska naukowego, jaką pełnią oddziały PAN i jednocześnie na fakt, że Oddział w Lublinie będzie w przyszłości ostatnim z sieci terenowych oddziałów Akademii, obejmującym region Polski wschodniej.

Podjęto Uchwałę Nr 1/97 Zgromadzenia Ogólnego PAN z dnia 23 maja 1997 roku, przyjętą na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 15 lipca 1997 roku o utworzeniu Oddziału PAN w Lublinie.

Oddział Polskiej Akademii Nauk w Lublinie jest siódmym (po Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Łodzi, Poznaniu i Wrocławiu) i jedynym oddziałem po prawej stronie Wisły.

Dzięki przychylności Władz UMCS, Oddział uzyskał pomieszczenie w budynku Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi, przy ul. Akademickiej 19 w Lublinie. Obsługę finansową Oddziału zabezpiecza Instytut Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie.

W dniu utworzenia Oddział skupiał 10 członków, prezesem do chwili śmierci (6.06.2001) był Zbigniew Lorkiewicz, wiceprezesem - Jan Gliński, członkiem Prezydium - Marian Truszczyński. Kolejnym prezesem został Jan Gliński, a wiceprezesem - Leszek Malicki. W ciągu 5 lat działalności Oddziału ubyło w sposób naturalny 2 członków (B.Rodkiewicz i Z.Lorkiewicz), zaś po wyborach w 1998 r. przybyło 2, a w 2002 r. kolejnych 3. Aktualnie w Oddziale działa 13 członków, mianowicie: Tomasz Brandyk, Henryk Chołaj, Jan Gliński, Jan Kiszyński, Mieczysław Krapiec, Leszek Malicki, Stanisław Nawrocki, Janusz Nowicki, Zygmunt Pejsak, Franciszek Tomczak, Tomasz Trojanowski, Marian Truszczyński i Ryszard Walczak.

Członkowie Oddziału brali czynny udział w realizacji 34 programów badawczych, w tym kilku międzynarodowych oraz w 5. Programie Ramowym Badań, Rozwoju i Prezentacji Unii Europejskiej. Pełnili również funkcje redaktorów i członków Rad Wydawniczych licznych krajowych oraz międzynarodowych czasopism naukowych.

Przy Oddziale powołano 11 specjalistycznych komisji naukowych, odgrywających rolę integracyjną wobec placówek ośrodka lubelsko-puławskiego. Liczba członków Komisji przekroczyła 200 osób.

Lp.	Komisja Oddziału PAN w Lublinie	Data powołania	Liczba członków	Przewodniczący
I	Chemii Plazmy Niskotemperaturowej	14.09.1998	20	prof. Iwo Pollo
II	Fizyki Stosowanej i Techniki	07.06.1999	46	prof. Ryszard Walczak
III	Biotechnologii	10.03.2000	11	prof. Anna Skorupska
IV	Filozoficzno-Przyrodnicza	06.10.2000	8	prof. Stefan Symotiuik
V	Motoryzacji i Energetyki Rolnictwa	14.11.2000	43	prof. Eugeniusz Krasowski
VI	Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych	30.03.2001	12	prof. Michał Łesiów
VII	Medycyny Wsi	30.03.2001	11	prof. Jerzy Zagórski
VIII	Rolnictwa	23.10.2001	18	prof. Stanisław Nawrocki
IX	Ochrony i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego	26.10.2001	21	prof. Stanisław Radwan
X	Ekonomii i Zarządzania	26.04.2002	18	prof. Włodzimierz Sitko
XI	Historyczna	18.10.2002	28	prof. Jan Ziólek

Pod auspicjami i przy wsparciu finansowym Oddziału zostało zorganizowanych 39 konferencji naukowych: regionalnych (R), krajowych (K) i międzynarodowych (M), przy dużym zaangażowaniu i aktywności poszczególnych komisji naukowych, m.in.:

- Biotechnologia – nadzieje i zagrożenia. (12.12.1997 r.) - R
- Naukowe osiągnięcia KUL w ciągu 80 lat istnienia. (26.03.1998 r.) - K
- Zagadnienie przestrzeni we współczesnej nauce. Piąta dyskusja panelowa. (21.04.1998 r.) - K
- Diagnostyka zaburzeń stanu zdrowia w oparciu o metody biologii i genetyki molekularnej. (14.05.1998 r.) - K
- Miejsce i rola IUNG w Lubelsko – Puławskim Ośrodku Naukowym. (19.06.1998 r.) - R
- Procesy mikrobiologiczne w rolnictwie, ochronie środowiska i medycynie. (21-25.06.1998 r.) - R
- Udział w konferencji dotyczącej utworzenia Lubelskiego Parku Technologicznego z gośćmi zagranicznymi m.in. prof. Jacky Chef, dyrektora Promtech – z Nancy we Francji. (20.07 i 10.09.1998 r.) - M
- Rola drobnoustrojów w medycynie, rolnictwie i ochronie środowiska. (24-30.09.1998 r.) - R
- Ekologia w prokreacji człowieka. (9-10.10.1998 r.) - K
- Biotechnologia w naukach weterynaryjnych. (10.11.1998 r.) - R
- Sytuacja ekologiczna Zachodniej Ukrainy i Środkowo-Wschodniej Polski. (16-17.11.1998 r.) - M
- High fidelity cloning and rapid sequencing of the large genomes. (30.11.1998 r.) - R

- Przestrzeń we współczesnej nauce. Szósta dyskusja panelowa. (20.04.1999 r.) - K
- Fizykochemia degradacji gleb torfowych. (23-26.05.1999 r.) - K
- 30-lecie Instytutu Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie. (24.06.1999 r.) - R
- Pierwsza konferencja integracyjna: Diagnoza i patogeneza zakażeń retrowirusem bydła.
Rola antyoksydantów w patogenezie choroby wirusowej. (8.10.1999 r.) - K
- Kadm - jego toksyczność i mechanizmy jej modyfikacji. (16.11.1999 r.) - R
- Stres w badaniach biologicznych i medycznych. (10-11.12.1999 r.) - R

- Przestrzeń we współczesnej nauce. Siódma dyskusja panelowa. (15.03.2000 r.) - K
- Problemy regulowania zatrudnienia i problemy bezrobocia na regionalnym rynku pracy. (30.03.2000 r.) - M
- I Sesja Naukowa Fizyka w zastosowaniach. (1.06.2000 r.) - R
- Promocja Jakości. (21.06.2000 r.) - R

-
- Problemy ochrony i użytkowania obszarów wiejskich o dużych walorach przyrodniczych. (20-21.10.2000 r.) - K
 - Transformacja ekonomiczna w kierunku gospodarki wolnorynkowej w Polsce i na Ukrainie. (24.10.2000 r.) - M
 - Przestrzeń we współczesnej nauce. Ósma dyskusja panelowa. (5.12.2000 r.) - K

 - Przestrzeń we współczesnej nauce. Dziewiąta dyskusja panelowa. (24.04.2001 r.) - K
 - II Sesja Naukowa Fizyka w zastosowaniach. (7.06.2001 r.) - R
 - Seminarium dot. polsko-ukraińsko-białoruskiej konferencji nt. Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany. (3-5.09.2001 r.) - M
 - III Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Techniczna nt. Motoryzacja i Energetyka Rolnictwa - MOTROL 2001. (19-21.09.2001 r.) - M
 - I Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Oddziaływanie Pól Elektromagnetycznych na Środowisko Przyrodnicze Agrolaser 2001.” (26-28.09.2001 r.) - M
 - V Sympozjum „Ekologia Prokreacji Człowieka.” (5.10.2001 r.) - K

 - Międzynarodowa konferencja naukowa „Dialog kultur w polskiej i ukraińskiej literaturze.” (1.03.2002) - M
 - Ogólnopolskie Sympozjum Naukowe „Problemy Motoryzacji Rolnictwa.” (12-13.03.2002) - K
 - Polsko-ukraińskie powiązania językowe. (26-27.04.2002) - M
 - Język ukraiński- współczesność i historia. (16-17.05.2002) - M
 - Biotechnologia w XXI wieku. (4.06.2002) - R
 - Zagadnienia przestrzeni we współczesnej nauce. Dziesiąta dyskusja panelowa. (4.06.2002) - K
 - III Sesja Naukowa Fizyka w Zastosowaniach. (6.06.2002) - K
 - Polsko-ukraińsko-białoruska konferencja naukowa „Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany.” (16-20.06.2002) - M
 - VII Ogólnopolskie Sympozjum Chemii Plazmy. (16-18.09.2002) - M

W ramach działalności statutowej Oddział utrzymywał kontakty z lokalnymi władzami wojewódzkimi i samorządowymi:

- poparł inicjatywę lokalnych władz samorządowych utworzenia Lubelskiego Regionalnego Parku Technologicznego (LRPT), delegując swoich przedstawicieli do Rady Naukowej Parku,
- włączył się do opracowania marszałkowskiego projektu celowego „Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Lubelskiego”,
- włączył się do opracowania tematów dotyczących wykorzystania dla regionu lubelskiego tzw. offsetu wynikającego z przetargu związanego z zakupem samolotu wielozadaniowego dla polskiej armii. Na Lubelszczyźnie offset

obejmowałyby m.in.: problemy ochrony środowiska, rolnictwo ekologiczne, produkcję biopaliw, agroturystykę oraz szkolenia offsetowe o zasięgu krajowym w oparciu o materiały szkoleniowe partnera zagranicznego.

Oddział pełnił rolę integracyjną w środowisku naukowym Lubelszczyzny, przejawiającą się we współpracy z uczelniami, instytutami naukowymi i towarzystwami. Obecnie na Lubelszczyźnie usytuowanych jest wiele placówek dydaktyczno-naukowych i badawczych, m.in. 8 uczelni państwowych, 7 uczelni niepublicznych, 7 instytutów naukowych. Liczba nauczycieli akademickich i pracowników naukowo-badawczych wynosi ok. 6 tys., natomiast liczba studentów (dziennych, wieczorowych i zaocznych) przekracza 90 tys.

Oddział prowadził działalność wydawniczą, publikując:

- *Biuletyn Informacyjny* (6 numerów) - każdy tom zawiera biogramy członków PAN związanych z Lubelszczyzną, prezentacje wybitnych naukowców, placówek i wydarzeń naukowych, wywiady z gośćmi Oddziału, kronikę wydarzeń związanych ze statutową działalnością, oraz artykuły naukowe-komunikaty, dotyczące aktualnych problemów badawczych regionu. W kolejnych *Biuletynach* swe sylwetki prezentowało wielu utytułowanych naukowców związanych z Lubelszczyzną, m.in. profesorowie: Mieczysław A. Krapiec, Kazimierz Goebel, Tomasz Trojanowski, Jerzy Święch, Marian Budzyński, Zdzisław Gliński, Jan Gliński, Karol Wysokiński i Władysław Rudziński. Publikowano także liczne artykuły naukowe dotyczące regionu, np. badań kultury Gotów w Kotlinie Hrubieszowskiej prowadzonych przez prof. Andrzeja Kokowskiego z Katedry Archeologii UMCS w Lublinie;
- *Zeszyty Naukowe* (2 numery) dotyczące zagadnień prezentowanych na organizowanych konferencjach;
- materiały towarzyszące międzynarodowym konferencjom - 2 tomy *Teki Komisji Motoryzacji i Energetyki Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie*, *Problemy ochrony i użytkowania obszarów wiejskich o dużych walorach przyrodniczych*, *Rynek pracy w procesie transformacji ustroju gospodarczego*;
- folder informujący o powołaniu nowej jednostki PAN, jej obszarze działania i członkach Oddziału, z wkładką zawierającą skład osobowy komisji Oddziału PAN w Lublinie;
- *Informator o placówkach dydaktyczno-naukowych Lubelszczyzny*, jako pierwsza tego rodzaju publikacja, opracowana w oparciu o uzyskane od 32 placówek materiały (planuje się coroczną aktualizację danych). Przewiduje się wydanie *Informatora* w języku angielskim.

Oddział objął patronat nad dwujęzycznym (polsko-angielskim) kwartalnikiem *Eksploatacja i Niezawodność* (2 punkty w klasyfikacji KBN). Redaguje również stronę internetową www.pan-ol.lublin.pl prezentując szczegółowo wszystkie wydarzenia związane z bieżącą działalnością i udostępniając własne publikacje w formie elektronicznej.

Posiedzenia Oddziału w ilości 10 zgromadzeń ogólnych i 17 zebrań prezydium były organizowane w różnych jednostkach naukowych Lublina i Puław, gdzie zapoznano się z charakterem i problematyką prac badawczych tych jednostek. Stałym punktem posiedzeń były, wymienione wcześniej, autoprezentacje wybitnych naukowców ośrodka lubelsko-puławskiego.

Członkowie Prezydium Oddziału reprezentują Akademię podczas uroczystości, spotkań naukowych, okolicznościowych z udziałem przedstawicieli władz uczelni lubelskich, miasta i województwa oraz środowisk biznesowych Lublina, m.in. z okazji: 80-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 50-lecia Politechniki Lubelskiej, 30-lecia Instytutu Agrofizyki PAN, wmurowania kamienia węgielnego pod budowę gmachów: Agro II Akademii Rolniczej w Lublinie, Collegium Novum Akademii

17 czerwca 2002 r. miała miejsce uroczystość wręczenia doktoratu honoris causa Politechniki Lubelskiej prof. Michałowi Kleiberowi, czł. rzecz. PAN, Ministrowi Nauki, Przewodniczącemu KBN. Gratulacje składają (od lewej) profesorowie: Ryszard Waleczak, czł. koresp. PAN, Jan Gliński, czł. rzecz. PAN, Marcel de Boodt, czł. zagr. PAN z Belgii, Witold Stępniewski, prorektor ds. nauki PL.

fot. Archiwum Politechniki Lubelskiej

Lublinie, Collegium Novum Akademii Medycznej w Lublinie i Wydziału Humanistycznego UMCS, otwarcia nowej siedziby rektoratu Politechniki Lubelskiej, uczestniczenia w posiedzeniach Kolegium Rektorów Publicznych Szkół Wyższych Lubelszczyzny, uroczystościach wręczenia doktoratów honoris causa wybitnym naukowcom i osobistościom związanym z uczelniami lubelskimi.

Oddział szczególną wagę przywiązywał do rozwijania naukowych i kulturalnych kontaktów ze wschodnimi partnerami, organizując wspólne konferencje i spotkania. Uczestniczył m.in. w Wystawie Polskiej Książki Naukowej we Lwowie i Wilnie, gdzie prezentowało się kilkadziesiąt oficyn akademickich, w tym wydawnictwa PAN, a prezentowane egzemplarze książek podarowane zostały gospodarzom wystawy. Członkowie Oddziału uczestniczyli w Dniach Nauki Polskiej w Rosji (13-18 października 2001 r). Ostatnio, w dniach 17-21 czerwca 2002 roku, z inicjatywy Oddziału została zorganizowana polsko-ukraińsko-białoruska konferencja pt. „Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany”. Konferencja ta rozpoczęła się w Lublinie, była kontynuowana na terenie Poleskiego Parku Narodowego, Szackiego Parku Narodowego (Ukraina) i zakończona w Brześciu (Białoruś). Polesie, zajmujące ok. 13 mln ha jest unikalną krainą fizjograficzną, gdzie zachowały się jeszcze w pierwotnym stanie rozległe kompleksy leśne, bagna i torfowiska. Polesie nie ma odpowiednika na naszym kontynencie, co pozwala traktować tę krainę jako dziedzictwo ogólnoeuropejskiego, a nawet światowego znaczenia. Został tu w kwietniu 2002 roku utworzony, pod patronatem Komitetu UNESCO w Paryżu, Międzynarodowy (polsko-ukraiński) Rezerwat Biosfery Polesie Zachodnie z możliwością poszerzenia go o tereny położone na terytorium Białorusi.

W krótkim okresie swej 5-letniej działalności Oddział został zaakceptowany w środowisku lubelsko-puławskim i zyskał uznanie, realizując zadania statutowe, w szczególności:

- pełniąc funkcję integracyjną w stosunku do życia naukowego regionu,
- popierając prace naukowe o istotnym znaczeniu poznawczym, jak również ważne dla gospodarki i kultury narodowej oraz uczestnicząc równocześnie w upowszechnianiu ich wyników,
- pełniąc funkcję łącznika między Akademią oraz organami władzy i administracji państwowej, samorządowej, a także organizacjami społecznymi.

Jan Gliński

Prof. dr hab. Jan Gliński, czł. rzecz. PAN jest prezesem Oddziału PAN w Lublinie.

PREZENTACJE

Włodzimierz Sitko

Mój naukowy życiorys

Urodziłem się w wielkoprzemysłowej aglomeracji Śląska, gdzie dominował czołobitny stosunek do techniki i tradycyjnych przemysłów takich jak górnictwo, hutnictwo, wielka chemia itp. Podobnie jak znaczna część młodych ambitnych ludzi wyobrażałem sobie, że karierę zawodową zrealizuję jako inżynier w wielkim przemyśle. Studiując górnictwo w Politechnice Śląskiej marzyłem, że w przyszłości zostanę dyrektorem kopalni. Wówczas funkcje kierownicze pełnili prawie wyłącznie inżynierowie. Uważałem, że posiadam pewne umiejętności w zakresie organizacji i zarządzania. Stąd moje nadzieje. Pracę dyplomową z zakresu organizacji i ekonomiki górnictwa obroniłem w Politechnice Śląskiej z wyróżnieniem – otrzymałem Honorową Szpadę Górniczą.

Gdy jednak zaproponowano mi asystenturę w Katedrze Organizacji i Ekonomii Górnictwa w Gliwicach grzecznie acz stanowczo odmówiłem uważając, że prawdziwy inżynier powinien się sprawdzić w praktyce produkcyjnej. Podjąłem pracę zawodową w dozorze górniczym Kopalni „Julian” w Piekarach Śląskich. Szybko jednak zorientowałem się, że powoli umierająca era industrialna i jej wielki przemysł nie sprzyjają rozwojowi osobowości twórczej.

Kiedy została po około półtora roku ponowiona propozycja mojego przejścia do pracy akademickiej, przyjąłem ją. Po twardej szkole życia w kopalni z entuzjazmem i zapałem przystąpiłem do działalności naukowej uważając, że połączenie wiedzy technicznej z matematyczną będzie moim obszarem zainteresowań naukowych. Pierwsze prace badawcze w tym doktorska i habilitacyjna koncentrowały się wokół problemów modelowania procesów gospodarczych i produkcyjnych w kopalniach i szukaniu związków pomiędzy czynnikami górniczo-geologicznymi, technicznymi, technologicznymi i organizacyjnymi a wynikami efektywnościowymi. Dążyłem wówczas bardzo wyraźnie do tworzenia modeli logistycznych najlepiej opisujących badane procesy. Ten nurt badawczy czerpałem głównie z mego przygotowania teoretycznego, które zdobyłem studiując przez pewien okres matematykę na Uniwersytecie Wrocławskim ale także pomocna była tu określona wiedza praktyczna zdobyta w czasie pracy zawodowej w kopalniach, z którymi

utrzymywałem stały kontakt zarówno jako konsultant czy też recenzując prace projektowo-badawcze, bądź pracując w kopalniach na część etatu. Od chwili przejścia do Lublina pierwszoplanowym obiektem moich zainteresowań naukowych stało się górnictwo Lubelskiego Zagłębia Węglowego. Jednocześnie znaczące humanistyczne środowisko uniwersyteckie Lublina rozbudziło wyraźnie tkwiące we mnie tęsknoty i zamiłowanie do nauk społecznych i humanistycznych. Zacząłem więc poświęcać swą uwagę bardziej wyraźnie problematyce zarządzania, a mniej organizacji produkcji.

Koniec lat 70. to wielkie prace badawcze w problemie węzłowym kompleksowego zagospodarowania LZW. Rozpocząłem więc swą wielką przygodę naukową kierując dużym zespołem opracowującym System Zarządzania Kompleksem Przemysłowo-Górnictwem. Choć Zagłębie nie osiągnęło planowanego rozwoju, to jednak zespół, w którym prowadziliśmy badania wspólnie z Zakładem Nauk Zarządzania Polskiej Akademii Nauk może się poszczycić znacznymi wynikami. Kilka osób uzyskało doktoraty i habilitacje. Opracowaliśmy wiele publikacji i referatów, a najważniejszymi były referaty, które wygłaszałem na X Światowym Kongresie górnictwem w Stambule: *“Economic criteria of deposits exploitation profitability”* oraz w Garmisch-Partenkirchen na 6. Międzynarodowym Kongresie Systemów Zarządzania w 1979 r.: *“Premises of developing an Effective Organization of Management in an Industrial Mining Complex”*. Merytorycznie naszym osiągnięciem była oryginalna metoda projektowania systemów zarządzania pod nazwą *“Analiza procesów”*, którą prezentowaliśmy w wielu publikacjach, w tym w bardzo znaczącym wydawnictwie Organizacja i Kierowanie PAN: *“Przyszłościowy model zarządzania w przemyśle wydobywczo-przetwórczym”* (Nr 2, 1982 r.) i *“Analiza i projektowanie struktur organizacyjnych-kierunek badań”* (Nr 1-4, 1986 r.).

Moje zainteresowania naukowe wyraźnie ewoluowały w kierunku humanistycznych nurtów w zarządzaniu przedsiębiorstwem. Miały na to wpływ między innymi przeobrażenia związane z transformacją systemu gospodarczego w Polsce i globalizacją. Ten okres przemian postawił nowe wyzwania przed nauką zarządzania, od której gospodarka oczekiwała pomocy doradczej, projektowej i w ogóle nowego spojrzenia na kierowanie firmą. Wykonaliśmy wspólnie z gronem współpracowników ogromną liczbę projektów restrukturyzacyjnych, opracowań naprawczych, biznes-planów i udzielali pomocy konsultacyjnej dla przedsiębiorstw. Moim głównym obszarem badawczym jest zarządzanie strategiczne, zarządzanie zmianą, zarządzanie zasobami ludzkimi. Pełniłem i pełnię funkcje w Radach Nadzorczych spółek Prawa Handlowego i utrzymuję stały bezpośredni kontakt z organizacjami gospodarczymi. Jest to aktywność, która bardzo wzbogaca moją działalność

naukowo-dydaktyczną. Zarządzanie jest nauką o wybitnym charakterze aplikacyjnym i poruszanie się w sferze samej teorii byłoby dalece niewystarczające.

Odbyłem krótkoterminowe staże naukowe w instytutach Jugosławii, Francji, Niemiec, Walii i Łotwy. Byłem przez 15 lat rektorem Politechniki Lubelskiej. Jestem kierownikiem Katedry Zarządzania w Politechnice i od 5 lat rektorem Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.

Curriculum vitae prof. Włodzimierza Sitki

Data i miejsce urodzenia:

28 października 1939, Wojkowice, woj. katowickie

Podstawowe miejsce pracy:

Politechnika Lubelska, Katedra Zarządzania
Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie

Aktualnie uprawiana dziedzina, dyscyplina i specjalność naukowa:

- **dziedzina:** nauki techniczne, nauki ekonomiczne
 - **dyscyplina:** nauki o zarządzaniu
 - **specjalność naukowa:** zarządzanie strategiczne, zarządzanie zmianą, zarządzanie zasobami ludzkimi
- Specjalność naukowa wynika z dorobku badawczego, publikacyjnego, konsultingowego oraz z działalności dydaktycznej

Przebieg kariery zawodowej:

- **studia magisterskie:** ukończone 1965 r. Politechnika Śląska w Gliwicach. Wydział Górniczy. Specjalność organizacja i ekonomika górnictwa.
- **doktorat:** 1968 Politechnika Śląska w Gliwicach
- **habilitacja:** 1972 Politechnika Śląska w Gliwicach
- **profesor nadzwyczajny** – 1976 r.
- **profesor zwyczajny** – 1991 r.

Przebieg pracy zawodowej:

- 1998 - Rektor Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie
- 1973 - 1981, 1984 - 1990 Rektor Politechniki Lubelskiej
- 1985 - Kierownik Katedry Zarządzania Politechniki Lubelskiej
- 1991 - Profesor zwyczajny
- 1976 - 1991 Profesor nadzwyczajny
- 1973 - 1978 Dyrektor Instytutu Organizacji i Zarządzania Politechniki Lubelskiej
- 1973 - 1976 Docent Politechniki Lubelskiej
- 1972 - 1973 Docent Politechniki Śląskiej
- 1972 - 1973 Prodziekan Wydziału Górniczego Politechniki Śląskiej

1972 - 1973	Zastępca Dyrektora Instytutu Organizacji i Ekonomiki Górnictwa Politechniki Śląskiej w Gliwicach
1968 - 1972	Adiunkt w Instytucie Organizacji i Ekonomiki Górnictwa Politechniki Śląskiej w Gliwicach
1966 - 1968	Asystent w Instytucie Organizacji i Ekonomiki Górnictwa Politechniki Śląskiej w Gliwicach
1964 - 1965	Nadgórnik w Kopalni Julian w Piekarach Śląskich

Osiągnięcia naukowe – charakterystyka ogólna

- autor i współautor ponad 200 publikacji naukowych, w tym 7 monografii i 4 skryptów akademickich,
- udział w 7 projektach badawczych KBN,
- autor i współautor ponad 200 prac badawczych niepublikowanych,
- autor i współautor ok. 90 prac o charakterze eksperckim,
- autor ponad 20 opracowań materiałów szkoleniowych niepublikowanych

Kształcenie kadry

- prace magisterskie, licencjackie

Promotorstwo około 300 prac z zakresu zarządzania strategicznego, zarządzania zmianą, zarządzania zasobami ludzkimi, zarządzania wiedzą, restrukturyzacji, projektowania struktur organizacyjnych i inne.

- doktoraty

Promotorstwo 10-ciu obronionych prac doktorskich.

- przewody habilitacyjne

Opieka naukowa w 5-ciu obronionych przewodach habilitacyjnych, z czego jedna osoba uzyskała przed czterema laty tytuł naukowy profesora zwyczajnego.

Staż naukowe

Krótkoterminowe w następujących ośrodkach:

- Instytut Wydajności Pracy w Belgradzie, Jugosławia, 1972 r.
- Katedra Zarządzania i Komunikacji, Narodowy Uniwersytet Nauk Stosowanych w Tuluzie, Francja, 1986 r.
- Uniwersytet Techniczny w Hamburgu, Niemcy, 1987 r.
- Uniwersytet w Cardiff, Walia, 1988 r.
- Politechnika w Rydze, Łotwa, 1992 r.

Nagrody naukowe

- nagroda III-go stopnia Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego za pracę habilitacyjną, 1972 r.
- nagrody I i II-go stopnia Ministra Edukacji Narodowej za działalność naukową i dydaktyczną – 15 nagród w okresie od 1975 r.
- kilkanaście nagród rektorskich Rektora Politechniki Śląskiej i Rektora Politechniki Lubelskiej.
- Honorowa Szpada Górnicza za ukończenie studiów w Politechnice Śląskiej z wyróżnieniem, 1965 r.

Członkostwo w organizacjach naukowych, zawodowych i społecznych

- Komitet Nauk Zarządzania – PAN – członek przez 4 kadencje.
- Krajowy Komitet Organizacji Światowych Kongresów Górniczych, 1975 - 82.
- Państwowa Rada Górnictwa, członek od 1979 r.
- Rada Naukowa Głównego Instytutu Górnictwa w Katowicach: 1980 – 1991 – członek, a następnie v-ce przewodniczący.
- Towarzystwo Naukowej Organizacji i Kierownictwa: Przewodniczący Rady Naukowej Oddział Lublin, członek Głównej Rady Naukowej w Warszawie, 1979 – 1982, 1987 – 1991.
- Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego, v-ce przewodniczący Komisji Kadr. Warszawa, 1981 – 1985 r.
- Przewodniczący Kolegium Rektorów Wyższych Szkół Lublina, 1975 – 78, 1985 – 88 r.
- Rada Naukowa Centrum Badań Przedsiębiorczości i Zarządzania Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, członek od 1991 r.
- Komitet Prognoz “Polska w XXI wieku” przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, konsultant od 1990 r.
- Rzecznik dyscyplinarny Ministra Edukacji Narodowej od 1991 r.
- Przewodniczący Komisji Ekonomii i Zarządzania Oddziału PAN w Lublinie od 2002 r.

Odnaczenia

- Krzyż Kawalerski O.O.P.
- Krzyż Oficerski O.O.P.
- Medal Komisji Edukacji Narodowej i szereg innych odznaczeń i wyróżnień.

PREZENTACJE

Członkowie Oddziału PAN w Lublinie

Jan Gliński

- członek rzeczywisty PAN, prezes Oddziału PAN w Lublinie,
- czł. Prezydium PAN,
- prof. zw. dr hab. nauk rolniczych - agrotechnika, gleboznawstwo, agrofizyka,
- członek Polskiego i Międzynarodowego Towarzystwa Gleboznawczego,
- red. naczelny *International Agrophysics, Acta Agrophysica, Biuletynu Informacyjnego PAN Oddział w Lublinie,*
- członek Zespołu Redakcyjnego *Archives of Agronomy and Soil Science, Acta Agronomica Hungarica,*
- dyrektor Instytutu Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie,
- członek zagraniczny Słowackiej Akademii Nauk Rolniczych,
- członek Academia Europaea w Londynie.

Leszek J. Malicki

- członek korespondent PAN, wiceprezes Oddziału PAN w Lublinie,
- wiceprzewodniczący Komitetu Uprawy Roślin PAN w latach 1990-1999,
- prof. zw. dr hab. nauk rolniczych - uprawa roli i roślin, doświadczalnictwo rolnicze,
- dr h.c. Akademii Rolniczej w Szczecinie,
- organizator i Prezes Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych,
- członek założyciel European Society for Agronomy,
- członek International Soil Tillage Research Organization,
- członek komitetów redakcyjnych: *Fragmenta Agronomica, Postępów Nauk Rolniczych, Colloquium z Agrobiometrii,*
- kierownik Katedry Ekologii Rolniczej Akademii Rolniczej w Lublinie oraz Katedry Doświadczalnictwa Rolniczego Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach.

Marian Truszczyński

- członek rzeczywisty PAN, członek Prezydium Oddziału PAN w Lublinie
- czł. Prezydium PAN, przewodniczący Wydziału V Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN,
- czł. czynny PAU,
- prof. zw. dr hab. nauk weterynaryjnych - nauki weterynaryjne, mikrobiologia weterynaryjna, choroby zakaźne zwierząt,
- dr h.c. Akademii Rolniczej w Lublinie, Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie,
- czł. zagr. Niemieckiej Akademii Przyrodników „Leopoldina”, Królewskiej Szwedzkiej Akademii Rolnictwa i Leśnictwa, Florenckiej Akademii Rolniczej (czł. koresp.), European Academy of Arts, Sciences and Humanities (Paryż) (czł. tytułarny),
- czł. honorowy Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów, The Royal Society of Medicine (W. Brytania),
- czł. komitetów redakcyjnych czasopism: *Nauka*, *Comparative Immunology*, *Microbiology and Infectious Diseases*, *Polish Journal of Veterinary Sciences*,
- przew. Komisji Standardów *Office International des Epizooties* w Paryżu.

Tomasz Brandyk

- członek korespondent PAN,
- prof. dr hab. nauk rolniczych - kształtowanie środowiska,
- członek zarządu, przewodniczący Komisji III „Agriculture Use of Peat” i przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego w International Peat Society,
- członek prezydium komitetu krajowego International Commission on Irrigation and Drainage,
- członek Polskiego i Międzynarodowego Towarzystwa Gleboznawczego,
- członek prezydium Komitetu Melioracji i Inżynierii Środowiska Rolniczego PAN,
- członek Rady Naukowej Instytutu Agrofizyki PAN im. B. Dobrzańskiego w Lublinie,
- członek Rady Naukowej Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach,
- członek komitetów redakcyjnych: *Postępy Nauk Rolniczych*, *Acta Agrophysica*, *Woda. Środowisko. Obszary Wiejskie*,
- kierownik Katedry Kształtowania Środowiska Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Henryk Cholań

- członek korespondent PAN,
- prof. dr hab. ekonomii - ekonomia, globalistyka,
- były członek Prezydium i zastępca Sekretarza Naukowego PAN,
- dr h.c. Ritsumeikan Univ., Kyoto,
- koordynator wielu programów badawczych,
- przewodniczący Rady Naukowej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN,
- dyrektor Spółdzielczego Instytutu Badawczego,
- redaktor licznych czasopism naukowych,
- współtwórca Wydziału Ekonomicznego UMCS, em. prof. zw. Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie

Jan Kisyński

- członek korespondent PAN,
- prof. dr hab. nauk matematycznych - matematyka, analiza funkcjonalna,
- członek Polskiego Tow. Matematycznego, American Mathematical Society,
- członek zw. Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, czł. rzecz. Lubelskiego Towarzystwa Naukowego,
- wiceprzewodniczący Komitetu Matematyki PAN,
- członek Komitetu Redakcyjnego Sekcji Matematycznej Biuletynu PAN,
- członek Komitetu Redakcyjnego *Studia Mathematica*,
- kierownik Katedry Matematyki Wydziału Elektrycznego Politechniki Lubelskiej.

O. Mieczysław A. Krapiec

- członek rzeczywisty PAN,
- członek czynny PAU,
- prof. dr hab. filozofii i teologii, dominikanin,
- dr h.c. Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto; Universitas Catholica Louvaniensis w Louven, Belgia,
- członek rzecz.: Papieska Akademia św. Tomasza, Rzym; Europejska Akademia Nauk i Sztuk, Salzburg,
- członek Societas Internationalis Thomica, Görres Gesellschaft,
- założyciel i prezes Polskiego Towarzystwa Tomasza z Akwinu - oddziału Societa Internazionale Tommaso d'Aquino,
- rektor KUL w latach 1970-83.

Stanisław Nawrocki

- członek rzeczywisty PAN,
- przewodniczący Komitetu Agrofizyki PAN,
- członek czynny PAU,
- prof. zw. dr hab. nauk rolniczych - technologia uprawy roli, metody użytkowania gleb,
- przewodniczący Komisji Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie,
- dr h.c. Akademii Rolniczej w Lublinie i Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie,
- doktor honorowy Instytutu Rolniczego w Kijowie-Czabany,
- członek zagr. Rosyjskiej Akademii Nauk Rolniczych, członek International Soil Tillage Research Organization,
- członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych, Polskiego Towarzystwa Gleboznawczego,
- dyrektor Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach w latach 1968-1991.

Janusz Nowicki

- czł. koresp. PAN,
- absolwent Wydziału Rolnego Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie,
- kierownik Katedry Systemów Rolniczych na Wydziale Kształtowania Środowiska i Rolnictwa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- prof. dr hab. inż., reprezentowana dyscyplina naukowa: nauki rolnicze; agronomia; specjalność - uprawa roli, gospodarka płodozmianowa, współczesne systemy rolnictwa, racjonalizacja wykorzystania ziemi rolniczej,
- przewodniczący Komitetu Uprawy Roślin PAN,
- członek Rady Naukowej IUNG w Puławach,
- członek Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Nauk Agrotechnicznych,
- praca w zespole doradców Prezydenta RP ds. rolnictwa i obszarów wiejskich,
- członek International Soil Tillage Research Organization.

Zygmunt Pejsak

- członek korespondent PAN,
- prof. dr hab. nauk weterynaryjnych - weterynaria, diagnostyka chorób zakaźnych świń,
- członek Komitetu Nauk Weterynaryjnych PAN, członek Komitetu Biotechnologii PAN,
- członek komitetów redakcyjnych: *Medycyny Weterynaryjnej*, *Polish Journal of Veterinary Sciences*, *Bull. Vet. Inst. Puławy*, *Medycyna po dyplomie*,
- prezes Polskiego Tow. Nauk Weterynaryjnych,
- kierownik zakładu w Państwowym Instytucie Weterynaryjnym w Puławach.

Franciszek Tomczak

- członek korespondent PAN,
- prof. dr hab. nauk ekonomicznych - ekonomika rolnictwa, agrobiznes, polityka rolna, organizacja gospodarstw, ewolucja rolnictwa światowego,
- członek Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN, Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN, komitetu Polska 2000 Plus PAN,
- członek Europejskiego i Światowego Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa,
- prof. zw. Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie,
- prof. zw. Politechniki Radomskiej.

Tomasz Trojanowski

- członek korespondent PAN,
- prof. dr hab. n. med. - chirurgia chorób naczyniowych mózgu, neuroonkologia, technika operacyjna, radiochirurgia,
- Kierownik najlepszej kliniki neurochirurgii w Polsce (w/g Newsweek Polska 2002),
- Ambasador Lubelszczyzny 2001,
- Kierownik Katedry i Kliniki Neurochirurgii i Neurochirurgii Dziecięcej AM w Lublinie.

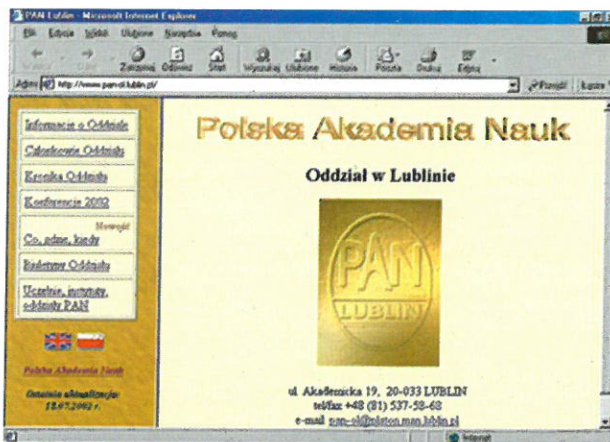

Ryszard Walczak

- członek korespondent PAN,
- prof. dr hab. nauk rolniczych, doktor nauk technicznych, mgr fizyki - agrofizyka,
- przewodniczący Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki Oddziału PAN w Lublinie,
- członek Polskiego i Międzynarodowego Towarzystwa Gleboznawczego,
- członek założyciel i wiceprzewodniczący Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Agrofizycznego,
- wiceprezes Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Fizycznego,
- członek Komitetów PAN: Agrofizyki, Melioracji i

Inżynierii Środowiska Rolniczego, „Człowiek i Środowisko”,

- członek komitetów redakcyjnych, rad naukowych i programowych: *Acta Agrophysica*, *International Agrophysics*, *Journal of Hydrology and Hydromechanics*, *Eksploatacja i Niezawodność*, *Rozprawy Naukowe Akademii Rolniczej w Lublinie*, *Woda. Środowisko. Obszary Wiejskie* (wyd. IMUZ),
- z-ca dyrektora ds. naukowych Instytutu Agrofizyki im. B.Dobrzańskiego PAN w Lublinie.

www.pan-ol.lublin.pl

Lubelski oddział PAN redaguje własną stronę internetową. Na niej znajdują się najaktualniejsze informacje na temat sesji, konferencji naukowych, spotkań uczonych, gości z kraju i zagranicy. Na naszych stronach www są też informacje o członkach lubelskiego oddziału PAN, wybitnych lubelskich naukowcach, artykuły z biuletynów PAN.

PREZENTACJE

Nowe władze państwowych uczelni lubelskich w kadencji 2002-2005

Rektorzy

UMCS - prof. dr hab. Marian Harasimiuk

Akademii Medycznej - prof. dr hab. Maciej Latański

Akademii Rolniczej - prof. dr hab. Zdzisław Targoński

Politechniki Lubelskiej - dr hab. inż. Józef Kuczmaszewski, prof. PL

KUL - Ks. prof. dr hab. Andrzej Szostek MIC (w kadencji 1998-2003)

Prorektorzy i dziekani

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

Prorektorzy:

ds. ogólnych - prof. dr hab. Jan Pomorski

ds. ośrodków zamiejscowych - prof. dr hab. Krzysztof Stępnik

ds. badań naukowych i współpracy z zagranicą - prof. dr hab. Karol Izidor Wysokiński

ds. studenckich i nauczania - prof. dr hab. Stanisław Chibowski

Dziekani:

Wydział Prawa i Administracji - prof. dr hab. Leszek Leszczyński

Wydział Biologii i Nauk o Ziemi - prof. dr hab. Nikodem Grankowski

Wydział Chemii - prof. dr hab. Andrzej Dąbrowski

Wydział Ekonomiczny - prof. dr hab. Piotr Karpuś

Wydział Matematyki i Fizyki - prof. dr hab. Mieczysław Budzyński

Wydział Humanistyczny - prof. dr hab. Stanisław Grabias

Wydział Pedagogiki i Psychologii - prof. dr hab. Zdzisław Bartkowski

Wydział Filozofii i Socjologii - prof. dr hab. Jacek Pańniczek

Wydział Politologii - prof. dr hab. Ziemowit Jacek Pietraś

Wydział Wychowania Artystycznego - prof. Grzegorz Mazurek

Akademia Medyczna

Prorektorzy:

ds. nauki - prof. dr hab. Kazimierz Głowniak

ds. klinicznych i szkolenia podyplomowego - prof. dr hab. Andrzej Książek

ds. studenckich - prof. dr hab. Teresa Bachanek

Dziekani:

Wydział Lekarski z Oddziałem Anglojęzycznym i Oddziałem Stomatologicznym
- prof. dr hab. Marian Wielosz

Wydział Farmaceutyczny z Oddziałem Analityki Medycznej - prof. dr hab. Hanna Hopkała

Wydział Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu z Oddziałem Zaocznym - prof. dr hab. Irena Wrońska

Akademia Rolnicza

Prorektorzy:

ds. badań naukowych - prof. dr hab. Jan Wiśniewski,

ds. organizacji i kadr - prof. dr hab. Stanisław Pałys

ds. studenckich - prof. dr hab. Grażyna Jeżewska

Dziekani:

Wydział Rolniczy - prof. dr hab. Edward Pałys

Wydział Medycyny Weterynaryjnej - prof. dr hab. Andrzej Wernicki

Wydział Biologii i Hodowli Zwierząt - prof. dr hab. Tomasz Gruszecki

Wydział Ogrodniczy - prof. dr hab. Jerzy Hetman

Wydział Techniki Rolniczej - prof. dr hab. Mieczysław Szpryngiel

Politechnika Lubelska

Prorektorzy:

ds. nauki - prof. dr hab. Witold Stępniewski

ds. ogólnych - dr hab. inż. Marek Opielak, prof. PL

ds. kształcenia - dr inż. Adam Wasilewski

Dziekani:

Wydział Mechaniczny - prof. dr hab. inż. Andrzej Niewczas

Wydział Elektryczny - dr hab. inż. Zygmunt Rutka, prof. PL

Wydział Inżynierii Budowlanej i Sanitarnej - dr hab. inż. Zdzisław Krzowski,
prof. PL

Wydział Zarządzania i Podstaw Techniki - dr hab. inż. Jan Olchowik, prof. PL

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Prorektorzy:

Prorektor ds. administracji i finansów - dr hab. Andrzej Budzisz, prof. KUL
Prorektor ds. dydaktyki i wychowania - ks. prof. dr hab. Stanisław Wilk
Prorektor ds. nauki, współpracy z zagranicą i promocji Uniwersytetu - dr hab. Agnieszka Kijewska, prof. KUL

Dziekani:

Wydział Teologii - ks. prof. dr hab. Gabriel Witaszek
Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji - ks. dr hab. Andrzej Dziega, prof. KUL
Wydział Filozofii - prof. dr hab. Stanisław Kiczuk
Wydział Nauk Społecznych - prof. dr hab. Zbigniew Zaleski
Wydział Nauk Humanistycznych - dr hab. Janusz Drob, prof. KUL
Wydział Matematyczno-Przyrodniczy - ks. prof. dr hab. Stanisław Zięba

PRACOWNIE NAUKOWE–
LABORATORIA - BADANIA

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie powstała w 1998 roku w oparciu o doświadczenia i na bazie materialnej swojego założyciela – Centrum Kształcenia Menedżerów Przemysłowych w Lublinie – firmy szkoleniowo-doradczej istniejącej na rynku edukacyjnym od 1992 roku. Minister Edukacji Narodowej 31 lipca 1998 roku udzielił zezwolenia na powstanie w Lublinie pierwszej niepaństwowej uczelni zawodowej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji, kształcącej w specjalności: *Zarządzanie przedsiębiorstwem*. Rozwój Uczelni następował bardzo szybko. Już 10 maja 1999 roku Uczelnia otrzymała zgodę MEN na uruchomienie trzech kolejnych specjalności licencjackich: *Rachunkowości i finansów*, *Socjologii organizacji i zarządzania*, *Samorządu terytorialnego i polityki regionalnej*. W sierpniu 1999 roku Uczelnia otrzymała zezwolenie na uruchomienie jeszcze jednej specjalności licencjackiej – *Administracji gospodarczej*. W listopadzie 2000 roku Uczelnia otrzymała zgodę na uruchomienie pierwszej specjalności inżynierskiej *Informatyki stosowanej*, a w kwietniu 2002 roku szóstej z kolei specjalności licencjackiej - *Międzynarodowej współpracy politycznej i gospodarczej*.

Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji rozpoczęła swoją działalność edukacyjną przyjmując na pierwszy rok akademicki 1998/1999 studiów licencjackich *Zarządzanie przedsiębiorstwem* 415 kandydatów, zarówno na studia dzienne jak i zaoczne. Naukę w następnym roku akademickim 1999/2000 rozpoczęło już 1100 studentów. Aktualnie WSPA kształci ponad 4500 studentów w 6 specjalnościach licencjackich prowadzonych w systemie dziennym i zaocznym, jednej specjalności inżynierskiej prowadzonej w systemie dziennym, zaocznym i wieczorowym oraz na 14 kierunkach zaocznych studiów podyplomowych.

Kadra dydaktyczna

Doskonale warunki kształcenia w WSPA zapewnia wysoko kwalifikowana kadra dydaktyczna. W ramach umów o pracę Uczelnia zatrudnia obecnie 48 pełnoetatowych nauczycieli akademickich w tym 6 profesorów tytularnych, 8 doktorów habilitowanych, 31 doktorów i 3 magistrów. Ponadto w ramach umów innych niż o pracę zajęcia realizuje ponad 200 wykładowców i lektorów. Kadra dydaktyczna wywodzi się przede wszystkim z Politechniki Lubelskiej, Uniwersytetu Marii –Curie Skłodowskiej w Lublinie, Akademii Rolniczej i Akademii Medycznej.

Budynki WSPA, znajdujące się przy ulicy Bursaki w Lublinie.

fot. Archiwum WSPA

Baza dydaktyczna

WSPA posiada własne budynki o powierzchni wynoszącej ponad 4.450 m², przeznaczonej przede wszystkim na potrzeby dydaktyki. W kompleksie dydaktycznym WSPA mieszczą się: 2 aule z możliwością połączenia w jedną na 560 miejsc, sala wykładowa dla 110 osób, 2 sale wykładowe dla 72 osób każda, 10 sal konwersatoryjnych, 11 sal do lektoratów i spotkań seminaryjnych, 9 laboratoriów komputerowych. Jednorazowo może tu uczestniczyć w zajęciach około 1300 studentów, mając do dyspozycji odpowiednie zaplecze socjalne: szatnie, barki, parkingi itp.

Kształcenie umiejętności w zakresie informatyki jest możliwe między innymi dzięki posiadaniu 9 nowoczesnych laboratoriów komputerowych, z 16 stanowiskami studenckimi w każdym z nich połączonych wewnętrzną siecią komputerową oraz bezpłatnym dostępem do Internetu. Uczelnia posiada także 2 w pełni wyposażone komputerowe laboratoria montażowe – służące głównie studentom Informatyki stosowanej.

Uczelnia posiada własny zbiór biblioteczny. Obecnie w bibliotece znajduje się ponad 6500 pozycji literaturowych, sporą część zbiorów stanowią materiały na płytach CD. Biblioteka jest w pełni z informatyzowana.

Zajęcia dodatkowe

Studenci każdej specjalności są na naszej Uczelni objęci 6-semestralnym programem nauki języka obcego zawierającym 420 godzin lektoratów dla studiów dziennych i 336 dla studiów zaocznych i wieczorowych. Mogą wybrać jeden spośród z czterech języków: angielski, niemiecki, francuski i rosyjski. WSPA organizuje ponadto: egzaminy językowe (LCCI), egzaminy pozwalające uzyskać certyfikat audytora wewnętrznego (BVQI), dodatkowe zajęcia językowe, kursy pedagogiczne, egzaminy Europejskiego Komputerowego Prawa Jazdy (ECDL).

Studia magisterskie

WSPA podpisała umowy o współdziałaniu z Politechniką Lubelską i Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie zapewniające możliwość kontynuacji studiów na poziomie magisterskim po wszystkich specjalnościach prowadzonych przez Uczelnię.

Radosław Marciniak

Mgr inż. Radosław Marciniak jest Kanclerzem Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.

PRACOWNIE NAUKOWE–
LABORATORIA - BADANIA

**Lubelsko-puławskie Centra Doskonałości (Centres of Excellence)
utworzone w 2002 r. w ramach 5 Programu Ramowego Unii Europejskiej**

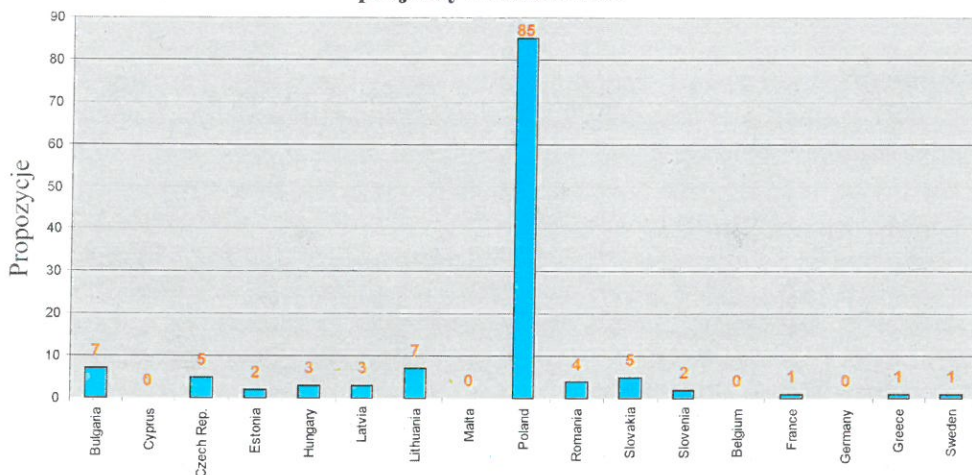
Spośród ostatnich konkursów ogłoszonych przez Komisję Europejską w ramach 5 Programu Ramowego na szczególną uwagę zasługuje konkurs na tzw. Centra Doskonałości. Konkurs ten skierowany był do krajów przedakcesyjnych i miał na celu wyłonienie wiodących placówek lub zespołów naukowych prowadzących badania w priorytetowych dziedzinach na poziomie europejskim. Wnioski można było składać w czterech Programach Tematycznych 5 PR: QoL, GROWTH, ENVIRONMENT i ENERGY (w programie IST obowiązywały inne reguły). Centra Doskonałości mają aktywnie włączyć się w tworzenie Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA – *European Research Area*) oraz uczestniczyć w tzw. sieciach doskonałości, projektach zintegrowanych i innych instrumentach polityki naukowej Unii Europejskiej. Fundusze uzyskane w wyniku konkursu przez poszczególne centra mają służyć: nawiązaniu i wzmocnieniu kontaktów z innymi jednostkami europejskimi, rozszerzeniu zakresu działań na przykład o działania potrzebne w regionie, zwiększeniu efektywności pracy poprzez pozyskiwanie młodych badaczy; zwiększeniu uczestnictwa centrów w 6 Programie Ramowym, promocji centrów.

Na konkurs wpłynęło ogółem 351 wniosków, z czego 244 pochodziły z Polski (69%). Wnioski oceniane były przez niezależnych recenzentów powołanych przez Komisję Europejską. Ostatecznie zaakceptowano 173 projekty w tym aż 117 projektów polskich (67%). Największa konkurencja była w pierwszym programie QoL, a współczynnik sukcesu w tym programie wyniósł 36%. Przeciętny budżet przyznany przez ekspertów wahał się w granicach od 200 tys do 360 tys euro w zależności od programu i wielkości centrum.

Jeżeli chodzi o udział poszczególnych rodzajów jednostek naukowych to sukces rozłożył się równomiernie pomiędzy: uczelnie (38,5% projektów), JBR-y (35,9%) i instytuty PAN (25,6%), przy czym wartości te były różne w poszczególnych programach.

Warte odnotowania jest też duże zróżnicowanie w ilości powołanych centrów w różnych regionach Polski. Najwięcej, bo 40,2% centrów znajduje się w Warszawie, następnie ponad 10% w Trójmieście, na Górnym Śląsku 9,4%, a w dalszej kolejności można wymienić Poznań, Kraków, Łódź, Wrocław, Olsztyn i Lublin.

Konkurs NAS 2 Centra Doskonałości projekty finansowane

W regionie lubelskim powołane zostały trzy centra: dwa w Lublinie i jedno w Puławach. Wynik ten nie odzwierciedla potencjału naukowego regionu i jego aspiracji, jednak świadczy o aktywności środowiska naukowego i gotowości sprostania wymaganiom stawianym przez Programy Ramowe UE. Należy mieć nadzieję, że za przykładem zespołów, które osiągnęły sukces pójdą inni i uczestnictwo środowiska naukowego Lubelszczyzny w 6 Programie Ramowym będzie znaczne.

1. Applied Physics in Sustainable Agriculture - AGROPHYSICS (Instytut Agrofizyki im. B.Dobrzańskiego PAN w Lublinie)

Kierownictwo: prof. Jan Gliński, prof. Ryszard Walczak

Dziedzina: rolnictwo, ochrona środowiska, produkcja żywności

Słowa kluczowe: zrównoważone rolnictwo, gleba, żywność, jakość, fizyka stosowana, agrofizyka

Tematyka badawcza

Instytut Agrofizyki PAN koncentruje swe badania na możliwych zastosowaniach fizyki w naukach rolniczych i środowiskowych. Wiodące przedmioty badań to: fizyczne i chemiczne procesy wymiany masy i energii w systemie gleba-roślina-atmosfera, fizyczne właściwości materiałów rolniczych, procesy związane z produkcją roślinną, jak również zbiorem, transportem, i przechowywaniem produktów.

Bieżące projekty

Ponad 20 krajowych i 3 granty europejskie (programy FP5 i COST).

Kadra

Ponad 60 pracowników badawczych, w tym: 21 prof. i dr. hab., 28 dr., o różnych specjalizacjach, reprezentujących różne dziedziny nauki.

Edukacja

Studenci zagraniczni mogą odbyć część lub całość swoich studiów magisterskich i doktoranckich w Polsce.

Współpraca naukowa

17 umów dwustronnych, 17 umów wymiany międzynarodowej PAN i cztery umowy KBN, wszystkie z wiodącymi ośrodkami zagranicznymi.

Współpraca z przemysłem

Centrum jest otwarte na współpracę z przedsiębiorstwami, szczególnie z sektora agro-spożywczego. Easy Test Ltd. produkuje na licencji Centrum aparaturę pomiarową TDR używaną na całym świecie.

2. Agriculture Product (Food and Feedstuffs) Quality and Safety - AGRIPSAFE (IUNG w Puławach)

Kierownictwo: prof. Wiesław Oleszek

Dziedzina: fitochemia, jakość żywności i pasz

Słowa kluczowe: metabolizm wtórny, żywność lecznicza, mykotoksyny, żywność modyfikowana genetycznie (GMO)

Tematyka badawcza

Jakość żywności i pasz, jako zależna od wielu czynników - metabolitów, składników naturalnych, skażeń biologicznych i chemicznych, oraz czynników genetycznych (GMO).

Bieżące projekty

30 projektów KBN, 4 projekty w ramach 4 Programu Ramowego UE, 14 innych międzynarodowych projektów, 21 projektów zgłoszonych do 5 Programu Ramowego.

Kadra

111 pracowników badawczych, w tym: 23 prof., 82 dr.

Edukacja

Własne Centrum Szkoleniowo-Kongresowe.

Współpraca naukowa

34 umowy z 15 krajami zawarte w latach 1994-2000, 25 umów dwustronnych z ośrodkami zagranicznymi z 12 krajów.

Współpraca z przemysłem

Współpraca z przedsiębiorstwami, szczególnie z sektora producentów żywności i pasz, bioweterynarii, i in.

3. Application of Superconducting and Plasma Technologies in Power Engineering - ASPPECT (Politechnika Lubelska)

Kierownictwo: prof. Tadeusz Janowski, prof. Henryka Danuta Stryczewska
Dziedzina: urządzenia nadprzewodzące, procesy plazmowe, reaktory, teoria pola elektromagnetycznego, elektrotechnologia
Słowa kluczowe: nadprzewodnictwo, plazma, inżynieria energetyczna

Tematyka badawcza

Zastosowania technologii nadprzewodnictwa i plazmy w inżynierii energetycznej.

Kadra

Wysoko wykształcona kadra, zespoły eksperckie pracujące nad konkretnymi zadaniami.

Edukacja

Organizacja specjalnych kursów nt. urządzeń nadprzewodzących i technologii plazmy.

Współpraca naukowa

Współpraca z wieloma zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Koordynacja 3 programów TEMPUS w latach 1990-1999.

Współpraca z przemysłem

Wieloletnia tradycja współpracy z przedsiębiorstwami, która zaowocowała wieloma wprowadzonymi rozwiązaniami, licznymi projektami badawczymi, oraz szkoleniami, o dużym znaczeniu finansowym.

Andrzej Stępniewski

Dr inż. Andrzej Stępniewski kieruje Regionalnym Punktem Kontaktowym przy Instytucie Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie.

REFERATY, KOMUNIKATY, WYDARZENIA

Potencjał produkcyjny rolnictwa Lubelszczyzny i jego wykorzystanie

Podstawowymi czynnikami produkcji rolniczej są ziemia, praca i kapitał [1]. W Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach dość powszechny jest pogląd, że podstawowym wyznacznikiem potencjału rolnictwa jest ziemia – rolnicza przestrzeń produkcyjna [13]. Natomiast zasoby pracy i kapitału, a więc uwarunkowania ekonomiczne i organizacyjne decydują o poziomie wykorzystania tego potencjału.

Stopień wykorzystania potencjalnej produktywności gleb Polski jest zróżnicowany regionalnie [3]. Lubelszczyzna jest regionem o dużym potencjale produkcyjnym rolnictwa, ale jednocześnie charakteryzuje się relatywnie niskim poziomem jego wykorzystania. Problemem podstawowym jest więc analiza przyczyn tego stanu.

Celem opracowania jest przedstawienie potencjału produkcyjnego rolnictwa Lubelszczyzny i jego wykorzystania.

Jako podstawę analizy przyjęto dane statystyczne GUS charakteryzujące obszary wiejskie województwa lubelskiego na tle kraju. Wykorzystano również wyniki reprezentatywnych badań IUNG, dotyczących oceny warunków przyrodniczych, stanu środowiska i stanu agrotechniki. Oceną objęto tylko ważniejsze, wybrane subiektywnie wskaźniki, ukazujące specyfikę województwa.

Województwo lubelskie w obecnych granicach administracyjnych zaczęło funkcjonować od 1 stycznia 1999 roku. Jego ogólna powierzchnia wynosi 25 114 km². Użytki rolne, stanowiące określony potencjał produkcyjny, zajmują 68,4% ogólnej powierzchni województwa. Według oceny IUNG [10] województwo lubelskie posiada korzystne warunki do produkcji rolnej. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla województwa wynosi bowiem 74,1 pkt. i jest o 7,5 pkt. wyższy od średniego dla kraju, wynoszącego 66,6 pkt. (tab.1).

Województwo lubelskie jest średnio uprzemysłowione, z wyraźną dominacją przemysłu rolno-spożywczego. Ponad połowa osób zawodowo czynnych jest związana z rolnictwem. Przeważają gospodarstwa małe (do 5 ha), stanowiące ponad 50% ogólnej liczby gospodarstw.

Powierzchnia województwa lubelskiego stanowi około 8% powierzchni Polski, ale udział regionu w ogólnej liczbie ludności wynosi tylko około 6%. Relatywnie niska liczba ludności na 1 km², wynosząca 89 osób, wskazuje na rolniczy charakter regionu. W miastach w 1998 roku mieszkało 46,6% ludności województwa lubelskiego, przy średniej krajowej 61,9%. Ze względu na jakość

rolniczej przestrzeni produkcyjnej województwo lubelskie zajmuje trzecie miejsce w kraju. Natomiast ze względu na potencjał produkcyjny gospodarstw indywidualnych dopiero 12 miejsce (tab.2).

Lubelszczyzna nie jest obszarem jednorodnym rolniczo. Jest ona zróżnicowana pod względem warunków przyrodniczych i ekonomiczno-organizacyjnych. Różnice dotyczą, między innymi, struktury użytków rolnych. Średnio w województwie trwałe użytki zielone stanowią 16,9% przy średniej krajowej 22,1%, a sady 2,0% podczas gdy średnio w Polsce ich udział wynosi 1,4%. Północna i północno-wschodnia część województwa lubelskiego wyróżnia się wyraźnie wyższym udziałem trwałych użytków zielonych. Jednak potencjał produkcyjny łąk i pastwisk, zwłaszcza w rejonie Kanału Wieprz-Krzna, nie jest efektywnie wykorzystany i ulega degradacji. Z kolei znaczna koncentracja sadów występuje w środkowo-zachodniej części województwa, a także w części północno-wschodniej w rejonie Białej Podlaskiej. Charakterystykę gleb Lubelszczyzny na tle kraju przedstawiono w tabeli 3 i 4. Przedstawione w tych tabelach dane potwierdzają tezę o dużym potencjale rolnictwa Lubelszczyzny.

Najkorzystniejszymi warunkami przyrodniczymi z punktu widzenia produkcji rolnej wyróżnia się obszar dawnego województwa zamojskiego, z wyjątkiem gmin wchodzących obecnie w skład powiatu biłgorajskiego. Decydujące znaczenie ma jakość i przydatność rolnicza gleb. Południowo-wschodnia część województwa lubelskiego wyróżnia się wysokim udziałem gleb kompleksu 1-pszennego bardzo dobrego, 2-pszennego dobrego. Znaczny udział gleb tych kompleksów występuje w gminach wokół Lublina. Obszar gleb słabych, zaliczanych do kompleksu 6-żytniego słabego i 7-żytniego bardzo słabego, położonych w północnej części województwa, charakteryzuje się jednocześnie wysokim udziałem łąk i pastwisk. O skali zróżnicowania gleb świadczy również udział gruntów V i VI klasy bonitacyjnej. Na obszarze dawnego województwa białskopodlaskiego wskaźnik ten był ponad czterokrotnie wyższy niż w województwie zamojskim. Ugory i odłogi zajmowały w latach 1999-2000 powierzchnię 80 tys. ha, co stanowiło 6% powierzchni gruntów ornych, przy średniej krajowej 11,1%. Jednakże udział gruntów wyłączonych z użytkowania jest zróżnicowany. Zdecydowanie wyższy jest on we wschodniej części województwa, gdzie odłogują również grunty dobre i średnie.

W porównaniu z rokiem 1988 pogłowie zwierząt gospodarskich w granicach obecnego województwa lubelskiego jest aktualnie o około 30-40% niższe. W 2000 r. obsada bydła wynosiła 23,4 sztuk dużych/100 ha użytków rolnych, a trzody chlewnej 10,5 i była niższa niż przeciętnie w kraju. Konsekwencją tego jest znaczne obniżenie poziomu nawożenia organicznego i ubożenie gleb ze względu na zawartość próchnicy. Skutków niskiego nawożenia organicznego, przy obsadzie około 0,4 sztuki dużej na 1 ha, nie rekompensuje nawożenie mineralne, wynoszące średnio około 77 kg NPK/ha użytków rolnych, zwłaszcza

że jest ono stosowane w dużym stopniu pod preferowane uprawy towarowe. Potencjał produkcyjny gleb województwa lubelskiego, pomimo zróżnicowania terytorialnego, jest znaczny. Jednak średnie plony zbóż kształtowały się w 2000 r. na poziomie poniżej 3 t z ha, a więc poniżej średniej krajowej. Świadczy to, że potencjał rolniczej przestrzeni produkcyjnej nie jest należycie wykorzystany, zwłaszcza w konfrontacji z wynikami doświadczeń produkcyjnych IUNG ukazujących realnie możliwy do uzyskania poziom plonów (tab.5). Przyczynami tego stanu, obok uwarunkowań ekonomicznych, są zaniedbania w zakresie agrotechniki podstawowych roślin, będące pochodną poziomu kultury rolnej w regionie [7]. Postępujący w ostatnich latach proces ekstensyfikacji produkcji rolnej, wyrażający się zwiększeniem udziału zbóż w strukturze zasiewów i zmniejszonym zużyciem nawozów mineralnych oraz środków ochrony roślin, przy długofalowym utrzymywaniu się tej tendencji może prowadzić do degradacji potencjału produkcyjnego rolnictwa Lubelszczyzny. O ekstensyfikacji rolnictwa Lubelszczyzny świadczą dane zamieszczone w tab.6.

Z badań IUNG [7] wynika, że zagrożenie związane z degradacją potencjału produkcyjnego może się spotęgować jeśli uwzględni się stan odczynu gleb i ich zasobność w składniki mineralne. Udział gleb o odczynie bardzo kwaśnym i kwaśnym wynosi średnio 55% i jest w województwie lubelskim zróżnicowany, gdyż waha się od 49% na obszarze dawnego województwa chełmskiego do 75% w byłym województwie białkopodlaskim. Podobnym zróżnicowaniem charakteryzuje się udział gleb o niskiej i bardzo niskiej zasobności w fosfor i potas, wynoszący średnio 40-45%.

W województwie lubelskim przeważają gospodarstwa o małej powierzchni. Wyższym udziałem gospodarstw większych obszarowo wyróżnia się północna część województwa lubelskiego, charakteryzująca się jednocześnie zwiększonym udziałem trwałych użytków zielonych i glebami o niskiej jakości bonitacyjnej. Wśród gospodarstw indywidualnych przeważają gospodarstwa wielokierunkowe, o małej skali produkcji. Nieco większą koncentracją produkcji zwierzęcej (bydło, trzoda chlewna) wyróżniają się gospodarstwa w północnej części województwa. Gospodarstwa posiadające powyżej 10 sztuk bydła stanowią w tej części województwa około 6-8% ogólnej liczby gospodarstw. Również skala produkcji roślinnej wytwarzanej i oferowanej na rynek przez pojedyncze gospodarstwo jest niewielka. Ponadto często jest to produkcja zróżnicowana jakościowo, niejednorodna, źle przygotowana. Grupy producenckie są stosunkowo nieliczne, zwłaszcza w odniesieniu do typowych kierunków produkcji rolniczej.

Jedną z przyczyn małej produkcji oraz zaniedbań w zakresie agrotechniki jest uciążliwa szachownica gruntów. Zjawisko to występuje z dużą siłą w środkowej i południowo-zachodniej części województwa. Rozdrobniony rozłóg

gospodarstwa, złożony z kilku lub nawet kilkunastu działek, często oddalonych od zabudowań, nie tylko obniża efektywność produkcyjno-ekonomiczną produkcji, ale także zwiększa ujemne oddziaływanie rolnictwa na środowisko naturalne. Racjonalne zagospodarowanie nawozów organicznych jest możliwe tylko wówczas, gdy mogą być one stosowane na całej powierzchni gruntów gospodarstwa. W województwie lubelskim rozłóg pól i sieć dróg rolniczych często to uniemożliwiają.

Należy podkreślić, że Lubelszczyzna jest obszarem o dużym zagrożeniu procesami erozji szczególnie na Wyżynie Lubelskiej i Roztoczu. Ocenia się, że erozją wodną powierzchniową jest zagrożone 27,9% powierzchni województwa, a erozją wąwozową około 17,5%. Gęstość sieci wąwozów w zachodniej części Płaskowyżu Nałęczowskiego jest największa w Europie [5].

Lubelszczyzna jest regionem o dużych zasobach pracy ludzkiej, charakteryzującym się, obok bezrobocia rejestrowanego, stale wzrastającego tzw. bezrobociem utajonym lub ukrytym. Szacuje się, że ta forma bezrobocia wynosi nawet około 40-50% aktualnie pracujących w rolnictwie województwa. Czynnikiem sprzyjającym lepszemu wykorzystaniu zasobów pracy, łagodzącym bezrobocie i wpływającym na sytuację ekonomiczną gospodarstw, przez wiele lat była specjalizacja regionu w produkcji chmielu, tytoniu, owoców i warzyw, a także buraków cukrowych. Szacuje się, że z terenu województwa lubelskiego pochodziło ponad 15% krajowej produkcji buraków cukrowych, około 10% produkcji zbóż, około 13% produkcji owoców i 8% warzyw, a także około 80% krajowej produkcji chmielu. Specjalizacja ta zaznacza się w określonych subregionach województwa np. duża koncentracja uprawy chmielu w rejonie Powiśla czy Krasnegostawu, tytoniu w gminie Łukowa. W ostatnim okresie warunki ekonomiczne dramatycznie ograniczyły możliwości funkcjonowania gospodarstw specjalistycznych.

Gospodarstwa rolne Lubelszczyzny posiadają znaczny kapitał w postaci maszyn i narzędzi oraz budynków. Nie jest to jednak równoznaczne z możliwościami efektywnego jego wykorzystania. Powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik w województwie jest mniejsza niż średnio w Polsce, gdyż wynosi około 11,6 ha. Jednak około 50% ciągników ma ponad 10 lat. Negatywnie ocenić należy ich stan techniczny jak również wyposażenie gospodarstw w podstawowe maszyny i narzędzia towarzyszące. Jednocześnie brakuje zakładów usługowych zajmujących się naprawą ciągników i maszyn lub też wykonujących odpłatnie usługi mechanizacyjne.

W wielkościach bezwzględnych liczba budynków we władaniu gospodarstw rolnych województwa lubelskiego jest znaczna, jednak kubatura budynków inwentarskich jest niewielka. Są to w większości obiekty przestarzałe, wielofunkcyjne, nie spełniające warunków zoohigienicznych i nie przystosowane do nowoczesnej produkcji zwierzęcej, zgodnej z dyrektywami Unii Europejskiej.

Brak płyt gnojowych, szczelnych zbiorników na gnojówkę i gnojowice przyczyniają się też do zanieczyszczenia wód gruntowych i powierzchniowych. Ze względu na zły stan infrastruktury technicznej gospodarstw i obszarów wiejskich rolnictwo, mimo niskiej intensywności produkcji, również stwarza zagrożenia dla środowiska. Często studnie przydomowe są zlokalizowane zbyt blisko budynków inwentarskich lub w obniżonych częściach podwórza i w ich kierunku spływają zanieczyszczenia. Charakterystykę obszarów wiejskich województwa lubelskiego na tle kraju przedstawiono w tabeli 7. Mimo znacznego postępu jaki się dokonał w ostatnich latach, dysproporcje w zakresie infrastruktury i skala zaniedbań są nadal ogromne. Niedorozwój infrastruktury technicznej zaznacza się również w mniejszych miastach regionu. Jak podaje Terelak [8] gleby województwa lubelskiego charakteryzują się małym zanieczyszczeniem metalami ciężkimi. Gleby w różnym stopniu zanieczyszczone metalami ciężkimi stanowią bowiem w województwie lubelskim tylko 1,2% przy średniej dla kraju 3,0%. Mała powierzchnia gleb zanieczyszczonych pierwiastkami (substancjami) toksycznymi nie ma istotnego znaczenia z punktu widzenia racjonalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej w regionie.

Niekiedy wyolbrzymia się możliwości rozwoju produkcji ekologicznej w regionie, argumentując to między innymi niskim zużyciem nawozów mineralnych i środków ochrony roślin. Nie uwzględnia się jednak braku prężnego rynku produktów ekologicznych i sytuacji dochodowej ludności nierolniczej, wydającej znaczną część swych dochodów na zakup żywności. Zużycie środków ochrony roślin w gospodarstwach regionu kształtuje się średnio poniżej 0,5 kg substancji biologicznie czynnej w przeliczeniu na 1 ha gruntów ornych i sadów. W mikroregionach (subregionach) o dużym nasileniu upraw wymagających chemicznej ochrony, zużycie to jest jednak znacznie większe (np. rejon Powiśla Lubelskiego) i w związku z tym występuje niebezpieczeństwo skażenia wód. Zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego jest też niewłaściwe pobieranie wody do oprysków, mycie opryskiwaczy, porzucanie opakowań. Zjawiska takie nie należą do rzadkości. W przypadku preparatów doglebowych duże znaczenie mogą też mieć spływy erozyjne, powodujące przemieszczanie do zbiorników wodnych substancji organicznej i składników przyspieszających eutrofizację.

Niewielka powierzchnia użytków rolnych, przypadająca średnio na jedno gospodarstwo w Lubelskiem, jak również przeludnienie agrarne i ekstensywny charakter produkcji decydują o niskiej towarowości rolnictwa i słabym powiązaniu gospodarstw z rynkiem. Dodać należy, że infrastruktura ekonomiczna jest słabo rozwinięta. Z przeprowadzonych analiz [6] wynika, że dopiero gospodarstwa o powierzchni powyżej 10 ha, stanowiące około 14% ogólnej liczby gospodarstw, i posiadające grunty o dobrej jakości mogą przeznaczać na rynek około 80-90% swojej produkcji. Konsekwencją tego jest towarowość

produkcji. W gospodarstwach mniejszych dominuje produkcja na samozaopatrzenie. Wyrażony w jednostkach zbożowych skup produktów rolnych w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych wyniósł w 1998 r. średnio w województwie 15,6 j. zbożowych, przy średniej krajowej 17,0. Województwo lubelskie wyróżnia się wyższym udziałem produkcji roślinnej w produkcji towarowej, co wiąże się z istniejącą specjalizacją (tab.1).

Skala rozwoju gospodarstw agroturystycznych jest relatywnie mała, a zainteresowanie korzystaniem z ich usług limituje m.in. niekorzystna sytuacja finansowa ludności pracującej poza rolnictwem. Wiele gospodarstw utrzymuje płynność finansową tylko dzięki wsparciu socjalnemu w postaci rent i emerytur. Drastycznie zmniejszyła się liczba rolników łączących pracę zarobkową z prowadzeniem gospodarstwa.

Poziom wykształcenia rolników w regionie jest relatywnie niższy niż przeciętnie w kraju, a z usług doradztwa rolniczego korzysta tylko część gospodarstw. Zjawiskiem negatywnym jest też zły stan dróg lokalnych. Zarówno dochody jak i wydatki budżetów gmin woj. lubelskiego w przeliczeniu na mieszkańca są niższe niż średnio w kraju o około 20%. Ze względu na te wskaźniki województwo zajmowało ostatnie miejsce w kraju. Likwidacja upośledzenia wymaga wsparcia finansowego w ramach interwencjonizmu państwowego, a więc stosowania rozwiązań sprawdzonych w krajach Unii Europejskiej.

Województwo lubelskie nie jest regionem jednorodnym rolniczo. Jego obszary wiejskie charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem warunków przyrodniczych oraz ekonomiczno-organizacyjnych, decydujących o poziomie wykorzystania potencjału produkcyjnego rolnictwa i możliwościach rozwoju obszarów wiejskich.

Stosując metodę analizy skupień [2] do grupowania danych statystycznych zestawionych według powiatów dokonano podziału województwa na rejony (rys.1). Każdy z wydzielonych subregionów posiada określoną specyfikę, rzutującą również na poziom wykorzystania potencjału produkcyjnego. Charakterystykę ważniejszych wskaźników dla wydzielonych subregionów województwa lubelskiego przedstawiono w tabeli 8.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 8 wskazuje, że w województwie lubelskim wykorzystanie potencjału produkcyjnego rolnictwa jest zróżnicowane. Jednak generalnie jest ono niskie. Należy również podkreślić, że znaczną część towarowej produkcji rolniczej Lubelszczyzny stanowią produkty nie przetworzone, a więc surowce do przetwórstwa. Region charakteryzuje się niedorozwojem przemysłu rolno-spożywczego. Warunki gospodarki rynkowej spowodowały upadek lub trudności wielu przetwórci. Wpłynęło to na sytuację dochodową szerokich grup ludności, zarówno producentów rolnych jak i zatrudnionych w przetwórstwie.

Wnioski

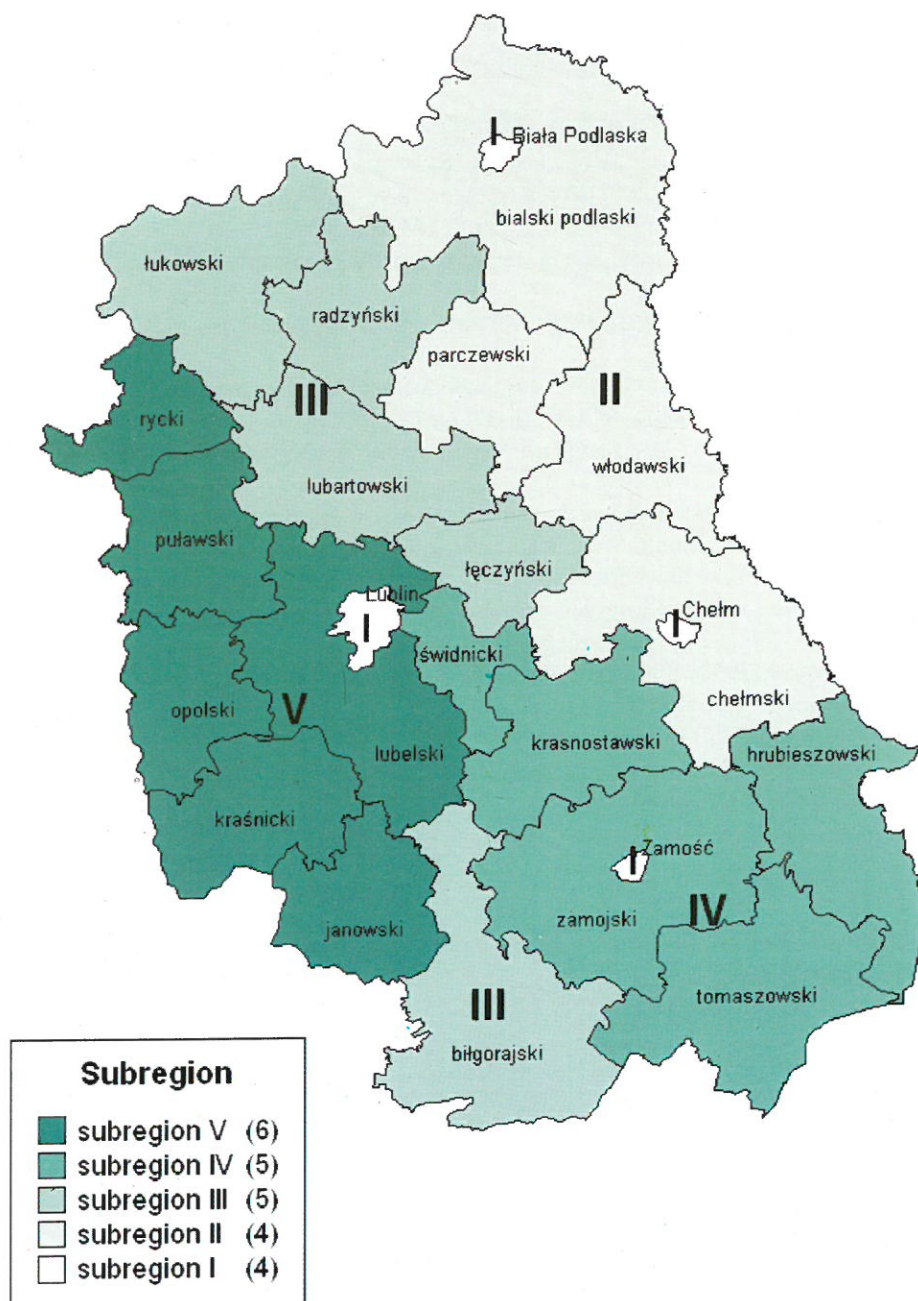
1. Lubelszczyzna jest regionem o dużym potencjale produkcyjnym rolnictwa.
2. Wykorzystanie potencjału produkcyjnego rolnictwa Lubelszczyzny jest silnie uzależnione od warunków ekonomicznych i organizacyjnych. Poprawa jego wykorzystania wymaga zdecydowanego wdrażania postępu technologicznego w rolnictwie oraz rozbudowy i unowocześnienia infrastruktury obszarów wiejskich.
3. Duża skala występujących zaniedbań, stwarzających zagrożenia dla ekosystemów, oraz zła sytuacja ekonomiczna rolnictwa Lubelszczyzny wskazują na konieczność wsparcia finansowego wszelkich przedsięwzięć warunkujących realizację rozwoju zrównoważonego i przebudowę struktury agrarnej wsi, a także zmiany funkcji obszarów wiejskich w kierunku nadania im charakteru wielofunkcyjnego.
4. Działania te obok podnoszenia wykształcenia i poziomu świadomości ekologicznej wymagają wsparcia finansowego polityki rozwoju regionu z wykorzystaniem w tym celu środków finansowych z budżetu państwa i przyznawanych w ramach pomocy zagranicznej.
5. Przemiany strukturalne, modernizacja gospodarstw a w konsekwencji rozwój obszarów wiejskich Lubelszczyzny mogą być tylko współfinansowane z dochodów własnych rolnictwa kształtujących się na odpowiednim poziomie. Aktualnie poziom ten jest katastrofalnie niski, co stanowi poważne zagrożenie dla regionu.
6. Konieczne jest zatem wsparcie finansowe celów priorytetowych, którymi powinny być:
 - a) poprawa efektywności wykorzystania czynników produkcji, zmierzająca do obniżenia kosztów produkcji, a więc i poprawy dochodowości gospodarstw;
 - b) rozwój i unowocześnienie infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej;
 - c) poprawa jakości produktów rolnych, zwiększenie stopnia ich przetworzenia oraz skali produkcji;
 - d) ochrona zasobów naturalnych środowiska przyrodniczego i zapobieganie degradacji jego potencjału.

Literatura

1. Adamowski Z. (1981) Podstawy ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw rolnych. PWRiL, Warszawa, s.675.
2. Filipiak K., Wilkos S. (1998) Wybrane metody analizy wielozmiennej i ich zastosowanie w badaniach przestrzennych. IUNG Puławy, R(349), s.59
3. Fotyma M., Krasowicz S. (2001) Potencjalna produkcyjność gleb gruntów orných Polski w ujęciu regionalnym. Pamiętnik Puławski, z.124, s.99-108.
4. Harasim A. (2001) Wskaźniki oceny regionalnego zróżnicowania rolnictwa. Pamiętnik Puławski, z.124, s.161-169.
5. Józefaciuk A., Józefaciuk Cz. (1999) Ochrona gruntów przed erozją. IUNG Puławy, s. 109.
6. Krasowicz S. (1999) Intensywność gospodarstw rolnych a zagrożenia dla środowiska przyrodniczego. Zesz. Nauk. SGGW, nr 37: s.171-180.
7. Kuś J. (1999) Problemy ekologizacji rolnictwa i obszarów wiejskich. Roczn. Nauk. SERiA, t.I, z.3: 241-249.
8. Terelak H. i inni (2000) Pierwiastki śladowe (Cd, Cu, Ni, Pb, Zn) w glebach użytków rolnych Polski. Bibl. Monit. Środ. Warszawa, s. 70.
9. Woś A. (1995) Ekonomika odnawialnych zasobów naturalnych. PWN Warszawa, s. 334.
10. Praca zbiorowa (1993) Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej wg gmin. IUNG Puławy, ser. A-56, s.248 (suplement).
11. Praca zbiorowa (2000) Strategia rozwoju województwa lubelskiego. Biuro Planowania Przestrzennego, Lublin, s. 58.
12. Praca zbiorowa (2000) Rocznik statystyczny województw. GUS Warszawa.
13. Praca zbiorowa (2000) Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Biuletyn Informacyjny IUNG, Puławy, s. 5-16.

Stanisław Krasowicz

Prof. dr hab. Stanisław Krasowicz jest wicedyrektorem Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach.

Rys. 1. Podział regionalny województwa lubelskiego

Tabela 1

Rolnictwo Lubelszczyzny na tle kraju.

Lp.	Wskaźniki	Województwo lubelskie	Średnio Polska	Relacja w % woj. lubelskie Polska
1.	Powierzchnia ogólna w km ²	25114	312685	8,0
2.	Ludność – osób/km ²	89	124	71,8
3.	Ludność mieszkająca w miastach w %	46,6	61,9	75,3
4.	Udział UR w powierzchni ogółem w %	68,4	59,0	115,9
5.	Udział lasów w powierzchni ogółem w %	21,7	28,5	76,1
6.	Struktura UR w %			
	grunty orne	81,1	76,5	106,0
	łąki i pastwiska	16,9	22,1	76,5
	sady	2,0	1,4	142,9
7.	Wskaźnik bonitacji w pkt.			
	jakości i przydatności rolniczej gleb	55,8	49,5	112,7
	agroklimatu	10,6	9,9	107,1
	rzeźby terenu	4,0	3,9	102,6
	warunków wodnych	3,8	3,3	115,1
8.	Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w pkt.	74,1	66,6	111,3
9.	Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego w ha UR	6,1	7,0	87,1
10.	Wartość skupu produktów rolnych w zł/ha UR (1998)	1025	1034	99,1
	w tym: produkty roślinne	451	329	137,1
	produkty zwierzęce	574	705	81,4
11.	Udział zbóż intensywnych w strukturze zasiewów	34,5	29,7	x
12.	Średni plon zbóż (1998-2000) t/ha	2,62	2,85	91,9

Źródło: GUS, IUNG

Tabela 2

Syntetyczne wskaźniki oceny regionalnego zróżnicowania obszarów wiejskich i gospodarstw rolnych

Województwo	Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej		Potencjał produkcyjny gospodarstw indywidualnych	
	punkty	kolejność	%	kolejność
Dolnośląskie	74,9	2	99	9
Kujawsko-pomorskie	71,0	4	139	3
Lubelskie	74,1	3	85	12
Wielkopolskie	64,8	11	135	4
Zachodniopomorskie	67,5	8	131	5
Średnio Polska	66,6	x	100	x

Tabela 3

Bonitacja gleb gruntów ornych i trwałych użytków zielonych w województwie lubelskim i w Polsce

Klasy bonitacyjne (grupy klas)	%	
	lubelskie	Polska
Grunty orne		
I – IIIb gleby bardzo dobre i dobre	45,5	29,1
IVa i IVb gleby średnie	34,8	39,1
V – VIz gleby słabe i bardzo słabe	19,7	31,8
Razem	100,0	100,0
Trwałe użytki zielone		
I – III gleby bardzo dobre i dobre	16,7	14,6
IV gleby średnie	47,0	43,2
V – VIz gleby słabe i bardzo słabe	36,3	42,2
Razem	100,0	100,0

Źródło: obliczono na podstawie danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.
Stan na 1.01.2000 r.

Tabela 4

Struktura jakościowa gleb gruntów ornych i trwałych użytków zielonych w województwie lubelskim i w Polsce

Grupa gleb	Kompleks przydatności rolniczej	%		Możliwy do uzyskania plon zbóż t/ha
		lubelskie	Polska	
Grunty orne				
A. Bardzo dobre	1, 2, 10	31,3	24,0	5,07
B. Dobre	3, 4, 8, 11	26,4	25,7	4,30
C. Średnie	5	18,6	15,9	3,81
D. Słabe	6, 9, 12	17,2	22,6	2,86
E. Bardzo słabe	7, 13	6,4	11,8	2,30
Razem	x	100,0	100,0	x
Trwałe użytki zielone				
A. Bardzo dobre i dobre	1z	0,9	1,8	x
B. Średnie	2z	66,9	60,5	x
C. Słabe i bardzo słabe	3z	32,2	37,7	x
Razem	x	100,0	100,0	x

Tabela 5
Charakterystyka wybranych wskaźników województwa lubelskiego na tle Polski

Wyszczególnienie	Woj. lubelskie	Polska
Produkcja roślinna możliwa do uzyskania (j.zboż./ha)	50,0	47,2
Produkcja roślinna rzeczywista w 1999 r. (j.zboż./ha)	33,9	34,3
Plon zbóż możliwy do uzyskania (t/ha)	4,68	4,33
Plon zbóż rzeczywisty w 1999 r. (t/ha)	2,80	2,93
Realizacja produkcji (%)	67,9	72,8
Realizacja plonów (%)	59,8	67,8
Udział zbóż intensywanych w strukturze zasiewów (%)	34,5	29,7

Tabela 6
Zużycie nawozów mineralnych w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych

Nawozy	Lubelskie			Polska		
	1988/89	1991/92	1999/00	1988/89	1991/92	1999/00
N	61,5	32,6	39,6	82,0	33,9	48,4
P ₂ O ₅	40,0	7,8	17,4	50,9	12,2	16,7
K ₂ O	45,1	9,4	19,8	62,6	16,0	20,7
NPK	146,6	49,8	76,8	195,5	62,1	85,8

Tabela 7
Charakterystyka obszarów wiejskich województwa lubelskiego w 2000 r.

Wyszczególnienie	Woj. lubelskie	Polska
Obszary prawnie chronione (%) pow. ogólnej	22,7	32,5
w tym:		
parki narodowe	0,7	1,0
rezerваты przyrody	0,5	0,5
parki krajobrazowe	9,2	7,8
obszary chronionego krajobrazu	12,0	22,8
Gęstość zaludnienia (osób/km ²)	89,0	124
Ludność zamieszkała na obszarach wiejskich (%)	53	38
Pracujący w rolnictwie (%)	52,0	28,5
Mieszkania wiejskie wyposażone w wodociągi (%)	63,7	83,1
Ludność wiejska obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków (%)	9,2	10,7
Linie kolejowe (km/100 km ²)	4,2	6,9
Drogi utwardzone (km/100km ²)	72,3	79,9

Tabela 8

Charakterystyka zmiennych w wydzielonych subregionach województwa lubelskiego

Lp	Zmienne	Skupienie					Województwo
		I	II	III	IV	V	
		n=4	n=4	n=5	n=5	n=6	X
1	Wskaźnik jakości GO w pkt.	66,5	45,9	46,9	64,5	60,7	55,8
2	Wskaźnik wrpp wg IUNG w pkt.	82,6	62,5	70,1	89,5	77,2	74,1
3	Użytki rolne (UR) w tys. ha	3,0	108,5	80,3	91,8	68,5	X
4	% TUZ w strukturze UR	14,6	31,9	23,6	13,6	11,7	21,7
5	% 6 podst. zbóż w strukturze zasiewów	65,1	77,9	72,5	68,8	67,2	69,9
6	Średni plon zbóż w dt/ha	26,6	24,9	25,1	29,6	26,4	26,6
7	Obsada sztuk bydła na 100 ha UR	5,5	31,5	41,8	35,2	39,3	36,0
8	Obsada trzody chlewnej na 100 ha UR	14,5	83,0	91,8	57,2	88,7	77,0
9	Powierzchnia gospodarstwa w ha	3,7	8,7	6,1	6,0	5,0	6,1
10	% gospod. o powierzchni od 1-5 ha	80,1	37,4	48,8	52,6	59,3	52,0
11	% gospod. o powierzchni powyżej 15 ha	1,7	12,9	3,6	4,2	1,5	4,4
12	Ludność mieszkająca na wsi w % ogółu	X	77,7	67,9	71,2	66,6	53,6
13	% utrzymujących się wyłącznie z pracy w gospodarstwie rolnym	29,4	41,2	42,0	43,3	40,1	30,9
14	Gęstość zaludnienia na 1 km ²	X	40,3	74,4	82,6	93,0	89,0

REFERATY, KOMUNIKATY, WYDARZENIA

Monitoring jednorodności ziarna zbóż – propozycje rozwiązań aparaturowych dla celów hodowlanych i przemysłowych*

Zagadnienie jednorodności ziarna zbóż

“Zboże należy traktować tak jak każdy inny towar przemysłowy” te słowa wypowiedział australijski technolog zbożowy George Sutton w 1954 roku [4]. Po blisko połowie wieku stwierdzenie to jest nadal aktualne i wymaga urzeczywistnienia w obecnych warunkach przemysłowego wykorzystania tego cennego surowca.

W praktyce, zarówno cechy jakościowe wewnątrz jak i na zewnątrz ziarna zbóż są zróżnicowane. Zróżnicowanie cech jakościowych ziarna wynika z uwarunkowań wewnętrznych (genetycznych) i zewnętrznych (środowiskowych i technicznych). Mamy więc do czynienia z różnymi odmianami, różnymi typami gleb i ich zasobnością, zróżnicowanymi warunkami pogodowymi (słońce, deszcz, temperatura), a także z różnym położeniem ziarna w kłosku i kłosie oraz szeregiem innych nie mniej ważnych czynników kształtujących cechy użytkowe surowca. Ujednoczenie cech fizycznych ziarna zbóż, na przykład pod względem; rozmiarów, masy 1000. ziarniaków, uszkodzeń fizycznych i enzymatycznych bielma może mieć istotny wpływ na efektywność technologicznych procesów wytwarzania produktów spożywczych.

Jak wynika z materiałów konferencji zbożowej [7], która odbyła się w Wiedniu, w dniach 06-08 marca br., potrzeba pozyskiwania ujednoczonego materiału ziarnowego pod względem wymaganych cech użytkowych będzie ważnym imperatywem dalszego postępu technologicznego w przetwórstwie zbóż.

Podczas sympozjum AACC (Amerykańskiego Stowarzyszenia Nauki o Zbożu i Technologii), które odbyło się w 2001 roku w USA, kluczową kwestią jaką postawił prof. Walter Bushuk - laureat tego sympozjum, [9] było: Jaki przełom w badaniach naukowych można przewidzieć w nauce o zbożu i technologii w nadchodzących latach? W tej kwestii Laureat powiedział, że szybkie i niedestrukcyjne metody oceny jakościowej ziarna, jako surowca zapewniającego zachowanie walorów zdrowotnych i funkcjonalnych artykułów spożywczych, będą eliminować dotychczasowe potrzeby identyfikacji odmian i ich klasyfikacji. W świetle przewidywanego rozwoju w badaniach genetycznych ta prognoza wydaje się być wysoce prawdopodobna i można przyjąć, że dalszy postęp technologiczny będzie ściśle związany z tymi badaniami.

Przemysł zbożowy w świecie, obejmujący obecnie swoim patronatem cały łańcuch technologiczny „od ziarenka do bochenka”, wspiera coraz skuteczniej badania zmierzające do opracowania metod szybkiej i obiektywnej oceny jednorodności surowca na każdym etapie tego łańcucha. Stąd też zainteresowanie przemysłu zbożowego zagadnieniem monitoringu cech fizycznych ziarna zbóż będzie miało również priorytetowe znaczenie w pakiecie grantowym Europejskiej Przestrzeni Badawczej (ERA), w latach 2003-2006.

Monitoring fizycznych właściwości ziarna zbóż

Ziarno zbóż jest poddawane w procesach technologicznych: zbioru, transportu, przechowywania i przetwarzania, działaniu czynników o charakterze destrukcyjnym. Najczęściej są to obciążenia zewnętrzne pochodzące od elementów roboczych maszyn i urządzeń biorących udział w danym procesie technologicznym, względnie naprężenia wewnętrzne, pochodzące od gradientu wilgotności. Oddziaływania te w istotny sposób determinują stan struktury wewnętrznej tych surowców oraz ich wartość konsumpcyjną [3,6]. Aby przewidzieć skutki oddziaływania tych czynników należy poznać mechanizmy przebiegu zjawisk fizycznych, i często również chemicznych, które towarzyszą określonym procesom technologicznym. Skutki tych oddziaływań są zdeterminowane również cechami wewnętrznymi (genetycznymi) tego surowca. Monitoring fizycznych właściwości ziarna zbóż powinien więc obejmować nie tylko ocenę jednorodności masy ziarna jako surowca przeznaczonego na cele przetwórcze, ale również jako ocenę wyrównania cech fizycznych ziarniaków w kłosach badanych gatunków zbóż pod kątem wykorzystania informacji dla celów oceny postępu biologicznego w pracach hodowlanych.

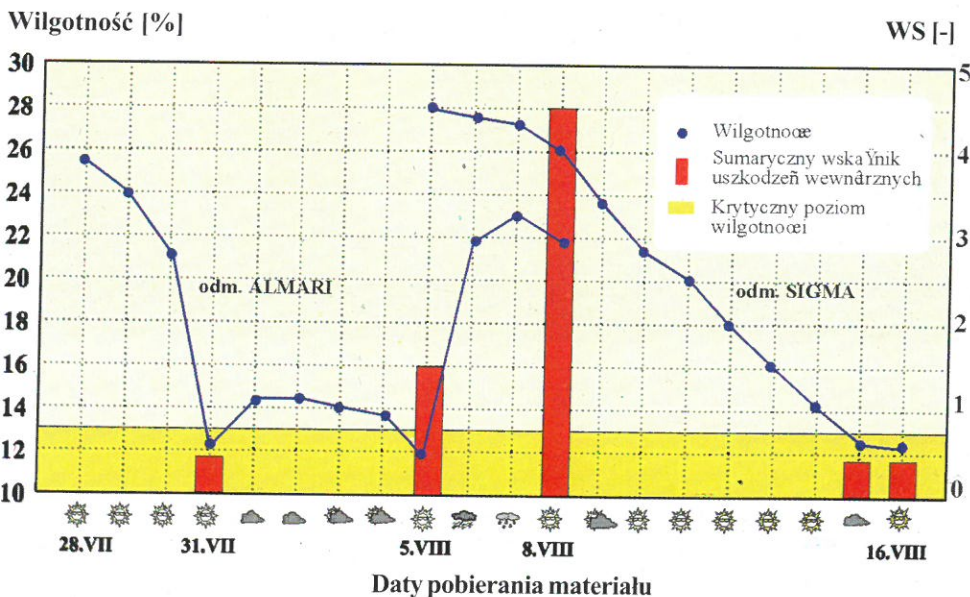
Preferowane metody oceny jednorodności ziarna zbóż

W ostatnich 10 latach, do oceny jednorodności próbek ziarna pszenicy, najczęściej stosowany jest komputerowy system charakterystyki pojedynczych ziarniaków pod nazwą Single Kernel Characterization System (SKCS) model 4100, produkcji amerykańskiej firmy Perten Instruments. Taki zestaw aparaturowy jest w posiadaniu Pracowni Fizycznych Podstaw Oceny Jakościowej Ziarna IA PAN w Lublinie. Aparat ten w ciągu około 4 minut umożliwia przetestowanie, pod względem masy, twardości, średnicy i wilgotności, 300 pojedynczych ziarniaków pszenicy. Jednakże, jak dowiodły własne badania porównawcze, z uwagi na skomplikowany kształt ziarniaka parametr „średnicy” określony na aparacie SKCS jest niedokładny.

Dla dokładniejszego oszacowania wielkości ziarniaków proponujemy zastosowanie metody rentgenowskiej. Metoda ta umożliwia zdecydowanie bardziej precyzyjne określenie wymiarów zewnętrznych ziarniaka niż ma to miejsce w przypadku pomiarów na aparacie SKCS. Stosując metodę rentgenowską można określić nie tylko rozmiary zewnętrzne ziarniaka, ale określić również wielkość zarodka, kształt bruzdki, wykryć obecność larw wołka zbożowego czy też określić stan struktury bielma w postaci jego pęknięć poprzecznych. Dodatkowo, stosując prosty algorytm można wyznaczyć objętość pojedynczych ziarniaków, co w połączeniu z masą ziarniaka oznaczoną na aparacie SKCS pozwoliłoby określić również jego gęstość. Wykorzystanie obu tych technik (metody rentgenowskiej z systemem SKCS) umożliwia pozyskanie informacji o zróżnicowaniu badanych cech fizycznych w obrębie testowanej próbki ziarna.

Przykładowe charakterystyki pojedynczych ziarniaków pszenicy przy zastosowaniu techniki rentgenowskiej i aparatu SKCS.

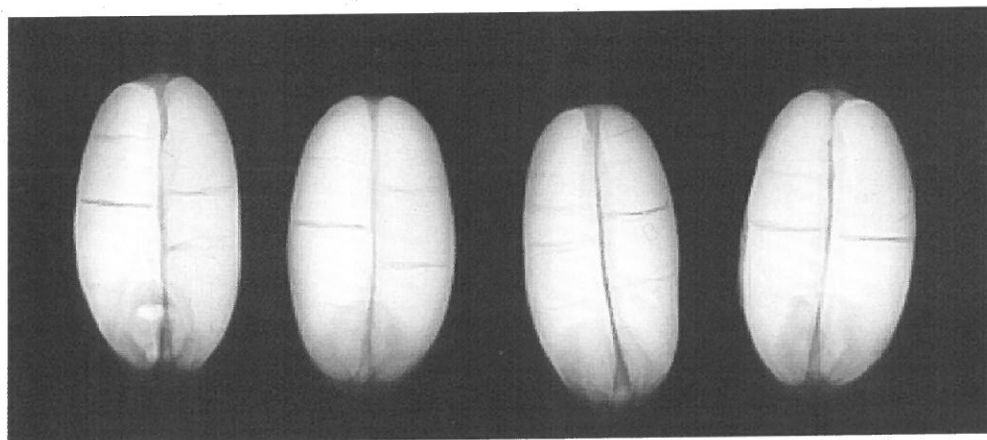
Na rysunku 1 przedstawiono naturalne procesy dojrzewania ziarna pszenicy w warunkach polowych na przykładzie pszenicy ozimej - odmiany ALMARI i jarej - odmiany SIGMA. Proces dojrzewania ziarna można obserwować na przykładzie stopniowego spadku jego wilgotności, który może być czasami spowolniony wskutek intensywnych opadów deszczu, szczególnie w okresie od dojrzałości woskowej do pełnej.

Rys.1. Naturalny proces dojrzewania ziarna pszenicy i destrukcyjny wpływ wzrostu wilgotności ziarna w warunkach polowych, przed zbiorem.

Po osiągnięciu przez ziarniak krytycznego poziomu wilgotności wynoszącego według badań własnych [1] około 13-14% narażony jest on na działanie naturalnych czynników o charakterze destrukcyjnym. Są to najczęściej, występujące w okresie przedzbiorowym w naszym klimacie, deszcz lub rosa. Oba te czynniki w warunkach polowych mogą przemiennie towarzyszyć dojrzałemu już ziarnu, aż do czasu jego zbioru. Wówczas po ponownym zwykle intensywnym nawilżeniu, względnie intensywnym wysychaniu wilgotnego ziarna, powstają w nim naprężenia wewnętrzne, które skutkują pojawianiem się pęknięć poprzecznych bielma.

Na rysunku 2 przedstawiono przykładowo cztery rentgenogramy ziarniaków pszenicy, które poddane były w warunkach laboratoryjnych procesowi intensywnego nawilżania, po uprzednim osiągnięciu przez nie wilgotności na poziomie 13%. Jak łatwo zauważyć technika rentgenograficzna umożliwia precyzyjne wyróżnienie zarówno pęknięć poprzecznych bielma jak i obszaru bruzdki i zarodka. Opracowany w naszej Pracowni komputerowy program cyfrowej analizy obrazów rentgenowskich pojedynczych ziarniaków [5] umożliwia bardzo łatwe i szybkie wyznaczenie szeregu innych cech geometrycznych ziarniaka, takich jak np. obwodu, szerokości i długości ziarniaka, liczby pęknięć lub wyznaczenie na bazie określonego algorytmu wskaźnika sumarycznego (WS) uszkodzeń wewnętrznych (patrz Rys. 1).

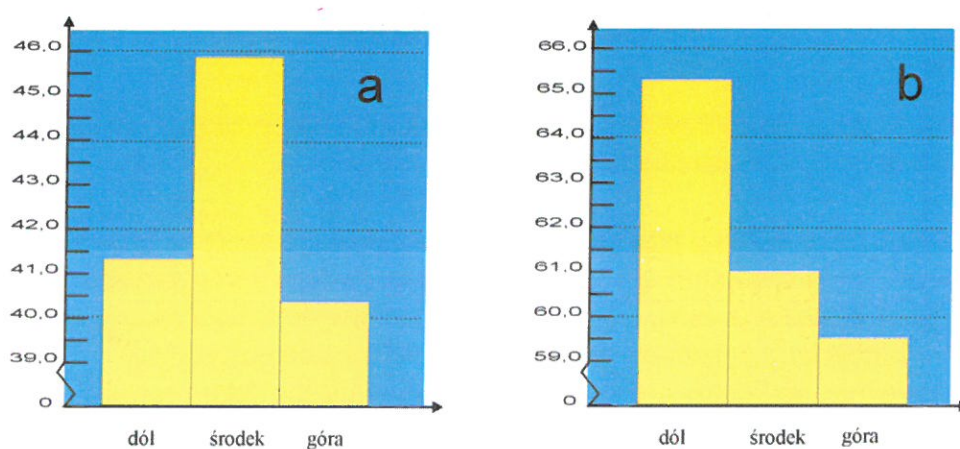

Rys.2. Obrazy rentgenowskie ziarniaków pszenicy z charakterystycznymi pęknięciami poprzecznymi bielma.

Konsekwencją tego typu uszkodzeń wewnętrznych może być gwałtowny wzrost liczby rozdrobnionych ziarniaków w trakcie kombajnowego zbioru. Zjawisko tak zwanego “połówkowania” ziarna ma swoje głównie przyczyny w

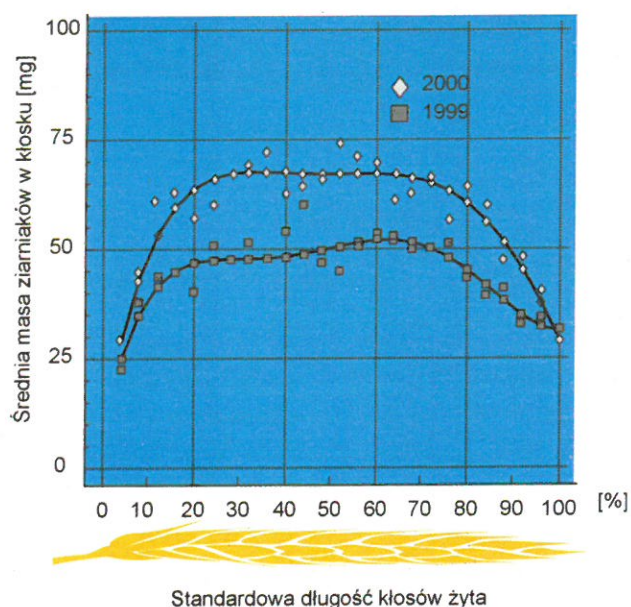
naruszeniu ciągłości struktury bielma, spowodowanej naturalnym procesem intensywnego wzrostu wilgotności ziarna dojrzałego i suchego w okresie przedzbiorowym.

Ewidentnym przykładem występowania tego typu pęknięć w ziarnie znajdującym się w kłosie są rezultaty badań przeprowadzonych w naszej Pracowni [2]. Na rysunku 3 przedstawiono rozkład masy ziarniaków (3a) i rozkład ich twardości (3b) w kolejnych częściach kłosa (dolnym, środkowym i górnym) u pszenicy ozimej odmiany Begra. Faktem jest, że w środkowej części kłosa ziarniaki są najbardziej dorodne i najszybciej osiągają pełną dojrzałość. Można byłoby z tego wyciągnąć oczywisty wniosek, że i twardość technologiczna takich ziarniaków będzie najwyższa. Badania przeprowadzone na aparacie SKCS dowiodły jednak, że ziarniaki pochodzące ze środkowej części kłosa były zdecydowanie bardziej miękkie w porównaniu do ziarniaków z części dolnej kłosa (Rys. 3b).

Rys. 3. Rozkład masy ziarniaków z uszkodzeniami wewnętrznymi (a) i ich twardości (b) w poszczególnych częściach kłosa pszenicy ozimej odmiany Begra.

O nowych możliwościach poznawczych w badaniach postępu biologicznego pojedynczych ziarniaków zbóż można przekonać się już na przykładzie początkowych pomiarów masy ziarniaków w kłoskach żyta jarego udostępnionych przez prof. Bolesława Styka z Akademii Rolniczej w Lublinie (Rys.4).

Rys. 4. Rozkład średnich wartości masy ziarniaków w poszczególnych kłoskach na standardowej długości kłosa żyta jarego.

Zaproponowana charakterystyka masy ziarniaków w kolejnych kłoskach na długości kłosa znakomicie ułatwia śledzenie postępu biologicznego pod względem kształtowania się tej cechy. Istnieje możliwość monitorowania zmian również innych cech użytkowych ziarniaków zbóż na długości kłosa.

Aktualnie, w Pracowni Fizycznych Podstaw Oceny Jakościowej Ziarna realizowany jest w ramach grantu KBN nr P06F 004 20 program badawczy pt. "Monitoring cech fizycznych pojedynczych ziarniaków w kłosach wybranych odmian pszenicy". Program przewiduje ocenę użytkowych cech fizycznych pojedynczych ziarniaków przy wykorzystaniu metody cyfrowej analizy obrazów rentgenowskich (CAOR) oraz aparatury SKCS. Efektem końcowym tego projektu będzie propozycja modelu fizycznego cech użytkowych ziarna na długości kłosów badanych odmian pszenicy.

Podsumowanie

Propozycja rozwinięcia badań rentgenograficznych dla celów diagnostyki stanu fizycznego ziarna zbóż, jak i szkodników w nim żerujących, zasługuje na szczególną uwagę w świetle trendów współczesnej nauki o zbożu i technologii. Metoda CAOR pojedynczych ziarniaków może być z łatwością włączona do kompleksowych systemów oceny wartości użytkowej surowca z uwagi na jej

niedestrukcyjny charakter. Może być również stosowana w badaniach entomologicznych nad wzrostem i rozwojem owadów żerujących w nasionach roślin uprawnych.

Monitoring jednorodności ziarna zbóż dla celów przemysłowych i hodowlanych może znaleźć szerokie zastosowanie przy budowie systemów oceny jakościowej tego cennego surowca.

Propozycja ta jest jednocześnie efektem współpracy międzynarodowej naszego Instytutu z takimi placówkami naukowymi jak: Instytut Agrofizyki Rosyjskiej Akademii Nauk Rolniczych w St. Perersburgu (Rosja) i Uniwersytet Rolniczy w Pradze (Czeska Rep.). Autor, od roku 1992, jest przewodniczącym Grupy Studyjnej ICC pn. "Uszkodzenia mechaniczne ziarna pszenicy", w ramach której na konferencji zbożowej w Wiedniu prezentował obszerne fragmenty niniejszej pracy jako wstępną propozycję projektu zbożowego pod kątem udziału w VI Pakiecie Unii Europejskiej poświęconej tematyce Obszarów Badawczych Europy (ERA) na lata 2003-2006.

Literatura

1. Geodecki M. (1999) Uszkodzenia wewnętrzne ziarna pszenicy powstające w okresie przedzbiorowym. Praca doktorska. Instytut Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie.
2. Geodecki M., Grundas S. (1999) Ocena cech technologicznych pojedynczych ziarniaków pszenicy w zależności od ich położenia w kłosie. *Biuletyn Zakładu Fizycznych Podstaw Oceny i Ulepszania Materiałów Roślinnych Instytutu Agrofizyki PAN w Lublinie*. Dodatek do "Przeglądu Zbożowo-Młynarskiego", 2, rok II, s. 25-26.
3. Grundas S. (1997) Advantage of physical properties of single kernels of wheat to evaluation of its utility values. *AACC European News*, July, s.6-7.
4. Jurga R. (1989) Poradnik Młynarza. *Przegląd Zbożowo-Młynarski*, 9.
5. Niewczas J., Woźniak W., Grundas S., Strumiłło P. (1998) X-ray imaging for grain diagnostics. *Abstracts of the International Conference on "Structure and Functionality of Food Products"*. Mrągowo, 18-20.05.1998, s.42.
6. Pecen J., Grundas S., Velikanov L. On the need of studies on mechanical damage to wheat grain. *Proceedings of the International Scientific Conference on "Trends in Agriculture Engineering" – TAE'92. Prague (Czechoslovakia)*, vol.I, s.398-405.
7. (2002) Book of abstracts of the EU/ICC Cereal Conference on Implementation of the European Research Area. Vienna/Austria, March 6-8, 2002.
8. Wrigley C. (2002) The rapid next breakthrough in cereal chemistry- rapid quality testing. *Cereal Food World*, vol. 47, No. 3, s.116-118.

* Obszerne fragmenty pracy były prezentowane:

- w formie referatowej, na zebraniu Komisji Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie 17 stycznia 2002r. Tytuł referatu: Zagadnienie jednorodności płodów rolnych jako przedmiot badań agrofizycznych,

- a także w formie referatowej i posterowej, na posiedzeniu Grupy Roboczej Nr 8 “Analytical Tools and Techniques” podczas konferencji zbożowej zorganizowanej przez Unię Europejską i Międzynarodowe Stowarzyszenie Nauki o Zbożu i Technologii (EU/ICC Cereal Conference) w Wiedniu w dniach 6-8 marca 2002r. Tytuł prezentacji: Advantage of X-ray method to monitoring of physical properties uniformity of cereal grain for industry purposes.

Stanisław Grundas

Prof. dr hab. Stanisław Grundas jest kierownikiem Pracowni Fizycznych Podstaw Oceny Jakościowej Ziarna Instytutu Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie.

REFERATY, KOMUNIKATY,
WYDARZENIA**Oddziaływanie metali ciężkich występujących w środowisku na mikroorganizmy**

Rozwój cywilizacji nieodzownie pociąga za sobą negatywne oddziaływania na środowisko. Szczególnie niebezpiecznymi są te emisje, które wnoszą metale ciężkie. One, jak się okazuje, w zależności od właściwości fizyko-chemicznych danego pierwiastka, typu gleby - jej składu chemicznego, i jej struktury oraz właściwości fizycznych oddziałują słabiej albo silniej toksycznie na organizmy. Mogą one być także, przynajmniej w niektórych przypadkach, czynnikami pozytywnie oddziałującymi na organizmy żywe. Niewątpliwie oddziaływanie ich zależne jest także od samego organizmu i jego predyspozycji. Wyłaniają się więc pytania, jakie współzależności, i jakie mechanizmy odgrywają w tych oddziaływaniach zasadniczą rolę: 1) jakie istnieją korelacje pomiędzy występowaniem jonów metali ciężkich w glebach w formie wymywalnych wodą (o ile w ogóle można mówić o występowaniu wolnych jonów w glebach) względnie ich całkowitą zawartością, a ich obecnością w komórkach organizmów żywych; 2) czy wszystkie składowe gleby i ich fizykochemiczne właściwości mogą tylko unieruchamiać określone jony i uniedostępniać je mikroorganizmom; 3) czy też, jak niektóre związki organiczne o właściwościach kompleksujących, a zwłaszcza amfifilowych mogą wręcz wnosić je do komórek; 4) jakie mechanizmy i układy regulacyjne na poziomie komórki są odpowiedzialne za ich transport do wnętrza; 5) czy i jakie współzależności występują pomiędzy ich obecnością w określonych organach roślinnych służących za pokarm, a destruentami lub organizmami roślinożernymi; oraz 6) jakie normy dla zawartości metali ciężkich w glebach i w roślinach powinno się przyjąć za obowiązujące; 7) i jaki wpływ mają występujące w środowiskach metale ciężkie na funkcjonowanie całych ekosystemów.

Na pewno takie czynniki, jak pH i Eh oraz niektóre aniony powodujące wytrącanie się nierozpuszczalnych związków metali ciężkich odgrywają dużą rolę. Sporo można już dziś powiedzieć o funkcji jaką w tych zjawiskach odgrywają układy sorpcyjne. Znacznie mniej natomiast wiemy, jakie znaczenie w tych oddziaływaniach toksycznych i nietoksycznych metali ciężkich na mikroorganizmy mają związki kompleksowe, zarówno kompleksy nieorganiczne, jak również organiczne pochodzące z naturalnych procesów degradacji materii organicznej względnie kompleksy wydzielane "celowo" przez mikroorganizmy takie, jak np. siderofory. Zupełnie nowe spojrzenie na te zagadnienia rzucają także badania nad związkami amfifilowymi, związkami o właściwościach hydrofobowych rozpuszczalnych w lipidach błon cytoplazmatycznych.

Nie można w takich rozważaniach także pominąć i samych właściwości mikroorganizmów, ich oporności na dany czynnik regulowany, przede wszystkim na poziomie DNA, przez wytwarzanie związków unieruchamiających metale ciężkie, jak np. metalotioneiny czy też możliwości wypompowywania z komórek nadmiaru szkodliwych jonów, względnie odkładania ich w komórkach w stanie nierozpuszczalnych osadów.

System współżyć z roślinami typu: ryzosfera i mikoryza przyczynia się również bezpośrednio do ochrony mikroorganizmów i organizmów roślinnych przed nadmiernymi stężeniami tych toksycznie oddziałujących jonów, a pośrednio i konsumentów I rzędu, może nawet i konsumentów II rzędu. W tych przypadkach olbrzymią rolę mogą odgrywać wydzieliny bakteryjne, grzybowe, jak i roślinne.

Jeżeli nasze obserwacje nad toksycznym wpływem metali ciężkich na organizmy są w istocie wynikiem tylko wypadkowej gry różnych sił, to czy istnieje jednoznaczna odpowiedź na postawione pytanie o normy. Czy takie normy istnieją i na ile są one adekwatne do stanu rzeczywistego? Trudno na dziś dać jednoznaczną odpowiedź na tak postawione pytanie zwłaszcza, że inaczej przenoszone są z organizmu do organizmu jony ołowiu, a inaczej np. jony kadmu.

Przede wszystkim jednak musi nas interesować odpowiedź na pytanie o reakcje i funkcjonowanie całych ekosystemów na podwyższone stężenia metali ciężkich w środowisku. Niestety, na te pytania nie można na razie dać także jednoznacznych odpowiedzi. Na obszarach naturalnie skażonych rudami metali ciężkich, np. cynku czy ołowiu (okolice Olkusza), ekosystemy leśne ukształtowane od wieków egzystują całkiem dobrze, natomiast tam, gdzie człowiek niedawno doprowadził do zanieczyszczenia środowiska obserwować można już zgubne skutki czego przykładem może być Puszcza Niepołomska.

Lesław Badura

Prof. dr hab. Lesław Badura jest pracownikiem Katedry Mikrobiologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

REFERATY, KOMUNIKATY, WYDARZENIA

Produkcja biomasy na cele energetyczne (możliwości i ograniczenia)

Problematyka dotycząca możliwości pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych w Polsce została ujęta w oddzielnym dokumencie pt.: "Strategia rozwoju energetyki odnawialnej" przyjętym przez Sejm w dniu 23.VIII. 2001 r. (19). Według założeń tego dokumentu udział energii odnawialnej w bilansie energii pierwotnej w skali kraju powinien zwiększyć się z około 2,5% obecnie do 7,5% w roku 2010 i 14% w roku 2020. W Unii Europejskiej rozwiązania wspierające rozwój energetyki odnawialnej funkcjonują od kilku lat, a obecnie około 6% zapotrzebowania na energię pierwotną pokrywa się ze źródeł odnawialnych. W 1997 r. przyjęto dokument tzw. Biała Księga Komisji Europejskiej "Energia dla przyszłości – odnawialne źródła energii", w którym założono, że do roku 2010 udział ten powinien zwiększyć się do 12%. W listopadzie 2001 Komisja Wspólnoty Europejskiej przedstawiła propozycję Dyrektyw, które zakładają stopniowe zwiększanie udziału paliw alternatywnych do 20% ogólnego zużycia paliw silnikowych w UE do roku 2020.

Wyróżnia się 5 podstawowych rodzajów energii odnawialnej (4):

- e. promieniowania słonecznego (kolektory termiczne, fotowoltaiczne);
- e. wiatru;
- e. wód płynących (małe elektrownie wodne);
- e. geotermiczna;
- e. biomasy (bezpośrednie spalanie, biogaz i paliwa ciekłe).

Szczególnie duże zainteresowanie spośród wymienionych rodzajów energii odnawialnej budzi biomasa. Decydują o tym następujące okoliczności:

- wyprodukowanie jednostki energii z biomasy wymaga kilkakrotnie mniejszych nakładów inwestycyjnych niż inne rodzaje energii odnawialnej (17);
- biomasa, w zależności od jej składu chemicznego, może być przeznaczana do bezpośredniego spalania, wykorzystywana do produkcji biogazu lub przetwarzana na płynne paliwa silnikowe (biodiesel lub bioetanol);
- w krajach rozwiniętych gospodarczo występuje nadprodukcja artykułów żywnościowych i uzasadnione jest wykorzystanie części użytków rolnych do produkcji biomasy na cele nieżywnościowe. Utworzenie nowego kierunku produkcji rolniczej tworzy nowe

miejsca pracy w rolnictwie i jego otoczeniu, stabilizuje rynek artykułów rolnych, powiększa dochody rolnicze, co stymuluje rozwój przemysłu lokalnego i obszarów wiejskich;

- ochrona środowiska przyrodniczego poprzez ograniczenie emisji tlenków azotu i zamknięty obieg CO₂. W przypadku spalania biopaliw uwalnia się maksymalnie taka ilość CO₂, jaką rośliny pobrały z atmosfery w procesie fotosyntezy;
- poprawa bezpieczeństwa energetycznego kraju, w naszych warunkach ma to szczególnie duże znaczenie w odniesieniu do paliw płynnych, gdyż krajowe wydobycie ropy naftowej w Polsce wynosi tylko około 0,65 mln ton.

Biopaliwa stałe

Energię cieplną lub elektryczną uzyskuje się poprzez spalanie lub gazyfikację biomasy produkowanej na użytkach rolnych ze słomy lub specjalnych gatunków roślin wyróżniających się dużym plonem - wierzby krzewiastej - wikliny (*Salix viminalis*), miskanta olbrzymiego (*Miscanthus giganteus*), ślazuwca pensylwańskiego (*Sida hermaphrodita Rusby*) lub innych gatunków roślin.

Słoma. W warunkach tradycyjnego sposobu gospodarowania słoma była wykorzystywana w gospodarstwie na ściólkę oraz paszę i w formie nawozu organicznego powracała na pole, zamykając obieg składników mineralnych i materii organicznej w ramach gospodarstwa. W ostatnim okresie wzrósł jednak wyraźnie udział zbóż w strukturze (do około 70 % średnio w kraju), a dodatkowo pogłowie zwierząt systematycznie zmniejsza się. Występuje także coraz więcej gospodarstw bezinwentarzowych, szczególnie gospodarstw dużych. W tych warunkach część słomy musi być przyorywana dla utrzymania zrównoważonego bilansu glebowej substancji organicznej, a jej nadmiar może być zagospodarowany w sposób alternatywny, w tym na cele energetyczne. Szacuje się, że rocznie w Polsce zbiera się około 28-29 mln ton słomy, łącznie - zbóż, rzepaku i roślin strączkowych (5,12). Po odliczeniu zapotrzebowania na ściólkę i paszę oraz niezbędnej ilości na przyoranie pozostają nadwyżki do alternatywnego zagospodarowania.

Wyniki przeprowadzonych szacunków wskazują, że w skali kraju na cele energetyczne można przeznaczyć około 6 - 7 mln ton słomy rocznie (5,12). Przy czym nadwyżki te są bardzo zróżnicowane regionalnie.

Wartość energetyczna słomy wynosi około 15 MJ/kg, czyli 1,5 kg słomy równoważy 1 kg węgla średniej jakości.

Wierzba krzewiasta – wiklina (*Salix viminalis*). Wiklina wyróżnia się bardzo dużymi przyrostami suchej masy drewna, które w zależności od warunków siedliskowych, odmiany i częstotliwości zbioru, wynoszą 12-19 t/

ha/rok (tab. 1). Oznacza to, że produkcja biomasy wikliny jest 4-, 6-krotnie większa od rocznych przyrostów drewna w lasach (21). Na produkcję wikliny ponosi się również małe nakłady energetyczne (roślina wieloletnia - okres użytkowania plantacji 20-25 lat), której uprawa wymaga małego zużycia nawozów i chemicznych środków ochrony roślin, a także tanie są sadzonki (zrzesy). Szacuje się, że stosunek energii uzyskanej z biomasy wikliny do ponoszonych nakładów energetycznych na jej produkcję (wskaźnik efektywności energetycznej - E_e) wynosi powyżej 10 (21).

Tabela 1

Plon suchej masy wikliny i jego wartość energetyczna (Szczukowski, Tworkowski 2001)

Częstotliwość Zbioru	Plon suchej masy T/ha/rok	Wartość energetyczna plonu GJ/ha/rok	Ekwiwalent w tonach węgla
Coroczny	15,8	294	9,8
Co 2 lata	17,7	341	11,4
Co 3 lata	18,7	361	12,0

Drewno wikliny może być wykorzystywane do bezpośredniego spalania, zaś nowocześniejszym rozwiązaniem jest jego zgazowanie w termogeneratorach. Wytworzony w tym procesie gaz drzewny może być wykorzystywany do ogrzewania kotłów ciepłych lub energetycznych.

W najnowszych propozycjach zakłada się również możliwość przerobu wikliny na alkohol metylowy (metanol), który w niedalekiej przyszłości może być wykorzystywany do zasilania ogniw paliwowych, które mogą zastąpić tradycyjne silniki wewnętrznego spalania (2). W 2001 r. utworzono w Polsce konsorcjum "Bioenergia na Rzecz Rozwoju Wsi", którego celem jest promocja uprawy wikliny i wykorzystania biomasy na cele energetyczne. Założono w kraju także kilkanaście wdrożeniowych plantacji wikliny, a w niektórych uprawę jej połączono z zagospodarowaniem osadów ściekowych.

Czynnikiem ograniczającym uprawę wikliny są duże jej potrzeby wodne, z tego powodu wysokie jej plony uzyskuje się na glebach dobrych lub okresowo nadmiernie uwilgotnionych, zaliczanych do kompleksów zbożowo – pastewnych.

Trawy olbrzymie z rodzaju *Miscanthus*. Gatunki traw należące do tego rodzaju pochodzą głównie z Japonii, Chin oraz dawnych Indochin. Są to trawy wieloletnie o stosunkowo małych wymaganiach glebowych i wyróżniające się bardzo dużą produkcją suchej masy, dochodzącą nawet do 30 t/ha (10). W wielu krajach Europy Zachodniej prowadzi się intensywne prace nad hodowlą nowych klonów i możliwością uprawy miskanta olbrzymiego (*Miscanthus*

giganteus). Jest to mieszańiec tetraploidalnego gatunku *M. sacchariflorus* i diploidalnego gatunku *M. sinensis* (3). Jego formy uprawne uzyskano w Danii w pierwszej połowie XX wieku. Czynnikiem ograniczającymi praktyczne wykorzystanie tego mieszańca są:

- pełna sterylność (nie wytwarza kiełkujących nasion), w związku z tym może być on rozmnażany tylko wegetatywnie (poprzez rozłogi korzeniowe, podział karp lub kultury *in vitro*);
- mała zimotrwałość, szczególnie podatne na wymarzenie są rośliny w pierwszym roku po posadzeniu.

Wyniki doświadczeń prowadzonych w Austrii, Niemczech i Danii (10) wskazują, że plony miskanta olbrzymiego nawet na lżejszych glebach, w warunkach okresowego deficytu wody, wynosiły od 8 do 25 t/ha suchej masy (10).

W Polsce dotychczas brak jest pełniejszej oceny przydatności tego mieszańca do uprawy na cele energetyczne. Brak rozeznania jego zimotrwałości w naszych warunkach klimatycznych, a także możliwości uprawy na glebach słabych i bardzo słabych, które potencjalnie powinny być wykorzystywane do produkcji roślin na cele energetyczne.

Innym gatunkiem roślin wieloletnich, który może dostarczać dużych plonów biomasy jest także **Ślaziowiec pensylwański** (*Sida hermaphrodita Rusby*). Plantacje mogą być zakładane poprzez wysiew otoczkowanych nasion lub pikowanie sadzonek. Wstępnie szacuje się, że okres użytkowania plantacji może wynosić około 20 lat. Plonem użytkowym uzyskiwanym corocznie są zdrewniałe i zaschnięte łodygi, które zbiera się w formie zrębków (20). Dotychczas brak jednak rozeznania odnośnie jego produktywności i wartości energetycznej plonu na glebach słabych i bardzo słabych (kompleksów 6 i 7).

Biopaliwa płynne

Spośród potencjalnych biopaliw płynnych obecnie praktyczne znaczenie może mieć produkcja biodiesla z olejów roślinnych oraz stosowanie dodatku alkoholu etylowego do benzyny. Należy podkreślić, że stosowanie biopaliw płynnych ma długą historię, gdyż ponad wiek temu Rudolf Diesel do napędu prototypów swoich silników wykorzystywał olej z orzeszków ziemnych, a alkohol etylowy jako paliwo do silników samochodowych już w 1920 r. zastosował H. Ford. W Polsce produkcję mieszanki (30 % alkoholu i 70 % benzyny) rozpoczęto w 1929 r. (6). W następnym okresie jednak produkty te zostały wyparte z rynku przez tańsze paliwa otrzymywane z ropy naftowej.

Biodiesel - olej napędowy stanowiący lub zawierający biologiczny komponent w postaci estrów olejów roślinnych. W Europie będzie to głównie metylowy ester rzepakowy (MER), który może być stosowany jako paliwo w

czystej postaci w wybranych pojazdach lub mieszany z konwencjonalnym olejem napędowym. Czysty ester rzepakowy najczęściej stosuje się do napędu silników pracujących na zbiornikach wodnych lub w ich bezpośrednim otoczeniu, gdyż łatwo ulega biodegradacji i nie stanowi zagrożenia dla czystości wód. Może być również stosowany do napędu autobusów miejskich lub sprzętu rolniczego w specjalnie chronionych rejonach kraju. Rozwiązania takie najczęściej są stosowane w Niemczech i Austrii. Najłatwiejsze jest natomiast wprowadzenie 5–8 % dodatku MER do oleju napędowego, będącego w powszechnej sprzedaży, ponieważ nie wymaga to tworzenia specjalnej sieci dystrybucji takiego paliwa. Dodatkowo ester ten poprawia właściwości smarne oleju napędowego i może zastępować niektóre komponenty syntetyczne dodawane do tego paliwa (1). Ester rzepakowy może być także stosowany zamiast oleju opałowego lub jako dodatek do tego paliwa, czego przykładem jest ogrzewanie nowej siedziby Parlamentu Niemiec.

Potencjalny areal uprawy rzepaku w Polsce i jego plony

Rzepakiem obsiewa się w Europie ponad 80% arealu zajętego przez rośliny oleiste, a w Polsce jego udział przekracza 95% arealu uprawy tej grupy roślin. W produkcji jednoznacznie dominuje ozima forma rzepaku, która daje zdecydowanie większe i bardziej stabilne w latach plony niż forma jara. W okresie ostatnich 20 lat powierzchnia uprawy rzepaku, średnio w kraju, wynosiła około 400 – 450 tys. ha (tab.2). Jednak w latach areal obsiewany tą rośliną był bardzo zmienny, gdyż wahał się od około 600 tys. ha w 1995 r. do poniżej 300 tys. ha w 1996 r. Rzepak jest również rośliną o dużej zmienności plonowania w latach, co potwierdza zróżnicowanie plonów od 1,59 w 1996 i 1,68 t/ha w 1982 r. do 2,55 w 1988 i 2,78 t/ha w 1989 roku. Na potencjalne możliwości wzrostu wydajności rzepaku wskazują jego plony uzyskiwane w doświadczeniach COBORU (Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych), których wyniki podano w tabeli 2. Należy zaznaczyć, że w produkcji w ostatnim 10-leciu (1992-2001) plony rzepaku, średnio w kraju, były o ponad 10% mniejsze niż w poprzedniej dekadzie (1982-1991). W następstwie zmiennego arealu uprawy oraz wahań plonów, zbiory nasion rzepaku w kraju w poszczególnych latach ulegały także bardzo dużym zmianom, gdyż w okresie ostatniego 20-lecia wahały się od **0,45 mln** ton w 1996 r. do **1,38 mln** ton w 1995 r.

Tabela 2

Powierzchnia zasiewów, plony i zbiory rzepaku w Polsce w latach 1981-2001

Lata	Powierzchnia zasiewów w tys. ha	Zbiory w tys. t	Plony w dt/ha	Plony w dośw. dt/ha
1981-1985	324	693	21,1	30,4
1986-1990	511	1295	24,4	41,0
1991	468	1043	22,3	40,3
1992	417	758	18,2	37,0
1993	348	594	17,1	33,5
1994	370	756	20,4	40,4
1995	606	1377	22,7	41,2
1996	283	449	15,9	33,9
1997	317	595	18,7	43,2
1998	466	1099	23,6	49,1
1999	545	1132	20,8	-
2000	437	958	21,9	-
2001	430	968	22,5	-

Dotychczas powierzchnia uprawy rzepaku była limitowana głównie zapotrzebowaniem przemysłu tłuszczowego, który na potrzeby rynku krajowego przerabiał około 800-850 tys. ton surowca. Nadwyżki były natomiast eksportowane, jednak w następstwie dużych wahań produkcji w latach, saldo w handlu zagranicznym tym surowcem wahało się w ostatnim 10-leciu od + 370 w 1995 r. do – 240 tys. ton w 1996 r.

Bardzo duże wahania powierzchni uprawy i plonów rzepaku w ostatnim okresie były spowodowane przede wszystkim:

- spadkiem opłacalności produkcji wskutek polityki cenowej zakładów tłuszczowych;
- zmianami strukturalnymi związanymi z przekształceniem byłych PGR-ów, gdyż w poprzednim okresie uspołeczniony sektor rolnictwa produkował do 80% rzepaku;
- układem warunków pogodowych w latach (bardzo duże straty zimowe w 1996 i 1997r. przy beźśnieżnych i mroźnych zimach oraz susza w 1992 i 2000 r.);
- drastycznym ograniczeniem nakładów na produkcję rolną (spadek zużycia nawozów mineralnych i chemicznych środków ochrony roślin oraz zaniedbania w agrotechnice);
- wprowadzeniem odmian rzepaku podwójnie ulepszonych o większych wymaganiach siedliskowych i agrotechnicznych.

Określenie potencjalnej powierzchni uprawy rzepaku w Polsce jest trudne, ponieważ występuje kilka czynników ograniczających.

Jakość gleb. Rzepak jest rośliną o dużych wymaganiach glebowych i tylko na glebach bardzo dobrych i dobrych można uzyskać duże i stabilne jego plony. Szacuje się, że na glebach bardzo dobrych potencjalne jego plony mogą mieścić się w przedziale 3,0–3,5 t/h, zaś na glebach zaliczonych do średnich, potencjalnie możliwe do uzyskania plony rzepaku mieszczą się w przedziale 2,0–3,0 t/ha i występują duże ich wahania w latach (tab.3). Na glebach słabych i bardzo słabych, których w Polsce jest ponad 5,0 mln ha (34% ogółu gruntów ornych) plony rzepaku są niskie a jego uprawa niecelowa.

Tabela 3

Przydatność gleb do uprawy rzepaku i potencjalne jego plony

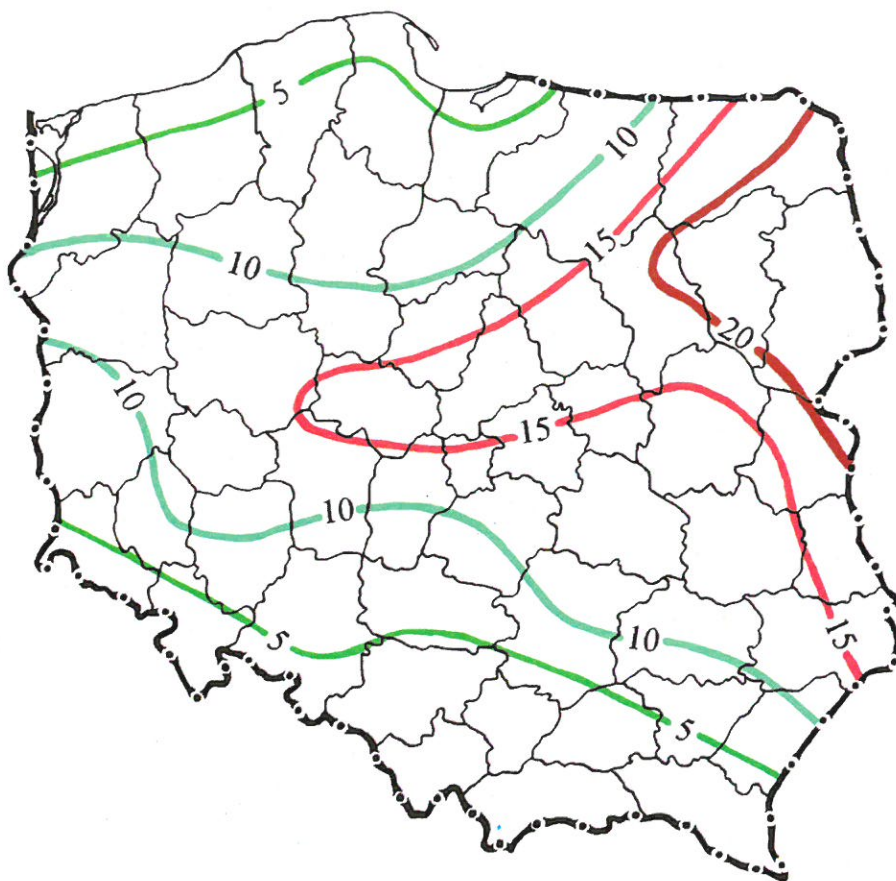
Gleby	Kompleks przydatności Rolniczej	Powierzchnia		Plon potencjalny (t/ha)
		mln ha	%	
Bardzo dobre	1, 2, 10	3,39	24	3,6 - 4,0
Dobre	3, 4, 8, 11	3,63	26	3,0 - 3,6
Średnie	5	2,24	16	2,0 - 3,0
Słabe	6, 9, 12	3,19	23	2,0 - 2,5
Bardzo słabe	7, 13	1,64	12	1,5

Z liczb zamieszczonych w tabeli 3 wynika, że w kraju posiadamy w sumie około 7,0 mln ha gleb bardzo dobrych i dobrych, czyli w pełni przydatnych do uprawy rzepaku, co stanowi około 50% ogółu gruntów ornych.

W poszczególnych województwach udział takich gleb jest zróżnicowany, gdyż waha się od około 30% w trzech województwach (lubuskie, łódzkie i mazowieckie) do około 70% w czterech województwach (dolnośląskie, małopolskie, opolskie i podkarpackie).

Wymarzanie rzepaku. Rzepak jest rośliną wrażliwą na przebieg pogody w okresie zimy, a zwłaszcza na niskie temperatury. Dobrze zimują rośliny, które przed jesiennym zahamowaniem wegetacji wytworzyły niską rozetę złożoną z 8-10 liści i posiadają grube szyjki korzeniowe. Tak rozwinięte rośliny, bez okrywy śnieżnej znoszą spadki temperatury do około minus 15 -18 stopni C, jednak pod warunkiem, że temperatura obniża się łagodnie i nie towarzyszą temu ostre wiatry, powodujące “wysmalanie” roślin (18). Duże straty zimowe występują przy gwałtownych spadkach temperatury jesienią lub w warunkach przemiennej przebiegu pogody w zimie, kiedy po okresach ocieplenia prowadzących do rozhartowania się roślin następują gwałtowne spadki temperatury. Również przykrycie śniegiem nie zamrożonej gleby może powodować “wyprzenie” rzepaku. Na rysunku 1 sporządzonym na podstawie wieloletnich obserwacji Zakładu Agrometeorologii IUNG przedstawiono prawdopodobieństwo

wymarzania rzepaku w różnych rejonach Polski. Z podanych informacji wynika, że na obszarze województwa podlaskiego przeciętnie co 5 lat, a na znacznej części woj. mazowieckiego oraz na północy Lubelszczyzny, można liczyć się z wymarzaniem rzepaku przeciętnie co 6 – 7 lat. W związku z tym rejonu te należy uznać za mniej przydatne do uprawy rzepaku.

Rys 1. Prawdopodobieństwo (%) wymarzania rzepaku ozimego w różnych rejonach Polski (IUNG 2001)

Struktura obszarowa gospodarstw. Na małych plantacjach wydajność pracy nowoczesnego sprzętu jest niska, a ponadto szkodniki wyrządzają większe szkody, w związku z tym powierzchnia pojedynczej plantacji rzepaku powinna wynosić przynajmniej 1,5-2 ha. Dodatkowo drobne gospodarstwa, często nie posiadające własnej siły pociągowej, nie są w stanie zapewnić poprawnej agrotechniki rzepaku, co obniża jego plony i produkcję czyni nieopłacalną. W związku z tym uprawa rzepaku powinna koncentrować się przede wszystkim w

większych gospodarstwach. Prawdliwość tę potwierdza analiza struktury zasiewów około 1300 gospodarstw prowadzących rachunkowość rolną pod nadzorem Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (23).

Udział rzepaku w strukturze zasiewów gospodarstwa. Rzepak można zaliczyć do roślin o przeciętnych wymaganiach płodozmianowych, czyli nie powinien on być wysiewany na tym samym polu częściej niż co 3-4 lata. Jednak z uwagi na organizację pracy, konieczność wczesnego terminu wysiewu oraz niebezpieczeństwo wymarzenia, należy przyjąć, że udział rzepaku w strukturze zasiewów pojedynczego gospodarstwa nie powinien przekraczać 20 -25%.

Przedstawione powyżej ograniczenia nie pozwalają dokładniej określić potencjalnie możliwej powierzchni uprawy rzepaku. Można jednak szacować, że warunki przyrodnicze i organizacyjne pozwalają przynajmniej na podwojenie areálu jego uprawy w stosunku do stanu aktualnego. Natomiast potencjalną powierzchnię uprawy rzepaku w Polsce można szacować na około 1mln ha (13, 14). Dalszy wzrost udziału rzepaku w strukturze zasiewów będzie występował głównie w dotychczasowych rejonach jego produkcji (dolnośląski, zachodniopomorski i warmińsko-mazurski), a także w Wielkopolsce i na Kujawach. Istnieją także możliwości zwiększenia areálu uprawy rzepaku w południowej części woj. lubelskiego (rejon hrubieszowski-tomaszowski) i północno-wschodniej woj. podkarpackiego (rejon przemysko-lubaczowski), gdzie występują dobre gleby i spory udział gruntów, należących w przeszłości do sektora uspołecznionego.

Z uwagi na rozdrobnienie agrarne znikomy jest także udział rzepaku w strukturze zasiewów woj. podkarpackiego, małopolskiego i świętokrzyskiego, pomimo iż posiadają one w granicach 60-70 % gleb dobrych i bardzo dobrych, a warunki zimowania rzepaku są na tym obszarze również korzystne (rys. 1).

Tak znaczne poszerzenie areálu uprawy rzepaku może być osiągnięte w ciągu kilku lat, a podstawowym warunkiem jest zapewnienie opłacalności i konkurencyjności tej rośliny w stosunku do innych ziemiopłodów.

Potencjalne możliwości produkcji biodiesla. Szacunkowe możliwości produkcji biopaliwa z rzepaku przedstawiono w tabeli 4 (22). Można oczekiwać, że we wstępnym okresie, obejmującym około 2-3 lat przy zwiększeniu powierzchni uprawy rzepaku o 100 tys. ha i niskich plonach (na poziomie średniej z ostatniego 20-lecia), możliwe jest przeznaczenie około 250 tys. ton rzepaku na produkcję biopaliwa. Wyprodukowany z tej ilości rzepaku ester metylowy (MER) stanowiłby wówczas około 1,3-1,4% krajowego zużycia oleju napędowego. Docelowo, zakładając zwiększenie powierzchni uprawy do około 1mln ha oraz wzrost plonów do 2,5-3,0 t/ha (poziom plonów zbliżony do uzyskiwanego obecnie w UE tab.4), można produkcję rzepaku na cele

energetyczne szacować na około 2,0 mln ton. Biopaliwo uzyskane z takiej ilości rzepaku pokryłoby ponad 10% obecnego zużycia oleju napędowego w Polsce. Wariant docelowy możliwy jest do zrealizowania w okresie kilkunastu lat.

Tabela 4

Szacunkowe możliwości produkcji biodiesla z rzepaku w Polsce

Wyszczególnienie	Etap realizacji programu		
	wstępny	pośredni	docelowy
Powierzchnia uprawy rzepaku - tys. ha	550	750	1000
Plon rzepaku - t/ha	2,2	2,5	3,0
Produkcja rzepaku - tys. ton	1100	1875	3000
Rzepak na olej konsumpcyjny- tys. t	850	850	850
Rzepak na biodiesel – tys. t	250	1025	2150
Produkcja biodiesla (MER)- tys. ton	83	342	750
MER w krajowym zużyciu oleju napędowego (2000r.) %	1,37	5,62	12,36
Produkty dodatkowe:			
Gliceryna surowa - tys. ton	13	51	105
Śruta rzepakowa - tys. ton.	150	630	1295

Rzepak w strukturze zasiewów krajów UE

W 20-leciu (1981-2000) powierzchnia uprawy rzepaku w krajach UE wzrosła prawie 3-krotnie, a udział tej rośliny w strukturze zasiewów zwiększył się w tym okresie z około 1,5 do 4,5% (tab. 5). Szczególnie znaczący wzrost powierzchni uprawy rzepaku odnotowano w 3 krajach (Francja, Niemcy i W. Brytania), w których jego udział w strukturze zasiewów wzrósł w tym okresie z 1,5–2,0 % do 7-10 %. W krajach UE występuje również wyraźny wzrost plonów rzepaku w ostatnim okresie.

Czynnikiem sprzyjającym uprawie rzepaku na biodiesel w UE jest możliwość jego wysiewu na gruntach objętych programem ugorowania, co zwiększa atrakcyjność ekonomiczną takiej produkcji, ponieważ rolnik obok zapłaty za wyprodukowany surowiec otrzymuje również premię za obowiązkowe ugorowanie gruntów.

Tabela 5

Powierzchnia uprawy rzepaku oraz jego udział w strukturze zasiewów i plony w krajach UE

Kraj	1981	1985	1990	1993	1996	1997	1998	1999	2000
Powierzchnia uprawy rzepaku (tys. ha)									
Francja	390	474	680	550	875	988	1145	1369	1225
Niemcy	262	410	722	1007	854	914	1007	1198	1080
W.Brytania	92	293	389	418	414	473	531	531	542
UE (15)	1119	1660	2398	2443	2615	2806	3089	3542	3098
Udział rzepaku w strukturze zasiewów (%)									
Francja	1,8	2,7	3,8	3,3	4,8	5,4	6,2	7,5	6,7
Niemcy	2,2	3,4	6,0	8,6	7,2	7,7	8,5	10,1	9,1
W.Brytania	1,4	4,3	5,9	6,9	6,8	7,4	8,5	8,6	7,2
UE (15)	1,4	2,1	3,1	3,2	3,5	3,7	4,1	4,7	4,1
Plony rzepaku (dt/ha)									
Francja	28	-	29	28	33	35	33	33	29
Niemcy	26	-	29	28	23	32	34	36	33
W.Brytania	32	-	32	27	34	32	30	31	28
UE (15)	24	-	28	27	27	31	31	32	29

Bioetanol – odwodniony alkohol etylowy otrzymywany z produktów roślinnych (zboża, ziemniak, burak cukrowy itp.), a w klimacie ciepłym produkowany głównie z trzciny cukrowej. Bioetanol może być stosowany jako paliwo samochodowe samo w sobie w specjalnie przystosowanych silnikach lub mieszany z benzyną. Dodatkowy tlen występujący w alkoholu zwiększa liczbę oktanową paliwa oraz obniża (o 20-30%) stężenie tlenu węgla i węglowodorów (do 10%) w gazach spalinowych, w stosunku do składu spalin z benzyn nie zawierających etanolu (1). Alkohol etylowy może być również przetwarzany na ETEB (eter etylo-ter-butyłowy), który stanowi dodatek do benzyny.

W Polsce w 1997 r. wprowadzono niższy podatek akcyzowy na benzynę z dodatkiem etanolu i wówczas zużyto na cele energetyczne około 100 mln litrów spirytusu, co stanowiło ponad 50% krajowej jego produkcji (11). W następnych latach jednak, wskutek niższej opłacalności tego rozwiązania dla przemysłu petrochemicznego, zużycie alkoholu na cel paliwowe było już znacznie mniejsze.

Ilości alkoholu jakie można uzyskać, przetwarzając średnie plony wybranych gatunków roślin uzyskiwane w Polsce w latach 1999-2001, podano w tabeli 6. Z ziarna podstawowych gatunków zbóż zebranego z 1 ha, z uwagi na małe ich plony, można uzyskać jedynie od około 800 (żyto) do 1400 l/ha etanolu (pszenica). W przypadku ziemniaka lub kukurydzy ilość ta wynosi 2,0 – 2,5 tys.

litrów, a buraka cukrowego przekracza 3,5 tys. litrów. Należy również podkreślić, że do produkcji bioetanolu mogą być również wykorzystane ziemniaki o gorszej jakości, które nie spełniają norm dla żywności lub pasz. Kolejnym czynnikiem umożliwiającym szybkie zwiększenie produkcji alkoholu na cele energetyczne jest liczna sieć gorzelní rolniczych (około 1000) i niski stopień ich wykorzystania, z powodu bardzo ograniczonych możliwości zbytu alkoholu.

Tabela 6

Ilość etanolu uzyskiwana z 1 ha wybranych gatunków roślin przy średnich plonach zbieranych w Polsce w latach 1999-2001

Gatunek	Plon dt/ha	Cukier/skrobia (% sm)	Uzysk etanolu l/dt	Plon etanolu l/ha
Pszenica	36,3	59,5	38	1 379
Pszennyto	31,2	56,5	36	1 123
Żyto	22,1	54,5	35	773
Kukurydza	60,0	65,0	42	2 520
Ziemniak	184	17,8	11	2 024
Burak c.	370	16,0	10	3 700

Koszty produkcji biopaliw płynnych

Ogólnie można stwierdzić, że biopaliwa (biodiesel lub bioetanol) są ewidentnie droższe od paliwa otrzymywanego z ropy naftowej przy aktualnych jej cenach. Analizy wykonane w UE wskazują, że przy cenie ropy naftowej 30 USD za baryłkę, dodatkowe koszty produkcji biopaliw wynoszą około 250 – 300 euro/1000 litrów. Z szacunków wykonanych dla naszych warunków (17) wynika, że koszt wytworzenia biopaliwa rzepakowego wynosi około 2,0–2,1 zł/litr, przy pominięciu wszystkich obciążeń fiskalnych, natomiast po zastosowaniu takiej samej akcyzy i podatku jak na olej napędowy z ropy naftowej, cena biodiesla wynosiłaby około 3,5 zł/litr. Podobnie niekorzystnie rachunek ekonomiczny przedstawia się również dla produkcji bioetanolu. W związku z tym we wszystkich krajach wprowadzeniu biopaliw płynnych towarzyszy pakiet rozwiązań prawno-finansowych umożliwiający zwolnienie ich produkcji z podatku akcyzowego lub obniżenie tego podatku na paliwa ropopochodne zawierające dodatek biopaliw. Rozwiązania takie zawiera także projekt “Ustawy o regulacji rynku eko-paliw płynnych i ich składników”, złożony do Sejmu przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi w czerwcu br. (22).

Trzeba także podkreślić, że pełną ekonomiczną ocenę wprowadzenia biopaliw można opracować jedynie metodą ciągłą, a rachunek taki powinien uwzględniać:

1. Dodatkowe miejsca pracy w rolnictwie i jego otoczeniu. Szacunki przeprowadzone w różnych krajach UE wskazują, że wyprodukowanie 1000 ton biopaliw płynnych wymaga zatrudnienia około 12-16 osób. W naszych warunkach, z uwagi na mniejsze plony i niższy stopień zmechanizowania prac, ilość ta będzie znacznie większa. W uzasadnieniu do ustawy (22) oszacowano, że wyprodukowanie estru rzepakowego w ilości 10%, w stosunku do krajowego zużycia oleju napędowego i opałowego, stworzyłoby około 70 tys. nowych miejsc pracy.
2. Wpływy z podatku od środków produkcji zużytych w rolnictwie i przetwórstwie ziemiopłodów na paliwa.
3. Dopłaty do eksportu niektórych ziemiopłodów. W ostatnich latach eksport rzepaku lub cukru (kwoty B i C) jest dotowany z budżetu państwa.
4. Efekty środowiskowe, których dokładna wycena jest bardzo trudna, gdyż powinna uwzględniać emisję z produkcji nawozów mineralnych, chemicznych środków ochrony roślin itp. Generalnie można jednak stwierdzić, że stosowanie biopaliw ograniczona emisję dwutlenku węgla.
5. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, dzięki nowym miejscom pracy w rolnictwie i jego otoczeniu.
6. Wzrost krajowych zasobów pasz białkowych i poprawa gospodarki płodozmianowej.

Tak przeprowadzony rachunek na ogół potwierdza zasadność wprowadzenia biopaliw i wskazuje, że rozwiązana ta w sumie nie muszą być kosztowne dla budżetu państwa, co wykazano w uzasadnieniu do projektu ustawy (22).

Zagospodarowanie produktów ubocznych

W przypadku produkcji biodiesla z rzepaku ważne jest zagospodarowanie makuchu lub śruty poekstrakcyjnej oraz gliceryny. Z 1 tony przerabianych nasion rzepaku uzyskuje się 650 kg makuchu (przy tłoczeniu oleju) lub 600 kg śruty (przy tłoczeniu i ekstrakcji oleju). Po wprowadzeniu do uprawy podwójnie ulepszonych odmian rzepaku (zawierających śladowe ilości kwasu erukowego i glukozylanów), śruta stała się w pełni wartościową paszą białkową (15). Wydaje się, że śrutą rzepakową można zastąpić przynajmniej część importowanej śruty sojowej, natomiast po zwiększeniu produkcji biodiesla jej nadwyżki musiałyby być eksportowane. Opracowano odpowiednie receptury paszowe, w których określono optymalny udział śruty rzepakowej w zależności od wieku i kierunku chowu podstawowych gatunków zwierząt.

Przerób fazy glicerynowej powstającej w procesie estryfikacji oleju, pozwala uzyskać z 1 tony rzepaku 30-40 kg gliceryny (kosmetyczna lub techniczna), której zbyt będzie miał również wpływ na cenę biopaliwa.

Można szacować, że sprzedaż produktów ubocznych (śruta poekstrakcyjna oraz gliceryna) może pokrywać w 30-40% koszty zakupu surowca (nasion rzepaku) zużywanego do produkcji biodiesla, co ma znaczący wpływ na cenę biodiesla.

W niektórych analizach uwzględnia się także wartość słomy rzepaku. Plon słomy przy kombajnowym zbiorze rzepaku jest przynajmniej równy lub nieco większy niż plon nasion. Rzepaczanka, podobnie jak słoma zbóż, może być wykorzystywana na cele energetyczne, jednak w naszych warunkach powinna być głównie przyorywana. W Polsce obsada zwierząt jest mała (średnio poniżej 0,5 sztuki dużej/ha), a jeszcze mniejsza w większych gospodarstwach, w których uprawia się głównie zboża i rzepak. W tej sytuacji nawożenie obornikiem nie rekompensuje ubytków próchnicy występujących w następstwie rolniczego użytkowania gleb. W takich gospodarstwach konieczne jest przyorywanie na wybranych polach słomy. Słoma rzepaku powinna być w pierwszej kolejności przeznaczana na ten cel, gdyż:

- zawiera ona więcej azotu i przy jej przyorywaniu nie trzeba stosować uzupełniającej dawki tego składnika;
- ulega w glebie szybszemu rozkładowi niż słoma zbóż;
- zawiera ona 2-3-krotnie więcej siarki niż słoma zbóż, więc jej spalanie nie jest korzystne ze względów środowiskowych;
- za jej pośrednictwem nie są przenoszone choroby grzybowe zbóż, ponieważ nie występują one na rzepaku.

W tej sytuacji w gospodarstwach posiadających nadmiar słomy w alternatywny sposób (np. na cele energetyczne) może być zagospodarowana słoma zbóż, a rzepaczanka powinna być przyorana.

Podsumowanie

Powyższa analiza wskazuje, że problem podjęcia produkcji rolniczej na cele energetyczne jest zagadnieniem złożonym, które powinno być analizowane w aspekcie ekonomicznym, społecznym, środowiskowym itp. Należy także podkreślić, że nie można przenosić na nasze warunki rozwiązań zagranicznych, gdyż w Polsce rośliny na cele energetyczne muszą być uprawiane głównie na słabych glebach, co ogranicza dobór uprawianych roślin oraz poziom uzyskiwanych plonów. Ogólnie można stwierdzić, że im korzystniejsze są warunki siedliskowe i wyższy poziom plonów tym produkcja ta jest bardziej efektywna.

Areal uprawy rzepaku na biodiesel w naszych warunkach ograniczają czynniki przyrodnicze (gleby w pełni przydatne do uprawy rzepaku - dobre i bardzo dobre stanowią tylko 50% ogółu gruntów ornych, a dodatkowo w północno-wschodnim rejonie kraju większe prawdopodobieństwo jego wymarzenia) i

organizacyjne (rozdrobniiona struktura agrarna w południowo-wschodnich rejonach kraju i dopuszczalny udział rzepaku w strukturze zasiewów – 20–25%). W sumie można szacować, że przy zachowaniu opłacalności produkcji, potencjalny areał uprawy rzepaku wynosi w Polsce około 1 mln ha.

Areał uprawy roślin potencjalnie przydatnych do produkcji bioetanolu (zboża, ziemniak, burak cukrowy) nie jest w zasadzie limitowany czynnikami przyrodniczymi i organizacyjnymi. Bariere mogą natomiast stanowić czynniki ekonomiczne, ponieważ produkcja ta musi być lokalizowana głównie na słabych glebach, na których uzyskuje się niskie plony i w związku z tym koszty produkcji biopaliwa muszą być wysokie.

Teoretycznie w Polsce występują duże potencjalne możliwości produkcji biomasy przeznaczanej na paliwa stałe lub biogaz. Biomasa taką można pozyskiwać z roślin wieloletnich, których koszty produkcji są niższe dzięki wyeliminowaniu corocznej uprawy roli i siewu. Pod taką produkcję powinny być przeznaczone gleby obecnie odłogowane oraz grunty wyłączane w najbliższej przyszłości z użytkowania rolniczego z przyczyn ekonomicznych. W zdecydowanej większości są to jednak gleby słabe (grunty marginalne), całkowicie nieprzydatne do uprawy rzepaku, na których plony zbóż i ziemniaka są również bardzo niskie, a w związku z tym produkcja bioetanolu nieefektywna. Brak jest natomiast rozeznania odnośnie doboru roślin przydatnych do uprawy oraz możliwych do uzyskania plonów biomasy w takich warunkach, a także choćby wstępnej oceny efektywności ekonomicznej i energetycznej tego rozwiązania.

Literatura

1. Chwieduk D., Karbowski A. Analiza możliwości stosowania biopaliw płynnych. Krajowa Agencja Poszanowania Energii.
2. Ciechałowicz W. (2001) Bioenergia na rzecz rozwoju wsi. Wyd. PAN Instytut Badań Systemowych (Księga jubileuszowa), s.14-19.
3. Deuter M., Jeżewski S. (2002) Stan wiedzy o hodowli traw olbrzymich z rodzaju *Miscanthus*. Post. Nauk Rol., z.2; s.59 – 67.
4. Gogół W. (2001) Możliwości wykorzystania energii odnawialnych w Polsce. Techniczne, ekologiczne i ekonomiczne aspekty energetyki odnawialnej. Wyd. SGGW, s.12 – 25.
5. Gradziuk P. (1995) Możliwości energetycznego wykorzystania słomy. Post. Nauk Rol., nr 5; s.31 – 39.
6. Grining S. (2001) Zamieszanie w baku. Przegląd Techniczny nr 15.
7. Harasim A. (2002) Kompleksowa ocena płodozmianów z różnym udziałem roślin zbożowych okopowych. Wyd. IUNG, ser. Monografie i rozprawy naukowe, nr 1.
8. Hulsbergen K-J., Kalk W-D. (2001) Energy balances in different agricultural systems – can they be improved? The International Fertiliser Society. Proceedings no. 476.
9. Jeżowski S. (2001) Rośliny energetyczne – ogólna charakterystyka, uwarunkowania fizjologiczne i znaczenie w produkcji ekopaliwa. Post. Nauk Rol., z. 2; s.19 – 27.

10. Keller E., Hanus H., Heyland K-U. (1997) Grundlagen der landwirtschaftlichen Pflanzenproduktion. Handbuch des Pflanzenbaues. Wyd. E. Ulmer.
11. Kupczyk A., Ekielski A. (2002) Bioetanol – szansa dla polskiego rolnictwa. *Więś Jutra*, nr 5; s.13-15.
12. Kuś J., Smagacz J. (2001) Regionalne zróżnicowanie plonu słomy. *Pam. Puł.*, z. 124; s.289–296.
13. Kuś J. (2002) Możliwości zwiększenia areалу uprawy rzepaku ozimego w różnych rejonach Polski. *Więś Jutra*, nr 8; s.31-33.
14. Olejnik M. (2002) Biopaliwo rzepakowe celem strategicznym polskiego rolnictwa. *Więś Jutra*, nr 2; s.50 – 51.
15. Rejman K. (2002) Śruta rzepakowa jako pasza. *Więś Jutra*, nr 2; s.47 –49.
16. Richards I.R. (2000) Energy balances in the growth of oilseed rape for biodiesel and of wheat for bioethanol. *Levington Agriculture Report, British Association for Bio Fuels and Oils*.
17. Roszkowski A. (2001) Płynne paliwa roślinne – mrzonki rolników czy ogólna niemożliwość? *Więś Jutra*, nr 9; s.22 - 26.
18. Rzepak ozimy (2002) Wyd. IHAR. Poznań.
19. Strategia rozwoju energetyki odnawialnej (2001) *Monitor Polski*, nr 25, poz. 365.
20. Styk B., Styk W. (1994) Ślázowiec pensylwański – surowiec energetyczny. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio E*, vol. 49.
21. Szczukowski S., Tworkowski J. (2001) Produktywność oraz wartość energetyczna biomasy wierzb krzewiastych *Salix sp.* na różnych typach gleb w pradolinie Wisły. *Post. Nauk Rol.*, z.2; s.29 – 38.
22. Ustawa o organizacji rynku eko-paliw płynnych i ich składników. (projekt)
23. Wyniki rachunkowości rolnej gospodarstw indywidualnych (1998, 1999, 2000) Wyd. IERiGŻ Warszawa.

Jan Kuś

Prof. dr hab. Jan Kuś jest kierownikiem Zakładu Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej IUNG w Puławach. Jest także członkiem Komisji Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie.

REFERATY, KOMUNIKATY, WYDARZENIA

Rozwój niepaństwowego szkolnictwa wyższego w Polsce w latach 1990 - 2001

Podstawy prawne szkolnictwa wyższego w Polsce

Interesujące nas i mające zasadnicze znaczenie dla obecnego kształtu szkolnictwa wyższego w Polsce zdarzenia datowane są od roku 1990, kiedy to został przełamany monopol państwowy na tworzenie szkół wyższych. Początek tym zmianom dała ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym dopuszczająca możliwość tworzenia szkół wyższych zarówno przez osoby prawne, jak i osoby fizyczne. Ustawa określiła ogólne wymogi jakie muszą spełniać wnioski o zezwolenie na utworzenie uczelni, wskazała niektóre uprawnienia osób tworzących szkoły wyższe, określając ich mianem założycieli i nie wskazując prawa własności wykonywanego na założonej szkole.

Szereg regulacji okazało się niedoskonałych powodując wątpliwości i trudności zarówno w sprawowaniu nadzoru założycielskiego, jak i przez Ministra Edukacji Narodowej, który został w znaczącej mierze pozbawiony możliwości egzekucji prawa.

Założyciele – szczególnie osoby fizyczne mają problem z przekazaniem swoich uprawnień założycielskich osobom trzecim. Osoby prawne zazwyczaj mogą zmienić właściciela i wraz z tymi osobami prawnymi przechodzą na nowego właściciela również uprawnienia założyciela uczelni. W przypadku nieporozumień pomiędzy założycielami – osobami fizycznymi (a MEN dopuszczał złożenie wniosku o założenie uczelni przez dwie osoby fizyczne współdziałające ze sobą) uczelnie takie miały kłopoty z codziennym działaniem i najczęściej traciły możliwość funkcjonowania w przypadku konieczności przedłużenia zgody przez MEN, do czego wymagane było zgodne współdziałanie obu współzałożycieli.

Swoich uregulowań w ustawie nie znalazła problematyka potencjalnej upadłości szkół wyższych niepaństwowych z powodów finansowych.

Nieuregulowany jednoznacznie był problem filii oraz punktów i wydziałów zamiejscowych. MEN utracił w pewnym momencie kontrolę nad tymi działaniami i można stwierdzić, iż spora część funkcjonujących jednostek zamiejscowych utworzonych przez uczelnie niepaństwowe jest właściwie nielegalna. Władze tych uczelni niewiele sobie robią z gróźb MEN, a dokumenty wydawane studentom tych jednostek niczym nie różnią się od dokumentów studentów z ich macierzystej lokalizacji i nie pozwalają na weryfikację.

Jednocześnie przy braku tych uregulowań, często również dzięki ich brakowi powstało w okresie do połowy 1997 roku 136 uczelni niepaństwowych. Lokujących się zarówno w dużych i tradycyjnych ośrodkach akademickich, jak i w miejscowościach w których nie było dotąd żadnej tradycji akademickiej.

Minister Edukacji Narodowej nie w pełni panując nad powstawaniem nowych jednostek stosował blokady działań poprzez opóźnianie wydawania pozwoleń, którego przyczyny lokowano zarówno w MEN, jak i w Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego. Ostatecznie w 1997 roku doprowadzono do uchwalenia przez Sejm kolejnej ustawy dotyczącej szkół wyższych – ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych. Ustawa ta wprowadziła podział głównie wśród uczelni niepaństwowych, aczkolwiek miała również wpływ na powstawanie państwowych uczelni zawodowych. Tą regulacją starano się wprowadzić nową grupę szkół wyższych kształcąca bardziej pod kątem zawodowych umiejętności potrzebnych na rynku pracy, ale również, a raczej przede wszystkim, było to działanie na rzecz ograniczenia liczby nowopowstających niepaństwowych szkół wyższych. Istotną restrykcją było ustawowe narzucenie liczby godzin zajęć do zrealizowania na studiach zaocznych lub wieczorowych w takich uczelniach oraz utworzenie Komisji Akredytacji Wyższego Szkolnictwa Zawodowego (KAWSZ), która również opiniowała wnioski o powołanie uczelni zawodowych. Ta wielość koniecznych opinii powodowała zamieszanie i niejasność podziału kompetencji. Zdanie RG oraz KAWSZ w wielu aspektach różniło się od siebie w sposób istotny i wnioskodawcy mieli wątpliwości, wg których zaleceń wnioski należy składać. Koncepcja wspierana przez KAWSZ np. zakładała powstawanie w szkołach zawodowych specjalności, a nie kierunków. Jednocześnie RG miała odmienne zdanie. Ostatecznie zwyciężył pogląd KAWSZ. Jednakże obecnie po utworzeniu Państwowej Komisji Akredytacyjnej wraca się do koncepcji kierunków i najnowsze uregulowanie prawne zapewne wprowadzą obowiązek przekształcenia specjalności na kierunki.

Szkoły wyższe w Polsce

Pomimo tych trudności w okresie od uchwalenia ustawy powstało 25 państwowych wyższych szkół zawodowych i 91 niepaństwowych uczelni zawodowych.

Obecnie w Polsce istnieje 340 różnego rodzaju Szkół Wyższych, na które składa się:

- 17 uniwersytetów
- 18 politechnik
- 5 akademii ekonomicznych
- 7 wyższych szkół pedagogicznych
- 7 akademii rolniczych

- 6 akademii wychowania fizycznego
- 25 państwowych wyższych szkół zawodowych
- 6 uczelni teologicznych
- 136 uczelni niepaństwowych
- 91 niepaństwowych wyższych szkół zawodowych
- 11 akademii medycznych
- 9 uczelni wojskowych
- 1 Wyższa Szkoła Policji
- 1 Szkoła Główna Służby Pożarniczej

Na terenie Polski znajdują się dwa miasta, w których swoją siedzibę ustanowiły dwa uniwersytety. Należą do nich Lublin (Uniwersytet Marii Curie - Skłodowskiej w Lublinie i Katolicki Uniwersytet Lubelski) oraz od niedawna Warszawa (Uniwersytet Warszawski i Uniwersytet Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie).

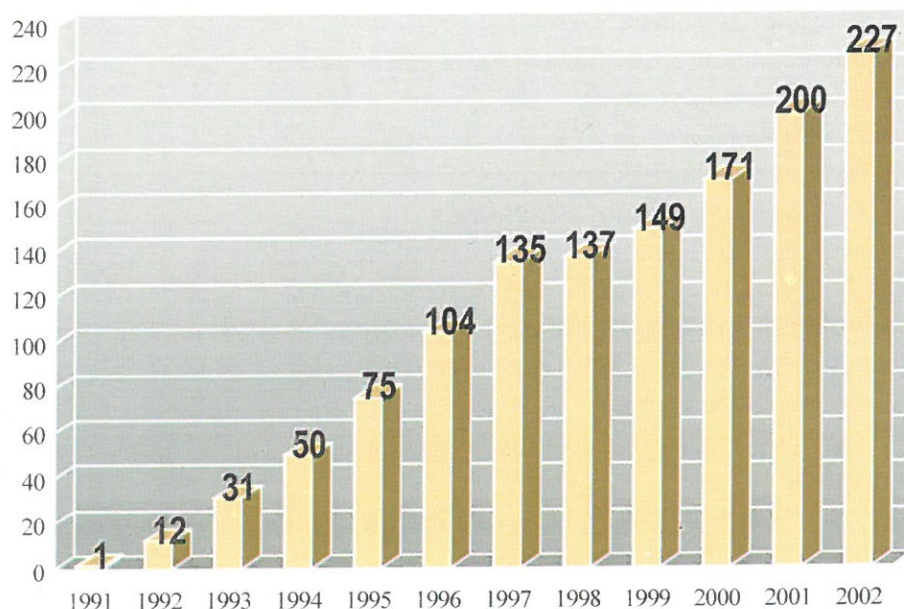
Dwie uczelnie niepaństwowe posiadają uprawnienia do prowadzenia studiów doktoranckich:

- Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Zarządzania im. Leona Koźmińskiego w Warszawie (zarządzanie i marketing)
- Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku (historia)

44 Uczelnie niepaństwowe posiadają uprawnienia do prowadzenia studiów magisterskich głównie w zakresie: zarządzania i marketingu, prawa, socjologii, psychologii, informatyki, ekonomii, politologii, filologii polskiej i historii.

Zatem obecnie w Polsce jest 106 uczelni państwowych, 1 niepaństwowy (dofinansowany przez Skarb Państwa) uniwersytet i 233 uczelnie niepaństwowe (w tym sześć wyznaniowych), z których 136 szkół świeckich działa w oparciu o ustawę o szkolnictwie wyższym, a 91 w oparciu o ustawę o wyższych szkołach zawodowych.

Wykres 1. Liczba uczelni niepaństwowych w poszczególnych latach (nie uwzględnia uczelni wyznaniowych i KUL)

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS

Studenci w Polsce

Szybki ilościowy rozwój szkolnictwa wyższego przekładał się również na znaczny przyrost liczby studentów w Polsce. Przyrost ten był możliwy przede wszystkim ze względu na usankcjonowanie możliwości odpłatnego kształcenia na szeroką skalę włącznie ze studiami dziennymi na uczelniach niepaństwowych. Również uczelnie państwowe napotykając na coraz większe problemy finansowe starają się na wszelkie możliwe sposoby zwiększać swoje przychody ze świadczenia usług edukacyjnych. Sytuacja gospodarcza w Polsce związana z przekształceniami własnościowymi przedsiębiorstw, wchodzeniem obcego kapitału i możliwościami tworzenia własnych prywatnych przedsiębiorstw spowodowała szczególnie szybki wzrost liczby studentów na kierunkach z grupy biznesu i administracji.

Liczba studentów w Polsce w latach 1990/91 wynosiła 378 tys. i wzrosła do roku 2000 4,2 razy.

Tabela 1

Studenci grup kierunków biznesu i administracji w latach 1994 – 2000 w Polsce

Rodzaj	Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Studenci wszystkich kierunków	Studia nieodpłatne	400 954	421 332	448 719	479 261	511 339	543 100	586 606
	Studia odpłatne	276 070	368 108	473 448	607 137	757 075	882 746	991 635
	Ogółem	677 024	789 440	922 167	1 086 398	1 268 414	1 425 846	1 578 241
Studenci biznesu i administracji	Studia nieodpłatne	43 203	46 566	50 797	55 460	60 227	66 380	73 389
	Studia odpłatne	60 353	92 399	141 740	204 474	274 941	328 546	361 991
	Ogółem	103 556	138 965	192 537	259 934	335 168	394 926	435 380
W tym studenci biznesu na I roku	Studia nieodpłatne	10 960	10 725	11 465	12 204	13 671	16 348	18 437
	Studia odpłatne	29 807	43 245	60 171	83 256	102 309	106 340	95 864
	Ogółem	40 767	53 970	71 636	95 460	115 980	122 688	114 301

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS (1994 - 2001).

Na podstawie powyższych zestawień (tab. 1) można zaobserwować, iż ogólna liczba studentów w latach 1994 – 2000 wzrosła w Polsce 2,3 razy, w tym liczba studiujących na studiach odpłatnych 3,6 razy. W tym samym czasie liczba osób studiujących na kierunkach biznesu i administracji wzrosła 4,2 razy, a liczba studiujących na powyższych kierunkach odpłatnie wzrosła aż sześciokrotnie. Jednocześnie liczba studentów I roku kierunków biznesu i administracji wzrosła w latach 1994 – 1999 trzykrotnie, a następnie nieco zmalała w roku 2000, w tym na studiach odpłatnych liczba studentów I roku wzrosła 3,6 razy. Wyraźnie widać więc wzrost zainteresowania studiami na kierunkach biznesu i administracji.

Jednakże w ostatnich dwóch latach zainteresowanie to zaczyna maleć, zmniejsza się również chęć do inwestowania w pokrywanie kosztów takich studiów. Na potwierdzenie tego można wskazać zmiany w dynamice wzrostu liczby absolwentów tych kierunków w porównaniu z ogólną liczbą studentów tej grupy kierunków i studentów I roku (tab. 2).

Ogólna liczba absolwentów studiów wyższych wzrosła w Polsce w latach 1994 – 2000 wzrosła 4,5 razy, w tym liczba absolwentów studiów odpłatnych 9,2 razy. Natomiast liczba absolwentów studiów w grupie kierunków biznesu i administracji wzrosła 22,9 razy. Liczba absolwentów studiów odpłatnych w tej grupie kierunków w tym czasie wzrosła ponad czterdziestokrotnie.

Tabela 2

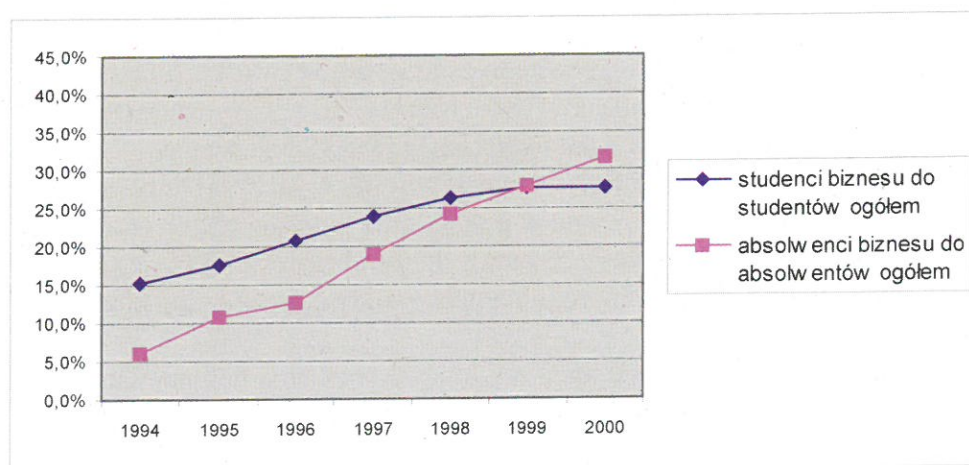
Absolwenci grup kierunków biznesu i administracji w latach 1994 – 2000 w Polsce
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS (1994 - 2001).

Rodzaj	Rok	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Absolwenci wszystkich kierunków	Studia nieodpłatne	41 236	49 980	57 497	74 039	81 903	92 300	104 769
	Studia odpłatne	16 832	19 778	30 833	71 470	92 101	122 270	155 545
	Ogółem	58 068	69 758	88 330	145 509	174 004	214 570	260 314
W tym absolwenci biznesu i administracji	Studia nieodpłatne	2 078	4 346	6 219	11 112	13 425	16 853	20 364
	Studia odpłatne	1 502	3 149	5 029	16 585	28 487	43 191	61 786
	Ogółem	3 580	7 495	11 248	27 697	41 912	60 044	82 150

W roku 1999 nastąpiła zmiana trendu i liczba osób studiujących na kierunkach biznesu i administracji zaczęła maleć (wykr. 2).

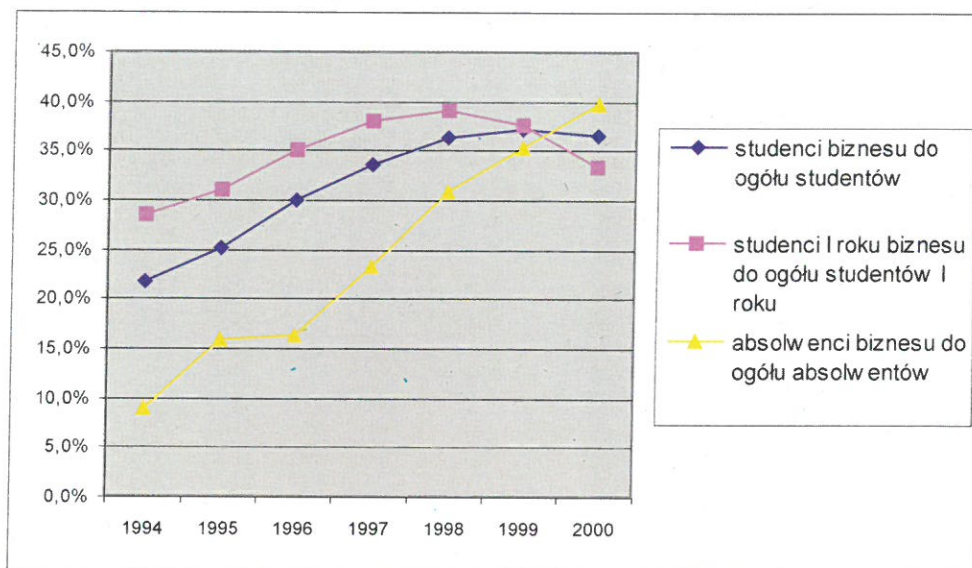
Wykres 2. Studenci i absolwenci grup kierunków biznesu i administracji w latach 1994 – 2000 w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS (1994 - 2001).

Jeszcze szybciej zmiany te zaczynają postępować na studiach odpłatnych (wykr. 3), gdzie dynamika wzrostu zainteresowania studiami menedżerskimi zaczęła maleć w 1998, a liczba kandydatów na te kierunki faktycznie zaczęła maleć począwszy od roku 2000.

Wykres 3. Studenci i absolwenci grup kierunków biznesu i administracji w latach 1994 – 2000 w Polsce – studiujący na studiach odpłatnych

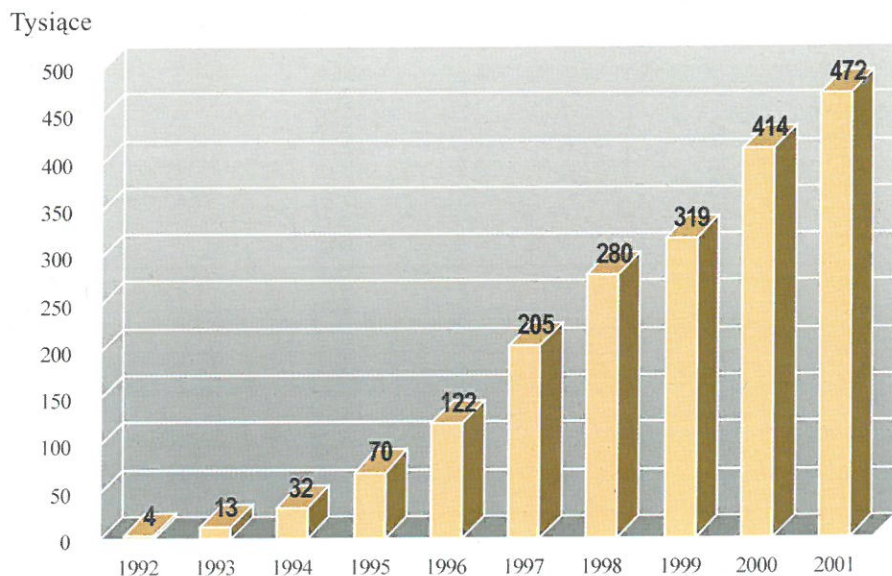

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS (1994 - 2001).

Jednocześnie bardzo dynamicznie rosła liczba studentów w uczelniach niepaństwowych. Niezwykle duży przyrost zanotowano szczególnie w latach 1996 – 1997 (o 83 tysiące) oraz w latach 1999 – 2000 (o blisko 100 tysięcy). Praktycznie od początku, tj. od 1990 roku jest to stały i nieprzerwany przyrost liczby studentów w uczelniach niepaństwowych. Jednakże w okresie najbliższych kilku lat może dojść do zatrzymania tego trendu, a nawet do zmniejszenia liczby studentów w uczelniach niepaństwowych. Zmniejszenie liczby studentów może dotyczyć całego systemu edukacji wyższej, ale prawdopodobnie będzie on bardziej odczuwalny w uczelniach niepaństwowych.

Obserwując wzrost liczby studentów w latach 1990 – 2000 należy pamiętać, iż za tym nie szedł proporcjonalny wzrost liczby pracowników naukowo-dydaktycznych. Wzrosły zatem obciążenia kadry zajęciami dydaktycznymi. Nie były one również równomiernie rozłożone w różnych dziedzinach naukowych kształcenia. Szczególny nacisk rynek położył na nauki ekonomiczne i w dziedzinie zarządzania. Poprawił się status materialny kadry naukowo-dydaktycznej, szczególnie tej związanej z naukami ekonomicznymi i prawnymi, ale obciążenie dydaktyką z pewnością ograniczyło rozwój naukowy.

Wykres 4. Liczba studentów w uczelniach niepaństwowych w poszczególnych latach (w tys.):

Źródło: Opracowanie na podstawie danych z GUS

Szkolnictwo wyższe w województwie lubelskim - studenci

Oceniając stan ilościowy szkolnictwa wyższego na terenie Lubelszczyzny należy porównać liczbę osób studiujących na terenie Lubelszczyzny oraz liczbę studentów ogółem w Polsce w odniesieniu do liczby mieszkańców regionu i całej Polski (tab. 3). Wyraźnie możemy zauważyć, że w województwie lubelskim w latach 1993 – 1996 odsetek studentów studiujących w tym regionie był większy niż odsetek mieszkańców (w stosunku do całej Polski) zamieszkujących województwo lubelskie. Jednakże okazuje się, iż dynamika wzrostu liczby studentów w Polsce była większa niż w regionie Lubelskim. Oznacza to, że albo zainteresowanie wykształceniem w regionie lubelskim rośnie wolniej, albo możliwości finansowe mieszkańców regionu nie pozwalają na inwestycje w wykształcenie, kosztowne szczególnie w uczelniach niepaństwowych, które w znacznej mierze przyczyniły się do zwiększenia liczby miejsc na uczelniach. Trzeba też pamiętać, iż nawet uczelnie państwowe zwiększając limity miejsc na studia zwiększały je w znacznie większym stopniu na odpłatnych studiach zaocznych. Należy też zwrócić uwagę na fakt, że na terenie województwa lubelskiego uczelnie niepaństwowe zaczęły powstawać stosunkowo późno bo w 1997 roku. W samym Lublinie pierwsza niepaństwowa uczelnia (nie licząc KUL) powstała dopiero w sierpniu 1998 pod rządami ustawy o wyższych szkołach zawodowych.

Szkolnictwo niepaństwowe na terenie Lubelszczyzny wzbogacane jest także przez różnego rodzaju filie i punkty zamiejscowe, ale ich inwentaryzacja jest często utrudniona z powodu trudności w uzyskaniu danych wyodrębnionych z całości macierzystej uczelni, która usytuowana może być nawet na drugim krańcu Polski. W latach 1990/1991 studiowało na Lubelszczyźnie około 27 tysięcy studentów. Zatem wzrost do roku 2000 wyniósł 3,1 razy.

Tabela 3

Liczba studentów w województwie lubelskim w latach 1993 - 2000 w porównaniu do liczby ludności kraju

Wyszczególnienie		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Ludność (w tys.)	Lubelskie	2 241	2245	2245	2244	2242	2239	2 235	2 232
	Polska	38 505	38 581	38 609	38 639	38 660	38 667	38 654	38 644
	% całości	5,82	5,82	5,81	5,81	5,80	5,79	5,78	5,77
Studenci w Lubelskiem	ogółem	39 120	48 934	52 964	56 589	61 926	67 105	79 050	86 564
	% całości	8,14	7,23	6,71	6,14	5,70	5,29	5,54	5,48
	dzienni	26 652	30 081	31 761	33 506	35 126	36 490	38 994	41 088
	% dziennych	0,077	0,071	0,071	0,069	0,066	0,062	0,061	0,060
Wszystkie województwa	ogółem	480 806	677 024	789 440	922 167	1 086 398	1 268 414	1 425 846	1 578 241
	dzienni	345 502	421 639	449 805	488 659	534 721	587 157	635 351	687 531

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS (1994 - 2001).

Szkolnictwo wyższe w województwie lubelskim – szkoły wyższe

Aktualny stan ilościowy szkół wyższych na terenie województwa lubelskiego przedstawia się następująco:

- Uniwersytet Marii Curie - Skłodowskiej w Lublinie,
- Katolicki Uniwersytet Lubelski,
- Politechnika Lubelska,
- Akademia Rolnicza w Lublinie,
- Akademia Medyczna w Lublinie,
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Białej Podlaskiej,
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie,
- 3 Niepaństwowe Szkoły Wyższe,
- 7 Niepaństwowych Wyższych Szkół Zawodowych,
- 4 filie szkół z Warszawy (2), Krakowa i Ostrowca Świętokrzyskiego.

Niepaństwowe szkoły wyższe w województwie lubelskim:

1. Wyższa Szkoła Umiejętności Pedagogicznych i Zarządzania w Rykach – utworzona w V 1997 r.,
1 kierunek, około 2.850 studentów,
2. Puławska Szkoła Wyższa – utworzona w VII 1997 r.,
4 kierunki studiów, 1.100 studentów,

3. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu – utworzona w VIII 1997 r.,
4 kierunki, 3.601 studentów,

Niepaństwowe szkoły wyższe zawodowe w województwie lubelskim:

1. Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Zamościu – utworzona w VII 1998,
2 specjalności, około 1.150 studentów,
2. Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie – utworzona w VIII 1998 r.,
6 specjalności, 3.720 studentów,
3. Lubelska Szkoła Biznesu - Szkoła Wyższa – utworzona w III 1999 r.,
1 specjalność, 560 studentów,
4. Wyższa Szkoła Społeczno - Przyrodnicza w Lublinie – utworzona w IX 2000 r.,
2 specjalności, 300 studentów,
5. Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie – utworzona w II 2001 r.,
5 specjalności, 350 studentów,
6. Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Lublinie – utworzona w III 2001 r.,
1 specjalność, 102 studentów,
7. Wyższa Szkoła Biznesu i Administracji w Łukowie – utworzona w VIII 2001 r.,
1 specjalność – brak danych o liczbie studentów,

Filie niepaństwowych szkół wyższych w województwie lubelskim:

1. Instytut Dziennikarstwa w Lublinie Wyższej Szkoły Dziennikarstwa im. M. Wańkowicza w Warszawie (szkoła posiadała również filię w Chełmie),
2. Filia w Chełmie Wyższej Szkoły im. Jańskiego w Warszawie,
3. Filia w Kraśniku Profesjonalnej Szkoły Biznesu w Krakowie,
4. Filia w Lublinie Wyższej Szkoły w Ostrowcu Świętokrzyskim.

Problemy niepaństwowego szkolnictwa wyższego

Istnienie i gwałtowny rozwój niepaństwowych szkół wyższych w Polsce wywołał szereg dyskusji odnoszących się do co najmniej kilku aspektów życia społecznego.

Odpłatność za studia stanowi zarówno problem etyczny jak i prawny. Wszak konstytucja zakłada bezpłatne kształcenie w Polsce pozwalające na szeroki dostęp do wykształcenia niezależnie od statusu materialnego studenta, czy jego rodziny. Rzeczywiście w chwili obecnej można powiedzieć, iż dla znaczącej części społeczeństwa jest to fikcyjne założenie. Uczelnie państwowe regulują

liczbę miejsc na studiach dziennych niepłatnych w zależności od dotacji przyznawanych z MEN, ale też jednocześnie znacznie zwiększają liczby przyjętych na studia zaoczne, które realizują za odpłatnością. Uczelnie niepaństwowe realizują wyłącznie kształcenie odpłatne, a tworzone tam systemy stypendialne obejmują niewielką liczbę studentów i głównie mają charakter promocyjny i propagandowy. Dopiero niedawno państwowy system stypendialny objął socjalnymi stypendiami studentów studiów dziennych na uczelniach niepaństwowych. W roku 2000 na studiach odpłatnych studiowało 62,8% studentów – tj. około 991 tysięcy osób. Czy jednak jest to argument przeciwko szkolnictwu niepaństwowemu, w żadnym wypadku nie. Bez tychże szkół liczba studentów w Polsce byłaby niższa o około pół miliona osób.

To właśnie uczelnie niepaństwowe szukając swojego miejsca na rynku lokowały się w mniejszych miastach i dzięki temu zapewniały szerszy dostęp do edukacji zwłaszcza dla młodzieży z małych miast i wsi.

Uczelnie niepaństwowe tworząc – zgodnie z zapotrzebowaniem rynku – dużą liczbę miejsc na studiach zaocznych dały szansę na zdobycie wyższego wykształcenia ludziom aktywnym zawodowo. Skróciły czas trwania studiów (3 lata) zmniejszając tym samym ryzyko ich nieukończenia z powodów materialnych, czy zawodowych. W zasadzie doprowadziło to do przywrócenia dwustopniowego systemu studiów - licencjackie/inżynierskie i uzupełniające magisterskie. Szkoły niepaństwowe uelastyczyły programy studiów i dostosowały je do potrzeb lokalnego rynku pracy. Wiele z tych szkół zapewnia już dobre warunki studiowania (pracownie komputerowe, internet, łatwy dostęp do biblioteki). Nastawienie na studenta/klienta powoduje poszerzenie oferty zwiększanie możliwości wyboru specjalizacji według własnych preferencji studenta. Szkoły zawodowe położyły szczególny nacisk na studiowanie przygotowujące do wykonywania zawodu.

Jednakże jest wiele zagrożeń związanych z rozwojem niepaństwowego szkolnictwa wyższego. Wspomniane już wyżej ograniczenie dostępu do studiów w zależności od statusu materialnego studenta lub rodziny przy braku pomocy finansowej z budżetu państwa oraz budżetu samorządu terytorialnego. Niejednolitość uregulowań prawnych, powodująca dyskryminację niepaństwowych wyższych szkół zawodowych w stosunku do państwowych szkół wyższych. Ryzyko nastawienia uczelni na cele komercyjne – ze stratą dla jakości studiów. Możliwość likwidacji uczelni niepaństwowych szczególnie stanowiąca ryzyko ciągłości studiów dla studentów. Występuje też niebezpieczna tendencja do uogólniania zjawisk negatywnych w niepaństwowym szkolnictwie wyższym i obciążania nimi wszystkich szkół niepaństwowych.

Obecny system szkolnictwa wyższego wymaga zmian polegających przede wszystkim na ujednoczeniu zasad funkcjonowania uczelni w Polsce, a szczególnie uczelni niepaństwowych. Musi zniknąć podział wprowadzony ustawą z 1997

roku. MENiS musi zarówno prawnie, jak i organizacyjnie odzyskać zdolność do nadzoru nad funkcjonowaniem szkół wyższych i tworzeniem przez nie filii oraz punktów zamiejscowych. Szczególnie muszą zostać zlikwidowane te, które powstały w sposób nielegalny lub aktualnie nie spełniają wymogów prawnych oraz jakościowych. Uregulowań wymaga również drożność pomiędzy studiami pierwszego stopnia (licencjackimi czy inżynierskimi), a uzupełniającymi studiami magisterskimi. To wymaga poprawy współpracy Uczelni państwowych z niepaństwowymi między innymi w zakresie wymiany kadry dydaktycznej. Wówczas powinien ulec poprawie poziom jakościowy dydaktyki, który cierpi nie tyle z powodu istnienia szkół niepaństwowych, ile z powodu szczupłości kadry.

Radosław Marciniak

Mgr inż. Radosław Marciniak jest Kanclerzem Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.

**REFERATY, KOMUNIKATY,
WYDARZENIA****Nowy Ośrodek Dydaktyczno-Administracyjny Poleskiego Parku Narodowego w Urszulinie**

12 września 2002 roku odbyło się oficjalne otwarcie nowo wybudowanego Ośrodka Dydaktyczno-Administracyjnego Poleskiego Parku Narodowego w Urszulinie. Wśród zaproszonych gości znajdowali się: prof. dr hab. Ewa Simonides - wiceminister Środowiska, Główny Konserwator Przyrody Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Środowiska, Jerzy Małachowski - zastępca prezesa Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w imieniu wojewody lubelskiego: dr inż. Jan Buczma - Dyrektor Wydziału Rolnictwa i Ochrony Środowiska UW w Lublinie, prof. dr hab. Zdzisław Targoński - rektor Akademii Rolniczej w Lublinie, prof. dr hab. Stanisław Radwan - przewodniczący Rady PPN oraz przewodniczący Komisji Ochrony i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego O.L.PAN, prof. dr hab. Jan Gliński - prezes Oddziału PAN w Lublinie, mgr inż. Arkadiusz Nowicki - dyrektor

Widok frontu gmachu Ośrodka Dydaktyczno-Administracyjnego Poleskiego Parku Narodowego.

fot. Archiwum PPN

Zwiedzanie Ośrodka Ochrony Żółwia Błotnego. Opis zdjęcia: (od prawej) prof. Stanisław Radwan, prof. Zdzisław Targoński, Jerzy Małachowski, prof. Ewa Symonides.

fot. Archiwum PPN

Krajowego Zarządu Parków Narodowych, dyrektorzy parków narodowych, członkowie Rady PPN oraz przedstawiciele władz samorządowych powiatu i okolicznych gmin.

Nowo oddany Ośrodek Dydaktyczno-Administracyjny Parku posiada powierzchnię użytkową 1091,5 m², kubaturę 4653,4 m³, 3 kondygnacje nadziemne i 1 podziemną. Budynek jest podpiwniczony.

W budynku znajdują się pomieszczenia:

- edukacyjno-dydaktyczne,
 - a) sala audio-wizualna na 70 osób,
 - b) biblioteka z czytelnią,
 - c) sale edukacyjne,
 - d) pomieszczenia działu naukowo-edukacyjnego,
- Ośrodek Ochrony Żółwia Błotnego,
- administracyjno-biurowe pozostałych działów parku,
- socjalne.

Andrzej Różycki

Mgr Andrzej Różycki jest pracownikiem naukowym Poleskiego Parku Narodowego.

ZDZIAŁALNOŚCI KOMISJI

Międzynarodowa konferencja naukowa *Środowisko przyrodnicze Polesia- stan aktualny i zmiany*

Sześciodniowa Konferencja *Środowisko przyrodnicze Polesia- stan aktualny i zmiany* rozpoczęła się w Lublinie (Polska) 17.06.2002 i była kontynuowana 19.06. w Szacku (Ukraina), a następnie 20 i 21.06. w Brześciu (Białoruś). Organizatorami konferencji w Lublinie byli: Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, Akademia Rolnicza w Lublinie, Instytut Agrofizyki PAN, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, oraz Poleski Park Narodowy.

Na Ukrainie organizatorem był Szacki Park Narodowy przy wsparciu finansowym Ukraińskiej Akademii Nauk. Na Białorusi zaś konferencję organizowały: Instytut Problemów Polesia Białoruskiej Akademii Nauk, regionalne komitety zasobów naturalnych i ochrony środowiska w Brześciu oraz Instytut Zasobów Naturalnych i Ekologii BAN w Mińsku.

W konferencji wzięło udział 125 uczestników - naukowców i specjalistów z Polski, Ukrainy i Białorusi, a także zaproszeni goście z Rosji i Belgii. Przedstawiono 12 referatów plenarnych oraz 58 komunikatów naukowych i plakatów. Odbyły się dwie terenowe sesje naukowe w Poleskim i Szackim Parku Narodowym.

Problematyka referatów obejmowała:

1. Geologiczne uwarunkowania rzeźby i krajobrazu Polesia.
2. Klimat Polesia.
3. Stosunki wodne Polesia.
4. Gleby Polesia i ich użytkowanie.
5. Ekosystemy wodne i torfowiskowe Polesia (środowisko abiotyczne, fitozoocenozy i zoocenozy).
6. Ekosystemy lądowe, leśne i łąkowe Polesia (fito- i zoocenozy).
7. Melioracje a ochrona przyrody.
8. Gospodarcze wykorzystanie Polesia.
9. Przyrodnicze, gospodarcze i kulturowe podstawy zrównoważonego rozwoju Polesia.
10. Możliwość produkcji żywności bezpiecznej dla konsumenta w warunkach przyrodniczych Polesia.
11. Polesie w Programie Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego do 2025 roku.
12. Wybrane aspekty stanu zdrowia ludności zamieszkującej tereny Polesia Lubelskiego.

Uczestnicy polsko-ukraińsko-białoruskiej konferencji *Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany*.

fot. Archiwum AR w Lublinie

Polesie jest krainą przyrodniczą, zajmującą ok. 13 mln ha, rozciągającą się na rozległej równinie środkowo-europejskiej, znajdującą się w granicach państwowych: Polski, Białorusi, Ukrainy i Federacji Rosyjskiej. W obszarze funkcjonalnym Polesia znajdują się unikalne w skali Europy tereny, na których zachowały się jeszcze naturalne ekosystemy wodne i torfowiskowo-bagiennie. W ciągu wielu stuleci wykształciły się w nich bardzo specyficzne układy ekologiczne i krajobrazowe, z licznymi endemicznymi lub reliktowymi gatunkami roślin i zwierząt, a także szczególnie cenne pod względem przyrodniczym torfowiska węglanowe. Polesie, ze względu na rozległość i centralne położenie wywiera bardzo istotny wpływ na kształtowanie się klimatu i stosunków wodnych w centralnej części kontynentu europejskiego.

Polesie w aspekcie bogactwa ekosystemów oraz biotycznego i krajobrazowego zróżnicowania nie ma odpowiednika na naszym kontynencie, co pozwala traktować tę oryginalną krainę jako dziedzictwo ogólnoeuropejskiego, a nawet światowego znaczenia.

W ostatnich dekadach XX wieku na całym obszarze Polesia wyraźnie nasila się ingerencja człowieka w naturalnie ukształtowane struktury biotyczne i abiotyczne ekosystemów wodnych i torfowiskowych. Prowadzi ona do zakłócania funkcjonowania i utrzymywania względnej stabilności i równowagi biocenotycznej tego typu ekosystemów. Następuje ubożenie w nich mozaikowości siedliskowej i różnorodności gatunkowej roślin i zwierząt, oraz

degradacja gleb organogenicznych. Zjawisko to stanowi poważne zagrożenie dla zachowania tożsamości ekologicznej tych typowo poleskich krajobrazów przyrodniczych.

W następstwie melioracji zabagnionych terytoriów i działalności rolniczej ujawniły się w ostatnich latach na Polesiu ogromne problemy ekologiczne w postaci antropogenicznych zmian ekosystemów wodnych, bagiennych, glebowych, leśnych i łąkowych. Pojawiło się zagrożenie zakłócenia równowagi ekologicznej.

Na Polesiu Białoruskim powszechna jest degradacja gleb torfowych i pustyńnienie znacznych terytoriów. Konieczne jest opracowanie nowej koncepcji wykorzystywania przyrody i ochrony środowiska przyrodniczego. Podstawą tej koncepcji powinno być opracowanie metod rekonstrukcji systemów melioracyjnych i sposobów użytkowania ziemi na osuszonych glebach, zwłaszcza torfowych.

Narastające zatem na Polesiu, od kilku dziesięcioleci problemy stanowią wyzwanie dla ekologów, hydrobiologów, geologów i gleboznawców, zmuszając ich do poszukiwania sposobów spowolnienia i zahamowania tych groźnych dla przyrody zjawisk. Te ważne dla całego regionu Polesia problemy prezentowane były na Konferencji przez specjalistów z różnych dziedzin wiedzy i administracji państwowej. Poglądy i rozważania teoretyczne oraz propozycje rozwiązań praktycznych mogą stanowić naukowe podstawy do opracowania skutecznych programów ochrony, zmierzających do ograniczenia lub zatrzymania niekorzystnych zmian zachodzących w niezmiernie wrażliwych na brutalną ingerencję człowieka ekosystemach wodnych i torfowiskowych.

Ukazały się także materiały towarzyszące konferencji w postaci streszczeń prac, referatów plenarnych, oraz przygotowywanych do druku referatów uczestników konferencji (więcej na temat publikacji związanych z konferencją w dziale KSIĄŻKI - przyp. red.).

Konferencja podkreśliła zainteresowanie UNESCO i innych międzynarodowych organizacji ochroną ekosystemów Polesia przed oddziaływaniem technogennych czynników - wszak Poleski Park Narodowy oraz Szacki Park Narodowy (Ukraina) wchodzi w skład Światowego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie”.

Uczestnicy konferencji wskazywali na pozytywne wyniki współpracy międzynarodowej naukowców i specjalistów z Polski, Ukrainy, Białorusi i Rosji w rozwiązywaniu ekologicznych i gospodarczych problemów Polesia.

Stanisław Radwan

Prof. dr hab. Stanisław Radwan jest kierownikiem Katedry Hydrobiologii i Ichtiobiologii Akademii Rolniczej w Lublinie oraz przewodniczącym Komisji Ochrony i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego Oddziału PAN w Lublinie.

Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI

IV Sesja Naukowa *Fizyka w Zastosowaniach*

6 czerwca 2002 roku w Instytucie Fizyki UMCS w Lublinie odbyła się IV Sesja Naukowa *Fizyka w Zastosowaniach* współorganizowana przez Komisję Fizyki Stosowanej i Techniki PAN Oddział w Lublinie, Polskie Towarzystwo Fizyczne Oddział Lubelski oraz Instytut Fizyki UMCS.

Nawiązując do tradycji poprzednich spotkań Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki, podczas których prezentowały się kolejne ośrodki naukowe regionu, sesję poprzedziło zwiedzanie wybranych laboratoriów Instytutu Fizyki UMCS: Pracowni Spektrometrii Mas – gospodarzem i oprowadzającym był prof. Stanisław Hałas oraz laboratorium Zakładu Fizyki Stosowanej - gospodarzem i oprowadzającym był prof. Leszek Michalak.

W trakcie sesji wygłoszono następujące referaty:

- prof. Tomasz Trojanowski (Akademia Medyczna w Lublinie) - Wpływ techniki na kształtowanie współczesnej neurochirurgii,
- prof. Karol Wysokiński (UMCS w Lublinie) - Zjawisko nadprzewodzenia, czyli o pewnych zastosowaniach teorii kwantów w fizyce materiałowej,
- prof. Stanisław Hałas (UMCS w Lublinie) - Kruszaraka kriogeniczna do wydzielania monomineralnych ziaren ze skał,
- prof. Mirosław Wendeker (Politechnika Lubelska) - Sterowanie samochodowym silnikiem spalinowym,
- doc. Józef Horabik i doc. Marek Molenda (Instytut Agrofizyki PAN w Lublinie) - Mikro- i makroskopowe właściwości materiałów sypkich,
- Mgr Anna Bajuk (UMCS w Lublinie) - Detekcja insuliny i hemoglobiny metodą MALDI.

Dyskusja jaka miała miejsce po każdym referacie, jak i po całej sesji, wykazała zainteresowanie środowiska tą formą prezentacji osiągnięć i wymiany doświadczeń. Interdyscyplinarne spotkanie stało się inspiracją do dyskusji i ewentualnej współpracy w przyszłości pomiędzy zespołami i osobami, których zainteresowania naukowe wydają się bardzo odległe.

Organizatorzy zaprosili na następną V sesję w pierwszy czwartek czerwca 2003 roku.

Andrzej Bieganowski

Dr Andrzej Bieganowski jest pracownikiem Instytutu Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie i sekretarzem Komisji Fizyki Stosowanej i Techniki Oddziału PAN w Lublinie.

Z DZIAŁALNOŚCI
KOMISJI

Międzynarodowa konferencja naukowa *Dialog kultur w polskiej i ukraińskiej literaturze* (1 marca 2002)

Konferencja, która odbyła się w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, została zorganizowana przez Komisję Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddziału PAN w Lublinie wspólnie z Katedrą Literatury Współczesnej KUL. Konferencję poprowadził Przewodniczący Komisji prof. Michał Łesiów.

W bieżącym *Biuletynie* prezentujemy streszczenia referatów wygłoszonych przez prof. prof. S. Andrusiwa, W. Pohrebennyka, M. Ołdakowską-Kuflową, i M. Maciejewskiego na konferencji. Pełne wersje referatów ukażą się w *Zeszytach Naukowych O.L. PAN*.

Adaptacja mitu huculskiego w utworach S. Vincenza *Na wysokiej połoninie* i M. Kociubyńskiego *Cienie zapomnianych przodków*

Na wysokiej połoninie S. Vincenza i M. Kociubyńskiego *Cienie zapomnianych przodków* - utwory o Huculszczyźnie i Huculach, u źródeł powstania obu utworów leży ten sam adaptowany przekształcony przez każdego z pisarzy, zgodnie z manierą pisarską, typem myślenia, koncepcją, narodowymi tradycjami kulturowymi, ten sam huculski mit.

Strategie artystyczne pierwszego etapu adaptacji (reinterpretacji wątków mitologicznych, postaci, przedstawień - etap powstania tekstu) mitu są u obu pisarzy podobne: obaj wybierają te same mitologemy, przedstawienia, postaci; te same opozycje: góry/doły jako nasze/obce, *sacrum/profanum*; opisują te same obrzędy, zwyczaje.

W obu tekstach Huculszczyzna przedstawiona jest jako szczególna przestrzeń sakralna. Góry to jest miejsce święte - hierofania objawienia Bożego, z tego powodu Bóg zamieszkał wśród Huculów, w górach, a nie w innych krajach. Czas tu też jest święty, jest czasem bezkresnym: płynie kołem od prawieku, wracając tędy, skąd wypłynął. Wszystko tu ma swoje miejsce i swój czas, swój głos, nawet śmierć.

Cienie zapomnianych przodków Kociubyńskiego to mała powieść - *fiction*. Tekst tej powieści rozwija się chronologicznie, linearnie - od urodzenia bohatera do jego śmierci. Styl artystyczny Kociubyńskiego jest przejściowy - od realizmu (więcej psychologizmu aniżeli pozytywizmu) do modernizmu (impresjonizmu).

Potok myślenia mitologicznego bohatera Kociubyńskiego jest zawsze psychologicznie i mimetycznie usprawiedliwiony, narrator zawsze ma go pod swoją kontrolą.

Tekst epopei *Na wysokiej połoninie* Vincenza, chociaż ma bohaterów których wątki życiowe płyną linearnie, rozwijają się tak jak mit - cyklicznie. Struktura gatunkowa utworu Vincenza jest skomplikowana, wieloznaczna, dlatego narrator powieści ma mnóstwo ról i masek, główna najważniejsza z nich to maska narratora-intelektualisty, który jednocześnie jest i częścią świata odtwarzanego i jego mitu, wspólnoty wierchowyńskiej, i ich reprezentantem w świecie pozahuculskim.

Różnią się także koncepcje twórców i konsumentów mitów - Huculów. Vincenz heroizuje i mitologizuje swoich bohaterów. Charakter postaci Kociubyńskiego jest bardziej secesyjno-dekadentki, aniżeli mitologiczny.

Największa różnica pomiędzy utworami Vincenza i Kociubyńskiego ujawnia się na drugim etapie adaptacji mitu - tworzenia conceptów - mitów autorskich o Huculczyźnie. U Kociubyńskiego Huculczyzna - to ziemia niewinna, rajska, ziemia starożytnej, prawdziwej, niezepsutej cywilizacją i niewolą Ukrainy, jest ona argumentem i pierwowzorem dla przyszłego odnowienia. U Vincenza Huculczyzna występuje jako przestrzeń spokoju i szczęścia, jako rajska wyspa, cudem przechowany ułamek słowiańskiej, jagiellońskiej, Atlantydy - wielkiej Polski.

Stefania Andrusiw

Prof. dr hab. Stefania Andrusiw jest pracownikiem Katedry Literatur Słowiańskich KUL.

Stanisław Vincenz i Iwan Franko - huculski dialog

Przedstawiono charakterystykę, wspólnego dla twórczości Stanisława Vincenza i Iwana Franki, kontekstu huculskiego. Należy podkreślić, iż o ile u Vincenza tematy huculskie stanowiły sedno pisarstwa, o tyle u Franki są to motywy i wątki drugorzędne, bowiem jego twórczość zdominował jednak „krajobraz” galicyjskiego pogórza.

Istnieje także pewne przesunięcie czasowe w opracowywaniu tych tematów, u Franki utwory dotyczące Huculczyzny powstawały na początku lat 70-tych i w latach 90-tych XIX w., oraz na początku wieku XX. Jego Huculiada obejmuje między innymi niektóre poezje z pierwszego zbioru poetyckiego, powieści *Zachar Berkut*, czy *Petriji* i *Dowbuszczuky*, dramat *Kam'jana dusza*, opowiadania *Teren u nozi*, *Jak Jura Szykmaniuk briw Czeremosz*. Jednak ten dystans czasowy nie wykluczał dialogu twórczego, bowiem łączyła autorów wspólnota postaw

światopoglądowych; idealizm Franki łączył się z panidealizmem Vincenza. Bliskie było Vincenzowi romantyczno-realistyczne podejście Franki w kreowaniu świata przedstawionego utworów, wykorzystanie dialektu, ta sama umiejętność religijnego odczuwania świata.

Warto wspomnieć także o wspólnocie w miłości do małej ojczyzny - Wierchowiny.

Franko nie mieszkał tu na stałe, ale na Huculszczyznę do roku 1914 przyjeżdżał każdego lata, nad Biały i Czarny Czeremosz. W *Barwinkowym wianku* Vincenz odnotował pobyt Franki w Krzyworówni, na weselu swej matki w roku 1887.

Należy pamiętać o sile ducha i tolerancyjności łączącej pisarzy. Obaj zachwycali się folklorem, gromadzili materiały etnograficzne, wykorzystując je w swej twórczości.

Co ciekawe, i Franko, i Vincenz swą Huculiadę rozpoczynają od tematu opryszków, dopiero w utworach późniejszych przechodzą do opisu codziennego życia Huculów. Obaj twórcy w ruchu opryszków widzieli obronę przed bezkarnością panów ale dostrzegali także degenerację tego ruchu w okresie późniejszym. Charakterystyczne, iż w kracjach tematu opryszków najważniejsze tak u ukraińskiego, jak i polskiego pisarza jest ukazanie dobra i zła.

Obaj autorzy podkreślali piękno Huculszczyzny, ale obaj też dostrzegali jej biedę, która przybyła tu wraz z cywilizacją.

Trochę odmiennie prezentują tematy żydowskie, bowiem filosemityzm Vincenza jest obcy France, choć należy podkreślić iż nie był on antysemitą.

Wiele wspólnych *loci communes* w twórczości Franki i Vincenza - podobne krajobrazy, motywy, sposób wykorzystania materiału etnograficznego, łączy Huculiadę obu autorów. Ale rzecz najistotniejsza w tym „huculskim dialogu” to samo odczytanie głębokich wartości moralnych, reprezentowanych przez Huculów i chęć przekazania bogactwa świata huculskiego czytelnikom.

Wołodmyr Pohrebennyk

Prof. dr Wołodmyr Pohrebennyk jest pracownikiem Katedry Literatury Ukraińskiej Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Michaiły Drahamanowa w Kijowie.

Motyw spowiedzi a religijno-moralna świadomość bohaterów Vincenzowego cyklu *Na wysokiej połoninie*

Wśród wielkiej ilości wątków, jakie odnaleźć można w dziele *Na wysokiej połoninie* Stanisława Vincenza, obecny jest także temat spowiedzi, poruszany przez wielu autorów literatury światowej (np. L. Byron, F. Dostojewski, L. Tołstoj,

G.Bernanos, G.Green, G.K. Chesterton, H.Chotkewycz) oraz polskiej (np. Adam Mickiewicz, A. Gołubiew, T. Parnicki). Wątek ten w połonińskim cyklu pojawia się za każdym razem nie po to, aby wyjawić jakieś nieznane fakty z życia bohaterów, ani w żadnym innym celu jak tylko dla ukazania zagadnień moralnych. Autor był przygotowany do podjęcia tematu ze względu na swą wiedzę w zakresie etyki - zarówno w ujęciu historycznym jak i współczesnym - a także historii duchowości. Świadczą o tym jego wcześniejsze publikacje oryginalne jak i tłumaczone przez niego teksty.

Sceny wyznania grzechów odnajdujemy trzykrotnie w tetralogii Vincenza. Za każdym razem głównymi ich aktorami są inne postacie, inny jest czas dziejących się wydarzeń, odmienny wydźwięk i efekt końcowy. Pierwsza spowiedź jest zupełnie nieudana, druga przynosi pociechę człowiekowi przez lata żyjącemu z poczuciem winy, ale jednocześnie ukazuje trudności w porozumieniu się spowiednika z penitentem ze względu na rozbieżności nie tylko w rozumieniu kodeksu moralnego, ale całościowej wizji świata. Trzecia poza przywróceniem wyznającemu grzechy wewnętrznego pokoju, prowadzi go do głębokiego poznania siebie oraz do trwałej przemiany.

Bohaterami tych scen są charakterystyczne dla Pokucia postacie: niewykształceni Huculi trudniący się hodowlą zwierząt i wyrębem lasu, Żyd-chasyd oraz księży greckokatolickiego obrządku. To przede wszystkim żyjący w stałym kontakcie z naturą Huculi, których dawne wierzenia i obyczaje kształtowały na równi z głoszonym im przez duszpasterzy chrześcijaństwem, zostają tu ukazani jako ludzie dojrzały do rozeznawania problemów moralno-duchowych. Ich stosunek do przyrody można by określić jako nowoczesny, ekologiczny, wyprzedzający rozumowanie współczesnych, gdyby nie wpływał z archaicznych wierzeń i przekonań. Ale także księży greckokatolicycy zostają przedstawieni w bardzo pozytywnym świetle jako duchowi i moralni przewodnicy inteligentnych i wrażliwych, a trwających przy własnej tradycji analfabetów. Nawiązanie do sokratycznej tradycji wychowania realizowanego poprzez kształtowanie i poznawanie sumienia stanowi zwieńczenie Vincenzowego studium fenomenu spowiedzi.

Mirosława Ołdakowska-Kuflowa

Dr hab. Mirosława Ołdakowska-Kuflowa, prof. KUL, jest pracownikiem Katedry Literatury Współczesnej Instytutu Filologii Polskiej KUL oraz zastępcą przewodniczącego Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddziału PAN w Lublinie.

Z zagadnień współczesnego dialogu polsko—ukraińskiego w religii i kulturze

Mój komunikat ma charakter wyraźnie zastępczy z powodu nieobecności na naszym spotkaniu p. dr. Romana Mnicha z Drohobycza. Nie mogąc dać wypowiedzi szerszej, w pełni udokumentowanej, na co potrzeba więcej czasu na przygotowanie, proponuję wypowiedź spontaniczną, ale przez to - jak mawia Karol Wojtyła - bardziej przygotowaną, bo najgłębiej w nas zaległą. To też tłumaczy niemal biograficzną poetykę mojego wystąpienia.

Dwa nazwiska, może w pewnym kontekście największe, patronują tej wypowiedzi: Juliusz Słowacki i Papież, Jan Paweł II. Konkretnie, obchodzona na Ukrainie w Krzemieńcu 1999 roku rocznica urodzin i śmierci Słowackiego i wizyta Papieża na Ukrainie w czerwcu ubiegłego roku, której rangę porównywano do takiego wydarzenia, jakim był ponad tysiąc lat temu chrzest Rusi Kijowskiej. Piotr naszych czasów przyszedł utwierdzać w wierze i zbierać owoce tamtego wydarzenia.

Komunikat ujawnia liczne związki Karola Wojtyły, „słowiańskiego papieża” ze Słowackim jako poetą Ukrainy, o którym „prorokuje” poeta w liryku *Pośród niesnasków Pan Bóg uderza* (m.in. także role w dramatach mistycznych Słowackiego podejmowane w teatrze rapsodycznym Mieczysława Kotlarczyka).

Papież Jan Paweł II z drugiego Soboru Watykańskiego wyprowadza swój zryw ewangelizacyjny i akceptację nowych rzeczywistości pastoralnych, które bardzo rozmnożyły się na Ukrainie w ostatnich dziesięciu latach, odkąd uzyskała ona samodzielność państwową. Na Ukrainie jest aktualnie 25 wspólnot neokatechumenalnych, w 11 parafiach, w pięciu diecezjach: Kijowsko-Żytomierskiej, Lwowskiej, Łuckiej, Kamieniecko-Podolskiej i nowopowstałej Charkowskiej. Do Kijowa Papież posłał dwie rodziny ze wspólnot neokatechumenalnych na misje w ramach *Implantatio Ecclesiae*. Z Ukrainy 8 chłopców ze wspólnot neokatechumenalnych studiuje w Seminariach misyjnych *Redemptoris Mater*, w których formacja oparta jest o doświadczenia Drogi Neokatechumenalnej (w Warszawie, Puli i w Libanie).

Neokatechumenat, którego statuty zostały zatwierdzone przez Stolicę Apostolską 29 czerwca b.r. dla całego Kościoła jako katechumenat pochrzcielny i przedchrzcielny oraz jako droga permanentnej formacji chrześcijańskiej jest w sposób szczególnie atrakcyjny i potrzebny w dawnych krajach Związku Radzieckiego z powodu ich moralnej i duchowej degradacji dokonanej przez czerwony totalitaryzm.

Marian Maciejewski

Prof. dr hab. Marian Maciejewski, jest historykiem literatury z Katedry Literatury Oświecenia i Romantyzmu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI

Konferencja naukowa *Polsko-ukraińskie powiązania językowe*

W dniach 26-27 kwietnia 2002 roku w Kazimierzu Dolnym odbyła się Międzynarodowa Konferencja zorganizowana przez Katedrę Języków Słowiańskich, istniejącą przy Instytucie Filologii Słowiańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, we współpracy z Komisją Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddziału PAN w Lublinie. Temat konferencji *Polsko-ukraińskie powiązania językowe* dotyczył związków językowo-kulturowych w zakresie polskiego i ukraińskiego języka, nazewnictwa osobowego i miejscowego oraz stylizacji językowych. W obradach sesji uczestniczyli ukraińscy i poloniści z ośrodków naukowych Polski (Lublin, Warszawa, Wrocław, Kielce) i Ukrainy (Kijów, Drohobycz, Iwano-Frankowsk, Czerniowce, Donieck).

Sesja odbyła się z okazji 10-tej rocznicy powołania Katedry Języków Słowiańskich w Sekcji Filologii Słowiańskiej KUL (powołanie tej Katedry Senat KUL zatwierdził w kwietniu 1992 roku).

Referaty, które będą stanowiły podstawę do wydania publikacji naukowej, wniosły nowe treści oraz interpretacje zagadnień polsko-ukraińskich powiązań językowych w przeszłości i obecnie. Wygłoszono i przedyskutowano następujące wystąpienia:

Michał Łesiów (Lublin): Historia wzajemnych kontaktów i wpływów języka polskiego i ukraińskiego.

Łarysa Masenko (Kijów): Polonizmy w ukraińskim języku literackim: aspekt polityczny i historyczno-kulturowy.

Wasyl Greszczuk (Iwano-Frankowsk): Derywacyjne możliwości przymiotników ukraińskich w porównaniu z polskimi.

Danuta Budniak (Kielce): Spostrzeżenia nad funkcjonowaniem zasobów werbalnych w językach polskim i ukraińskim.

Mateusz Jastrzębski (Lublin): Rekcja niektórych czasowników w języku polskim i ukraińskim.

Władysław Makarski (Lublin): Obraz onomastyczny jednej wsi na pograniczu polsko-ukraińskim.

Dmytro Buczko (Lublin): Pochodzenie ojkonimów typu Zagórze, Mędygórze, Podgrodzie w języku ukraińskim na tle innych języków słowiańskich.

Wira Kotowycz (Drohobycz): Polskie elementy w ojkonimii ukraińskiej.

Natalija Kołesnyk (Czerniowce): Funkcjonowanie leksemu Dunaj w ojkonimii słowiańskiej.

-
- Jarosław Red'kwa (Czerniowce): Toponimy Bojkowszczyzny i Podola Zachodniego w badaniach polskich i ukraińskich uczonych.
- Nadija Kozoriz (Donieck): Elementy polskie w nazwiskach współczesnej Horodenszczyzny.
- Monika Pirbudagian (Lublin): Polskie elementy w antroponimii kozackiej z XVII w.
- Zygmunt Gałęcki (Warszawa): Oboczności językowe w siedemnastowiecznych tekstach z pogranicza polsko-ukraińskiego.
- Helena Sojka-Masztalerz (Wrocław): Językowo-kulturowy obraz Rusina, Ukraińca w polskiej prasie międzywojennej 1918-1923.
- Halina Nuckowska (Lublin): Wpływ języka polskiego na rozwój ukraińskiej leksyki religijnej.
- Przemysław Józwickiewicz (Wrocław): Dualizm przypadku ukraińskich rzeczowników męskonieżywotnych (na materiale Nowego Testamentu Biblii Rzymskiej).
- Dagmara Nowacka (Lublin): Polonizmy oraz ich rola w ukraińskim języku pisanym pierwszej połowy XIX wieku (na przykładzie zachodnioukraińskiego utworu dramatycznego z 1849 r. *Kozak i ochotnyk* Iwana Witoszyńskiego).
- Tatiana Kołodyńska (Lublin): Fonetyczne i leksykalne osobliwości gwar nadszańskich.

Dagmara Nowacka

Mgr Dagmara Nowacka jest asystentem w Katedrze Języków Słowiańskich Instytutu Filologii Słowiańskiej KUL.

Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI

Badania gwar polskich i ukraińskich na Ukrainie i w Polsce (uwagi wstępne)

Badania naukowe gwar ukraińskich na terenie obecnej Polski (Trzeciej Rzeczypospolitej) trwają już półtora wieku. W okresie przed pierwszą wojną światową na terenie zaboru rosyjskiego zajmowali się tymi badaniami studenci i absolwenci szkół wyższych Moskwy, Sankt Petersburga i Warszawy, a informacje na ten temat publikowali oni prawie wyłącznie po rosyjsku w ówczesnych czasopiśmie, zbiorach, a nawet osobnych książkach. Na terenie zaś Galicji interesowali się gwarami ukraińskimi przede wszystkim studenci i wychowankowie uniwersytetów we Lwowie, w Wiedniu i Krakowie, a swoje prace i materiały publikowali zwykle po ukraińsku i po niemiecku. Z tego okresu mamy pierwsze opisy i zapisane na żywo przykłady mowy ludu ukraińskiego, również Łemkowszczyzny, Bojkowszczyzny, Nadsania, Chełmszczyzny i Podlasia.

Zainteresowanie gwarami ukraińskimi w okresie dwudziestolecia międzywojennego (Drugiej Rzeczypospolitej) przejawiało się w badaniach i pracach pisanych często po polsku, ale też po ukraińsku, publikowanych przez absolwentów i wykładowców z uniwersytetów Lwowa, Krakowa i Warszawy. Z tych ośrodków wywodzili się tacy autorzy prac o gwarach ukraińskich, jak: Władysław Kuraszkiwicz, Zdzisław Stieber, Jan Tokarski, Jarosław Rudnycki, Maria Przepiórska i in., którzy już po wojnie w miarę możliwości publikowali część swoich prac w Polsce czy na emigracji.

Po drugiej wojnie światowej, kiedy ludność używająca na co dzień gwar ukraińskich została przesiedlona z PRL w ramach tzw. „repatriacji” za wschodnią granicę Polski, a następnie w wyniku Akcji „Wisła” - na Ziemię Północne i Zachodnie (tzw. Ziemię Odzyskane) z terenów przez nich od wieków zamieszkałych z dziada-pradziada, badanie tych gwar było w dużym stopniu utrudnione. A mimo to były podejmowane próby takich badań głównie przez ośrodki uniwersyteckie w Warszawie i w Lublinie. Badania takie prowadzone były na miejscu dawnych osiedleń wśród tych użytkowników gwar, którzy jeszcze zostali na miejscu, oraz wśród ludzi wysiedlonych i przesiedlonych na terenach nowych osiedleń.¹

¹ Więcej informacji na ten temat zawiera m. in. mój artykuł pt. „Historia badań nad gwarami ukraińskimi na ziemiach współczesnej Polski” (zb. „Ze studiów nad gwarami wschodniostowiańskimi w Polsce”, Wyd. UMCS, Lublin 1997, s. 13 - 31) oraz umieszczona w tym zbiorze „Bibliografia prac dotyczących gwar ukraińskich na terenie Polski (w granicach od 1945 r.)” Ibidem, s. 271 — 298).

Badania mowy polskiej na terenie Ukrainy, czyli tzw. kresowej gwary polskiej sporadycznie prowadzone w XIX wieku na dobre rozpoczęły się dopiero w drugiej połowie XX wieku, w ostatnich dwóch dziesięcioleciach głównie przez zespół warszawski pod kierunkiem prof. Janusza Riegera.

Były i przedtem tylko opisy pojedynczych polskich gwar wyspowych na terenie, gdzie przeważały gwary ukraińskie, pióra Władysława Harhali, Karola Dejny, Stefana Hrabca, Michała Łesiowa, Zofii Kurzowej i in.

Mogę tu jedynie stwierdzić, że badania gwar polskich na Ukrainie i gwar ukraińskich na terenie dzisiejszego Państwa Polskiego były utrudnione po drugiej wojnie światowej przez dwa poważne czynniki czy fakty. Wysiedlenie ludności z terenów, gdzie dana ludność mieszkała od wieków (obojętnie, jak te akcje wysiedleńcze nazywano: repatriacją, przesiedleniem, wysiedleniem i niezależnie od tego, jakich argumentów używano dla usprawiedliwienia tych zwykle represyjnych akcji) znacznie i zasadniczo utrudniło normalne badanie miejscowej mowy ukraińskiej w Polsce i polskiej na Ukrainie. Ponadto czynniki państwowe do niedawna nie sprzyjały takim badaniom, stosowano nawet nieco zakamuflowane zakazy cenzuralne, co na szczęście minęło, kiedy Polska i Ukraina stały się politycznie i kulturowo zupełnie niezależnymi państwami.

Michał Łesiów

Prof. dr hab. Michał Łesiów jest emerytowanym pracownikiem Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS w Lublinie, oraz przewodniczącym Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddziału PAN w Lublinie.

Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI

Badania nad gwarami polskimi na Ukrainie (lata 1967-2000)

Pierwsze badania po II wojnie światowej nad terytorialnymi odmianami języka ogólnopolskiego poza wschodnią granicą państwową podjęte zostały dopiero w drugiej połowie lat 60. Szczegółowy przegląd literatury poświęconej polszczyźnie kresowej zawiera bibliografia opracowana przez Z. Sawaniewską-Mochową [8;9].

Termin *gwar* oznacza mowę autochtonicznej ludności chłopskiej zamieszkującej na danym obszarze różniącą się od innych gwar określonymi cechami dźwiękowymi i gramatycznymi. Gwary polskie na wschód od Bugu znajdują się na peryferiach języka ogólnonarodowego i stąd mogą być określane gwarami kresowymi.

Inaczej definiuje gwary kresowe *Encyklopedia języka polskiego*: „Gwary kresowe to pozostałe dzisiaj na terenie Białorusi i Ukrainy resztki przedwojennych dialektów kresowych: ukształtowanych na wschodzie dawnej Rzeczypospolitej na podłożu ukraińskim (małoruskim) oraz białoruskim i litewskim” [3].

Pierwsze kompleksowe badania nad polszczyzną kresową na Ukrainie wiązać należy z inicjatywą powołania zespołu przy Instytucie Językoznawstwa Białoruskiej Akademii Nauk pod kierunkiem Wiaczesława Werenicza. Zespół ten postawił sobie za cel zebranie materiałów z gwar polskich na terytorium ówczesnego Związku Radzieckiego. W roku 1967 zorganizowana została ekspedycja dialektologiczna obejmująca obszary polskojęzyczne na Litwie, Białorusi, Ukrainie, a także w Rosji, Łotwie i Kazachstanie. Przeprowadzona wówczas dokumentacja gwar polskich pozwoliła zespołowi określić stan i ustalić kierunki dalszych badań nad polszczyzną kresową. Uczestnicy owej ekspedycji, językoznawcy z Mińska, Moskwy i innych ośrodków ZSRR przedstawili swoje materiały terenowe, analizy i próby syntezy w dwutomowej pracy zatytułowanej *Polskie gowory w SSSR*, [7]. Publikację otwiera artykuł programowy W. Werenicza *Peryferyjne polskie gwary na Wschodzie*, pokazujący historię, stan współczesny i perspektywy badań nad gwarami kresowymi. Uczony ten, informując o gwarach polskich na Ukrainie, wskazał m.in. na fakt, że na jej terytorium znajduje się ponad 26% Polaków, zamieszkujących w ZSRR. Zajmują oni względnie zwarty obszar w części zachodnio-centralnej Ukrainy, wzdłuż linii Kamieniec Podolski – Chmielnicki – Żytomierz – Korosteń. Ponadto mniejsze obszary znajdują się w dolnym biegu Dniepru w rejonie Melitopola, oraz w okolicach Tarnopola i Lwowa [7].

W publikacji *Polskije gowory w SSSR*, zdominowanej przez opisy gwar na Białorusi i Litwie, znalazł się tylko jeden opis gwary polskiej na Ukrainie. Jest to artykuł o mowie mieszkańców wsi Biskupicze w rejonie samborskim autorstwa W. S. Czerniak, T. W. Starak [7].

Kolejna ekspedycja dialektologiczna przeprowadzona została w latach 1969-1971 i objęła swoim zasięgiem głównie obszary Białorusi i Litwy. Podstawą eksploracji terenowych był 4-tomowy *Kwestionariusz do badania słownictwa ludowego* W. Doroszewskiego [2]. Badaniami cząstkowymi objęto ponad 150 miejscowości. Ekspedycją, w której uczestniczyli językoznawcy, głównie z Białoruskiej Akademii i Uniwersytetu oraz odpowiednio przygotowani studenci uczelni Mińska, kierował W. Werenicz. Uzyskana wówczas dokumentacja stała się podstawą kartoteki *Atlasu polskich gwar kresowych* [1]; aktualnie zbiory te znajdują się w archiwum Instytutu Językoznawstwa Białoruskiej Akademii Nauk w Mińsku¹.

Szczegółowy przegląd zasobów wymienionej kartoteki pokazuje, że z obszaru Ukrainy mamy niewiele zapisów o gwarach polskich. Według relacji Natalii Ananiewej, profesor Uniwersytetu Moskiewskiego, w kartotece *Atlasu* dane pochodzą ze wsi Burtyn i Popinka z rejonu połońskiego w obwodzie chmielnickim [1].

Opublikowane w roku 1973 materiały z pierwszej ekspedycji dialektologicznej (w 1967 r.) stanowiły ważne źródło informacji o genezie polszczyzny kresowej i obecności polskiego etnosu na Wschodzie. Informacja ta musiała być niewygodna ówczesnej władzy radzieckiej, skoro na druk kolejnych materiałów gwarowych, zebranych w latach 1969-1971, „...tamtejsze władze – jak wspomina J. Rieger – nie wyraziły już zgody” [7]. Okazało się jednak, że dzięki wysiłkom organizacyjnym polskich i białoruskich językoznawców istnieje szansa opublikowania owych materiałów w Polsce². Takie możliwości zarysowały się, gdy na początku lat 80. XX w. zostało powołane przy Komitecie Językoznawstwa PAN nowe wydawnictwo, zatytułowane *Studia nad polszczyzną kresową*.

¹ Informacja (z roku 2000) pochodzi od prof. H. Cychuna, kierownika Sektora Językoznawstwa Ogólnego i Słowiańskiego przy Instytucie Językoznawstwa BAN w Mińsku.

² Prof. J. Rieger, ówczesny sekretarz Komitetu Językoznawstwa PAN pisze o tym fakcie następująco: „... w niedługim czasie i sam program badań zostaje zawieszony. Tymczasem na zaproszenie Przewodniczącego Komitetu Językoznawstwa PAN, prof. Mieczysława Szymczaka, W. Werenicz przyjechał do Polski, entuzjastycznie przyjmowany przez polskie środowisko naukowe”. Wówczas to prof. J. Rieger zaproponował wydawanie przez Komitet nowej serii, w której publikowane byłyby „prace badaczy z Polski i ZSRR” [10.4, 7].

Pierwszy tom *Studiów nad polszczyzną kresową* pod redakcją J. Riegera i W. Werenicza ukazał się w roku 1982 [10]. Od tej pory na łamach wymienionej serii wydawniczej publikowane są rozprawy, artykuły i materiały terenowe językoznawców z Mińska, Moskwy i innych ośrodków ZSRR, omawiające stan gwar polskich na Białorusi, Ukrainie, Litwie, Łotwie, Kazachstanie i Rosji.

Przegląd pierwszych tomów *Studiów* [10], redagowanych przez J. Riegera i W. Werenicza, prezentuje zróżnicowany obraz stanu gwar kresowych. Okazuje się, że stosunkowo dużo danych terenowych udało się pozyskać z Białorusi i Litwy, a także Łotwy, natomiast informacje – uzyskane w czasie obu ekspedycji – o gwarach polskich na Ukrainie pozwalają domniemywać, że polszczyzna kresowa w jej odmianie wiejskiej w zasadzie już nie istnieje.

Dotychczas wiedzieliśmy o jednej gwarze w rejonie samborskim w obwodzie lwowskim, kolejną informację o istnieniu polskiej „wyspy językowej” w obwodzie chmielnickim uzyskaliśmy dzięki ekspedycji dialektologicznej odbytej w lecie 1980 roku przez prof. N. Ananiewą. Zebrany przez tę uczoną materiał z gwar wsi Szaróweczka i Maćkowce w rejonie chmielnickim stał się podstawą opisu systemów językowych, uzupełnionych odpowiednimi tekstami [10.1, 10.2, 10.3].

Na początku lat 80. mapa dialektologiczna gwar polskich na Ukrainie wzbogacona zostaje o dalsze punkty. Są to: z obwodu chmielnickiego w rejonie połońskim wieś Nowosielca, zapisu dokonali Walentyna Czerniak i Michaił Paniw [10.2], zaś z obwodu żytomierskiego w rejonie baranowskim wsi Marianówka i leżące w pobliżu Dorohań, Ziatyniec, Ożgow Chutor, opracowane w 1984 r przez Julię Jaworską, zamieszkałą w Kijowie, a urodzoną w Marianówce [10.4].

Przedstawiony, za lata 70. i 80., przegląd badań nad gwarami polskimi na Ukrainie prowadzi do następujących wniosków: a) opisy nad terytorialną odmianą języka ogólnopolskiego prowadzone były tylko przez językoznawców wschodniosłowiańskich; b) analizy językowe dokonywane były wyłącznie na płaszczyźnie synchronicznej, c) w prezentowanych opisach brakuje komentarza socjolingwistycznego. Owe ograniczone metodologicznie opisy wynikały z istniejących, co najmniej do roku 1988, przyczyn pozajęzykowych [10.5].

Zasadniczy przełom w badaniach gwar polskich na Ukrainie wiązać należy z powstaniem nowej sytuacji politycznej po roku 1989 w Polsce i po 1991 na Ukrainie. W nowych warunkach geopolitycznych zarysowały się także nowe możliwości badawcze. Tę szansę w dużym stopniu wykorzystali językoznawcy polscy i ukraińscy w ostatnim dziesięcioleciu ubiegłego stulecia.

Punktem wyjścia w określeniu dotychczasowego stanu i ustaleniu dalszych perspektyw badawczych w zakresie studiów nad gwarami polskimi na Ukrainie była konferencja naukowa pt. *Współczesne dialekty polskie na Ukrainie. Problemy metodologii badań* zorganizowana w Warszawie w roku 1992 przez Ewę Wolnicz-Pawłowską, Wandę Szulowską i Elżbietę Rudolf-Ziółkowską.

Ważki w programie konferencji okazał się referat prof. Bogdana Walczaka zatytułowany *Po co i jak badać gwary polskie na Ukrainie* [10.5]. Językoznawca ten postulując konieczność badań gwar kresowych, wskazywał zarówno na potrzeby naukowe (obiektywne badanie języka ogólnonarodowego musi obejmować całe terytorium jego występowania, a więc także obszary poza granicami państwowymi), jak i akcentował potrzeby historycznokulturalne i polityczne. Podkreślał m.in., że w interesie dobrosąsiedzkich stosunków polsko-ukraińskich istnieje potrzeba pokazania elementu etnicznego polskiego na Wschodzie oraz jego języka, tj. „polszczyzny kresowej w odmianie południowej na ziemiach pierwotnie pod względem etnicznym ukraińskich” [10.5].

Badania nad gwarami polskimi na Ukrainie po roku 1989 prowadzone przez prof. J. Riegera i jego współpracowników charakteryzują się dużym dynamizmem, wyrażającym się w odkrywaniu białych plam na mapie dialektów kresowych. Już pierwsze ekspedycje (lata 1989 –1992) przynoszą wiedzę o kolejnych obszarach polskojęzycznych: w okolicach Żytomierza oraz pod Kamieńcem Podolskim i Tarnopolem.

Zespół badawczy, kierowany przez prof. J. Riegera, tworzą młodzi badacze, zarówno językoznawcy polscy, jak Iwona Cechosz, Ewa Dziegiel, Jerzy Sierociuk (doraźnie) i językoznawcy ukraińscy: Sergiusz Rudnicki i Maria Wolska, oboje z Instytutu Pedagogicznego w Żytomierzu, oraz Maryna Ohołenko i Ołesia Łazarenka, studentki z Uniwersytetu w Kijowie.

Badania nad gwarami polskimi na Ukrainie prowadzą do wniosku o różnym stopniu ich zachowania w terenie. Po kilku latach ekspedycji dialektologicznych uczestnicy konstatują, że w wielu miejscowościach już nie można dociekać statusu gwar polskich, lecz trzeba pytać o sytuację języka polskiego. Stąd też od roku 1993 zespół poszerza dotychczasową metodę badawczą, o parametry socjolingwistyczne, nie rezygnując, tam gdzie to możliwe z opisu genetycznego, uwzględniając zarazem typ osadnictwa badanych miejscowości [4].

Druga połowa lat 90. minionego stulecia to dalszy ekstensywny i intensywny rozwój badań nad polszczyzną kresową na Ukrainie. W tym czasie powiększa się zespół badawczy prof. Riegera o nowych dialektologów, m.in. stypendystów Fundacji Batorego i Fundacji Pomoc Polakom na Wschodzie oraz uczestników Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej OBTA UW. W zespole obok dotychczasowych członków znaleźli się Helena Krasowska, Lidia Nepop, Halina Mazur, Ewa Golachowska, Beata Pacan, Oksana Pociłujko, Oksana Ostapczuk, Łarysa Pupenko, Antoni Smierczko, a spoza tego kręgu Genowefa Tymbrowska, [10.6].

Dalsze ekspedycje owocują pogłębieniem studiów językowych na obszarach już wcześniej rozpoznanych, np. w okolicach Sambora [10.6] czy też Połonnego, tutaj wieś Burtyn [10.6, 6, 5] i wieś Hreczany (w pobliżu opisanych wcześniej Maćkowców i Szaróweczki) w obwodzie chmielnickim [5], czy wreszcie

miejsowości Oleszkowce i Gródek k. Felsztyna (obecnie Hwardejsk) w tymże obwodzie [6]. Równolegle ekspedycje te „odkrywają” nowe obszary gwar polskich na Ukrainie. Są to: na Podolu w obwodzie chmielnickim: wsie Słobódka Krasieńska [10.6, 5] i Tarnoruda [10.6], pod Tarnopolem wsie Stary Skafat i Połupanówka [10.6], na Pokuciu miejscowość Obertyn k. Kołomyi [10.6], z Bukowiny wieś Panka (teksty od informatorki urodzonej w Komarowcach, a zamieszkałej w Pance) [10.6], czy wreszcie z okolic Nowogrodu Wołyńskiego ze wsi Kropiwnia i Tesnówka [5].

Stan mowy polskiej ludności wiejskiej, jak pokazały szczegółowe badania, jest zróżnicowany także ze względu na typ osadnictwa. Inny jest język mieszkańców wsi chłopskich, a inny wsi szlacheckich. Te różnice są widoczne w mowie najstarszego pokolenia. Szlachta, jak stwierdza prof. Rieger, mówiła „językiem bardziej starannym, unikała wielu ukrainizmów, którymi była nasycona mowa chłopska” [4]. Mieszkańcy wsi chłopskich mówią: *przyjeni, rozmawiamo, pomaścić chatę* - zaś wsi szlacheckich: *przyjęli, rozmawiamy*. Charakterystyczne jest, że ludność ze wsi chłopskich nazywana jest Mazurami, zaś szlacheckich - Lachami. Ten ostatni typ wsi występuje koło Połonnego (Burtne), Wołoczysk (Zielonej) i Zasławia [tamże].

Przedstawiony tutaj opis stanu gwar polskich na Ukrainie jest fragmentaryczny. Wszelkie uogólnienia o sytuacji języka polskiego na terytorium tego państwa będą nieprawdziwe, bowiem w każdym punkcie jest ona inna.

Badania nad gwarami polskimi na Ukrainie (i na Wschodzie) powinny być kontynuowane zarówno przez zespół warszawski, jak i inne ośrodki. Dobrym prognozą jest i to, że w ostatnich latach podejmowane są także w środowisku lubelskim prace nad polszczyzną kresową na Ukrainie w ramach rozpraw magisterskich i doktorskich.

Literatura

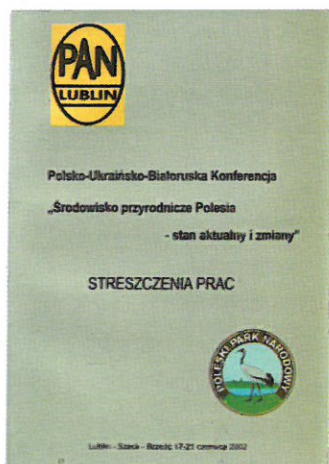
1. Ananiewa N. (2000) Jeszcze raz w sprawie „Atlasu kresowych gwar polskich” (mapa ‘nietoperza’, [w:] *Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim*, pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej i W. Szulowskiej, Warszawa, s. 16-17.
2. Czyżewski F. (2000) O metodzie gromadzenia materiałów z gwar kresowych (na przykładzie zapisów z Widz koło Braślawa), [w:] *Palanistyka 2000. U honor K. M. Giulmianc*, red. A. Kiklewicz, Minsk, s.195-205.
3. Encyklopedia języka polskiego (1999), wyd. 3 pod red. S. Urbańczyka, Wrocław, Ossolineum, s.127.
4. Język polski dawnych Kresów Wschodnich, t. 1. Studia i materiały (1996) pod red. J. Riegera, Warszawa, s. 131,141.
5. Język polski dawnych Kresów Wschodnich, t. 2. Studia i materiały (1999) pod red. J. Riegera, Warszawa, s. 165-172, 185-196, 215-227.

6. Kontakty językowe polszczyzny na pograniczu wschodnim (2000) pod red. E. Wolnicz-Pawłowskiej i W. Szulowskiej, Warszawa, s. 23-29, 147-154.
7. Polskie gowory w SSSR, czast' 1., czast' 2. Issledowanija i matieriały 1967-1969 gg. (1973) pod red. W. W. Martynow, Minsk, t.1, s. 5-28.
8. Sawaniewska-Mochowa Z. (1991) Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej, Studia nad polszczyzną kresową, pod red. J. Riegera i W. Werenicza, t. 6, s. 223-254.
9. Sawaniewska-Mochowa Z. (1995) Bibliografia prac o polszczyźnie kresowej za lata 1989-1993 (z uzupełnieniami do roku 1988), Studia nad polszczyzną kresową, pod red. J. Riegera, t. 8, s. 265-282.
10. Studia nad polszczyzną kresową (1982-1999) t. 1-6 pod red. J. Riegera i W. Werenicza, t. 7- 9, pod red. J. Riegera, Wrocław, Ossolineum (t.1-7), Warszawa (t. 8- 9).
 - 10.1 Studia... (1983) t.2, s. 31-48.
 - 10.2 Studia... (1984) t.3, s. 127-132, 177-182.
 - 10.3 Studia... (1986) t.4, s. 109-112.
 - 10.4 Studia... (1990) t.6, s. 143-150, 205-222.
 - 10.5 Studia... (1995) t.7, s. 8, 13-21.
 - 10.6 Studia... (1999) s. 6, 87-90, 99-110, 137-144, 194-196, 215-222, 243-247.

Feliks Czyżewski

Dr hab. Feliks Czyżewski, prof. nadzw. UMCS, jest kierownikiem Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS w Lublinie, oraz członkiem Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddziału PAN w Lublinie.

KSIĄŻKI

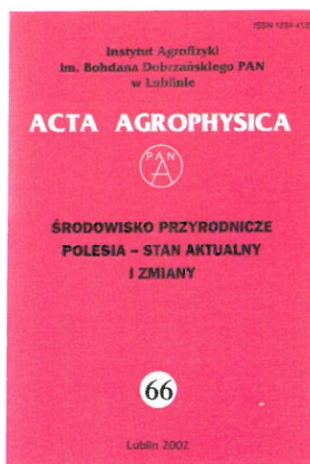
Konferencja nt. Polesia

W dniach 17-21 czerwca 2002 w Lublinie (2 dni), a następnie w Szacku na Ukrainie i w Brześciu na Białorusi odbyła się polsko-ukraińsko-białoruska konferencja „Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany”. Organizatorem konferencji była m.in. Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, nakładem której został również wydany tom zawierający streszczenia prac z tej konferencji. Tom ten jako załącznik do materiałów konferencyjnych otrzymał każdy z uczestników konferencji.

rd

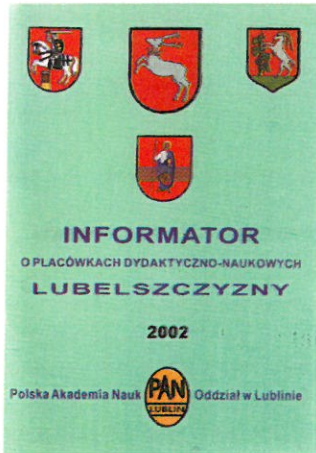
Polsko-Ukraińsko-Białoruska Konferencja „Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany”. Streszczenia prac, red. Stanisław Radwan, Jan Gliński, Marek Geodecki, Marek Rozmus, Radosław Dolecki, Oddział PAN w Lublinie, Lublin 2002.

Kolejną publikacją jest monografia związana z konferencją „poleską” w postaci 66 numeru *Acta Agrophysica* cyklu wydawniczego Instytutu Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie. Monografia zawiera 14 referatów plenarnych wygłoszonych podczas konferencji, które zostały opracowane wokół 14 punktów - głównych zagadnień konferencji. Dzięki szerokiemu spektrum zaprezentowanych zagadnień jest to jednocześnie publikacja bardzo nowatorska - pierwsze tego rodzaju kompleksowe przedstawienie problematyki regionu poleskiego, a w szczególności jego rzeźby, klimatu, stosunków wodnych, gleb, ekosystemów wodnych, torfowiskowych i łądowych, zocoenozy, problemu melioracji, eksploatacji gospodarczej, warunków zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska, stanu zdrowia, oraz jakości żywności.

rd

Acta Agrophysica 66. Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany, red. Stanisław Radwan, Jan Gliński, Marek Geodecki, Marek Rozmus, Instytut Agrofizyki im. Bohdana Dobrzańskiego PAN w Lublinie, Lublin 2002.

Informator naukowo-dydaktyczny

Informator o placówkach dydaktyczno-naukowych Lubelszczyzny, jako pierwsza tego rodzaju publikacja, została opracowana w oparciu o materiały uzyskane od 32 placówek. Publikacja zawiera podstawowe informacje nt. jednostek badawczych, naukowych i dydaktycznych. Dane te obejmują takie informacje jak kierownictwo, zatrudnienie, struktura organizacyjna, liczba studentów, wydawnictwa, oraz tak przydatne informacje techniczne jak dane adresowe, telefony oraz adres e-mail i strony www. Planowana jest coroczna aktualizacja danych, jak również anglojęzyczna wersja *Informatora*.

Publikacja zawiera wiele użytecznych informacji, a ilość prezentowanych jednostek w pełni udowadnia jak ważnym ośrodkiem naukowym jest Lubelszczyzna.

rd

Informator o placówkach dydaktyczno-naukowych Lubelszczyzny, red. Jan Gliński, Radosław Dolecki, Marek Rozmus, Oddział PAN w Lublinie, Lublin 2002.

Teka oddziałowej komisji

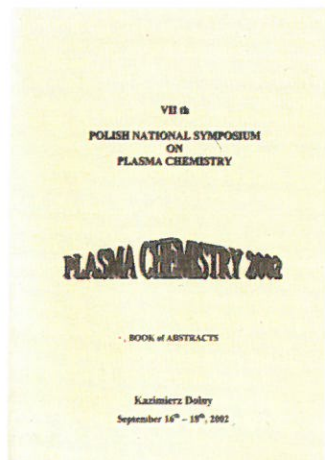
Komisja Motoryzacji i Energetyki Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie, działająca pod przewodnictwem prof. Eugeniusza Krasowskiego z Akademii Rolniczej w Lublinie, wydała kolejny, drugi tom wydawnictwa pod nazwą *Teka Komisji*. Podobnie jak Komisja, także komitet redakcyjny i zespół recenzentów pracują w międzynarodowym składzie. Każdy z zaprezentowanych artykułów jest w języku angielskim oraz posiada anglojęzyczne streszczenie. *Teka* ponownie prezentuje wybrane i najbardziej wartościowe prace członków Komisji. Recenzowane artykuły poruszają kluczowe, także dla naszego regionu, kwestie dotyczące m.in.: techniki rolniczej, paliw, stanu polskiego rolnictwa w świetle rosnących wymogów jakościowych, ochrony środowiska oraz przemysłu spożywczego.

rd

Teka Komisji Motoryzacji i Energetyki Rolnictwa, tom 2, Komisja Motoryzacji i Energetyki Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie, Wydawnictwo AR w Lublinie, Lublin 2002.

Chemia plazmy ma już 100 lat!

16-18 września 2002 roku w Kazimierzu Dolnym n/Wisłą odbyło się VII Ogólnopolskie Sympozjum Chemii Plazmy, zorganizowane przez Komisję Chemii Plazmy Niskotemperaturowej Oddziału PAN w Lublinie, Sekcję Chemii Plazmy PTCh, Instytut Chemii Przemysłowej im. Ignacego Mościckiego oraz Politechnikę Lubelską. Przewodniczącym Komitetu organizacyjnego sympozjum był prof. Iwo Pollo z Politechniki Lubelskiej, przewodniczący oddziałowej Komisji Chemii Plazmy Niskotemperaturowej. Jak zauważył prof. Pollo okazja do organizacji sympozjum była szczególna. Dokładnie sto lat temu Ignacy Mościcki we współpracy z Józefem Wierusz-Kowalskim przeprowadził na uniwersytecie we Fryburgu Szwajcarskim pionierskie doświadczenia nad syntezą tlenków azotu z powietrza w

samodzielnie skonstruowanym aparacie łukowym, przypominającym współczesne plazmotrony. Następnie w roku 1912 aparatura została przeniesiona do Lwowa i tam właśnie skoncentrowała się polska chemia plazmy.

Dziś polska chemia plazmy to nadal nowoczesna dziedzina nauki, uczestnicząca w światowym obiegu naukowym, co jest odzwierciedlone w międzynarodowym składzie Komitetu naukowego sympozjum. *Chemia plazmy 2002. Zbiór streszczeń* prezentuje streszczenia referatów (każdy w języku polskim i angielskim), które były swoistym przeglądem badań i stanu tej dziedziny nauki w Polsce. Publikacja - podobnie jak sympozjum, została podzielona na działy obejmujące takie zagadnienia jak: procesy plazmochemiczne, plazmowa synteza chemiczna, plazmowa modyfikacja i oczyszczanie powierzchni, otrzymywanie cienkich warstw, oraz metody plazmochemiczne w technice, technologii i ochronie środowiska. Oryginalne prace z konferencji ukażą się w wydawnictwie *Acta Agrophysica*.

rd

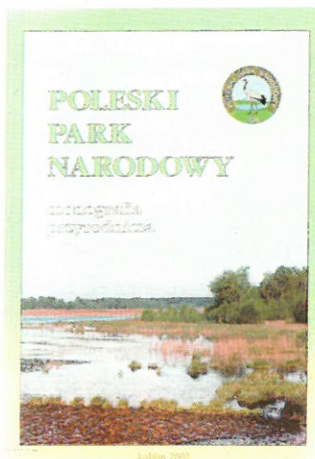
Chemia plazmy 2002. Zbiór streszczeń, red. Sławomir Jodzis, Teresa Opalińska, Instytut Chemii Przemysłowej w Warszawie, Warszawa 2002.

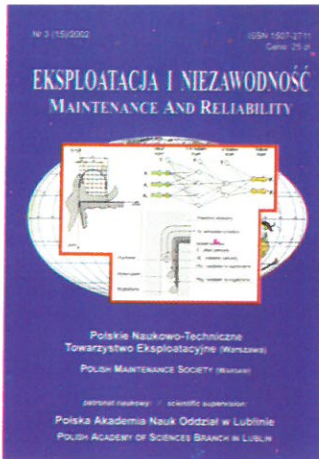
Monografia przyrodnicza Polesia

Nakładem Poleskiego Parku Narodowego ukazała się monografia przyrodnicza poświęcona Polesiu i PPN. Publikacja zawiera opracowania naukowe znanych badaczy zajmujących się problemami tego wyjątkowego regionu. Tematyka obejmuje takie zagadnienia jak geologia, fauna, flora i ekosystemy Parku. Publikacja jest tym cenniejsza, iż walory parku zostały docenione przez UNESCO. PPN jest obecnie częścią Światowego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie”

rd

Poleski Park Narodowy - monografia przyrodnicza, red. Stanisław Radwan, Poleski Park Narodowy, Lublin 2002.

Kwartalnik pod naszym patronatem

W bieżącym roku ukazał się kolejny numer dwujęzycznego pisma *Eksploatacja i Niezawodność*. Numer 3/2002 otwiera refleksja nt. kształcenia inżynierów w taki sposób, aby po otrzymaniu dyplomu technicznej szkoły wyższej absolwenci byli przygotowani na szybki postęp dokonujący się w technice, oraz otwarci na nowe pomysły i gotowi do ciągłego samodoskonalenia. Oprócz tego w numerze znajdują się jak zawsze starannie dobrane artykuły naukowe dotyczące problemu eksploatacji urządzeń, techniki, mechaniki etc. *Eksploatacja i Niezawodność* jest wydawana przez Polskie Naukowo-Techniczne Towarzystwo Eksploatacyjne (które niedawno otrzymało status członka obserwatora Europejskiej Federacji Narodowych Towarzystw Eksploatacyjnych EFNMS - o czym również w *EiN*) oraz Instytut Zastosowań Techniki. Pismu patronuje lubelski oddział PAN, a w Radzie Naukowej czasopisma zasiada m.in. prof. Ryszard Walczak, czł. koresp. PAN. Recenzowane artykuły w *Eksploatacji i Niezawodności* są publikowane równocześnie w języku polskim i angielskim.

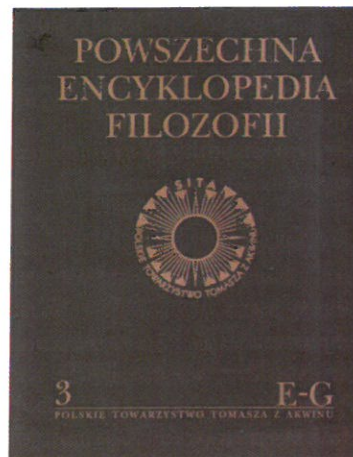
rd

Redaktorem naczelnym czasopisma jest dr inż. Dariusz Mazurkiewicz. Adres redakcji: Politechnika Lubelska, 20-618 Lublin, ul. Nadbystrzycka 36, tel. (0-81) 538 12 33, e-mail: dar_maz@archimedes.pol.lublin.pl

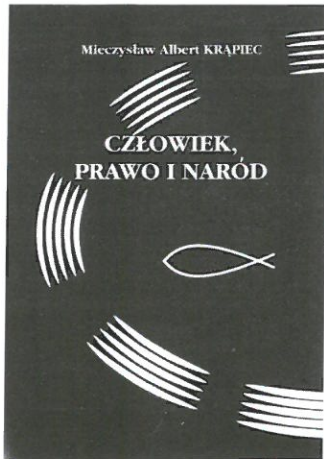
Powszechna Encyklopedia Filozofii

W 2002 roku ukazały się kolejne dwa tomy monumentalnej Powszechnej Encyklopedii Filozofii. Wydano już zatem trzy, z ośmiu planowanych, tomów tego bezprecedensowego w Polsce opracowania. Encyklopedia jest wydawana przez Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, a przewodniczącym Komitetu Naukowego jest Prezes Towarzystwa - o.prof. Mieczysław Albert Krąpiec, czł. rzecz. PAN. Tomy wydane w tym roku zawierają hasła zaczynające się na litery od C do G. Encyklopedia zawiera kolejne informacje nt. głównych nurtów i problemów filozoficznych, jak również sylwetki znanych myślicieli. Wydawnictwo jest opracowywane przez szeroki krąg filozofów z kraju i zagranicy, których współpracę ułatwia Międzynarodowe Towarzystwo Tomasza z Akwinu, działające w wielu ośrodkach naukowych świata.

rd

Powszechna Encyklopedia Filozofii, tom 2 i 3, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2002.

Człowiek-Polak

Człowiek, prawo i naród autorstwa o.prof. M.A.Krapca jest, jak czytamy w Przedśłowiu, połączeniem dwóch prac nt. człowiek i prawo naturalne, oraz rozważania o Narodzie. Zaprezentowana jest sytuacja człowieka-Polaka we współczesnym świecie. Autor stawia pytania dotyczące sensu istnienia, „kim jest człowiek, jakie są podstawy racjonalnego [...] działania, w realnym środowisku naturalnym jakim jest naród”, a hasło jakie mu przyświeca to „gnoti seauton - poznaj siebie samego”.

rd

Człowiek, prawo i naród, Mieczysław Albert Krąpiec, Fundacja Lubelska Szkoła Filozofii Chrześcijańskiej, Lublin 2002.

Strategia dla Polski w Unii Europejskiej

W dniach 25-26 czerwca 2002 r. w Pałacu Prezydenckim w Warszawie odbyła się konferencja „Strategia dla Polski po wejściu do Unii Europejskiej na lata 2004-2015”, zorganizowana przez Kancelarię Prezydenta RP oraz Polską Akademię Nauk. Oddział PAN w Lublinie reprezentował na konferencji prof. Franciszek Tomczak, który wygłosił referat „Jak rozwiązać problem cywilizacyjnego opóźnienia wsi polskiej w warunkach integracji z UE?”. Wystąpienie Prezydenta RP oraz wygłoszone podczas sesji referaty, jak również dyskusje zebrane zostały w publikacji pod tym samym tytułem, wydanej w ramach serii wydawnictw Komitetu Prognoz PAN „Polska 2000 Plus”. Wydawnictwo, zawierające m.in. referat prof. Tomczaka, prezentuje prace poruszające tak ważne zagadnienia jak: czynniki rozwoju kraju, gospodarka i jej konkurencyjność, społeczeństwo, polityka regionalna. Na końcu zamieszczono wypowiedzi uczestników dyskusji, reprezentantów z Lubelszczyzny, m.in. prof. prof. M. Truszczyńskiego i M. Harasimiuka, zawierające cenne uwagi i spostrzeżenia nt. prezentowanych referatów i zagadnień.

rd

Strategia dla Polski po wejściu do Unii Europejskiej na lata 2004-2015, Kancelaria Prezydenta RP, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” przy Prezydium PAN, Warszawa 2002.

Rolnictwo ergonomiczne - i bezpieczne

Aktualny stan ergonomii w rolnictwie - potrzeby na przyszłość pod red. Leszka Soleckiego, wydany nakładem Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie, jest już 28 pozycją serii wydawniczej Monografie IMW. Publikacja prezentuje działalność w zakresie ergonomii w rolnictwie m.in. IMW i Państwowej Inspekcji Pracy. Przedstawia samo pojęcie ergonomii, jak również aktualne rozwiązania ergonomiczne i prowadzone badania, a także prognozowany rozwój tej dziedziny nauki w przyszłości. Czytelnik może zapoznać się z określonymi wadami maszyn rolniczych, które potęgują niebezpieczeństwo dla użytkownika. Oceniane jest także ryzyko zawodowe dla całych rodzin rolniczych, postulowane są określone rozwiązania, które mogą poprawić stan rzeczy. *Aktualny stan ergonomii* jest ważną publikacją

przedstawiającą jedno z kluczowych zagadnień dla rolnictwa regionu - szczególnie w świetle najnowszych statystyk. Według Państwowej Inspekcji Pracy Lubelszczyzna jest w niechlubnej krajowej czołówce, jeśli chodzi o wypadkowość w rolnictwie. Tylko w ubiegłym roku w Lubelskiem odnotowano aż 7 tys. wypadków.

rd

Aktualny stan ergonomii w rolnictwie - potrzeby na przyszłość, red. Leszek Solecki, Instytut Medycyny Wsi w Lublinie, Lublin 2002.

PRO MEMORIA

Mirosław Mossakowski**(1929-2001)**

Mirosław Mossakowski urodził się 23 września 1929 roku w Berezie Kartuskiej, w województwie poleskim. Tam, w okresie wczesnego d z i e c i ń s t w a zdobywał wiedzę w szkole powszechnej, w latach późniejszych kształcił się w szkole podstawowej w Prużanach, a następnie w gimnazjach Ciechanowca i Lipna.

W 1948 roku wstąpił na Wydział Lekarski Akademii Medycznej w Gdańsku, gdzie ukończył studia z odznaczeniem, otrzymawszy w 1953 roku dyplom lekarza. Pracę naukową rozpoczął w Zak-

ładzie Anatomii Prawidłowej Człowieka AM w Gdańsku. W 1954 roku podjął pracę w Zakładzie Histopatologii Układu Nerwowego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, pod kierunkiem prof. Adama Opalskiego, oraz odbył staż w Zakładzie Anatomii Patologicznej AM, którym kierował prof. Ludwik Paszkiewicz.

Wiedzę kliniczną pogłębiał pracując w latach 1954-1962 jako wolontariusz w Klinice Neurologii AM w Warszawie, pod kierunkiem prof. Ireny Hausmanowej-Petrusewicz, uzyskując specjalizację I, a następnie II stopnia w zakresie neurologii.

Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych odbywa 18-miesięczny staż naukowy w Instytucie Neurologii w Montrealu pod kierunkiem prof. Penfield'a i prof. Mathiesona.

W roku 1961 Miroslaw Mossakowski, na podstawie dysertacji pt. „Gwiaździki mózgu i mózdzku” przygotowanej pod kierunkiem promotora prof. Adama Kunickiego, otrzymuje stopień doktora nauk medycznych. Pięć lat później uzyskuje stopień doktora habilitowanego nadany przez Radę Wydziału Lekarskiego AM w Warszawie po przedłożeniu rozprawy pt. „Patomorfologia i histochemia spontanicznych i doświadczalnych encefalopatii pochodzenia wątrobowego”, za którą otrzymał wyróżnienie oraz nagrodę Wydziału Nauk Medycznych PAN. Cykl opublikowanych prac zawierających wyniki badań nad patogenezą encefalopatii wątrobowej przyniósł Mu nagrodę Sekretarza Naukowego PAN.

W 1971 roku, mając 42 lata, na mocy uchwały Rady Państwa, otrzymuje tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1979 roku profesora zwyczajnego.

Profesor przeszedł do historii jako badacz, który pierwszy stwierdził istnienie astrocytarnych receptorów insulinowych oraz wykazał, że tzw. glejoza włóknista nie stanowi wyłącznie zjawiska wtórnego względem rozpadu tkanki nerwowej, lecz może być również procesem pierwotnie związanym z zaburzeniami metabolicznymi gleju. Opisał ponadto histochemiczne właściwości guzów astrocytarnych, scharakteryzował mechanizm uszkodzeń patologicznych mózgu w niewydolności wątroby, uszkodzenia regulacji bariery krew-mózg w tym zespole, zbadał mechanizm odkładania glikogenu w mózgu i wykazał wspólne ogniwo patogenetyczne w chorobie Alzheimera i niedokrwieniu mózgu.

Wiele badań podejmowanych przez profesora M. Mossakowskiego dotyczyło wpływu niedostatku tlenowego na ośrodkowy układ nerwowy. Dowiódł, że niedotlenienie prowadzi do zaburzeń w użytkowaniu dostarczanej do ośrodkowego układu nerwowego glukozy oraz powoduje zaburzenia mikrokrażenia mózgowego, które odgrywają istotną rolę w rozwoju pohipoksyjnych uszkodzeń mózgu. Wszystkie te dokonania stanowią istotny wkład w rozwój nowoczesnej neuropatologii.

W latach 1976-1980 zasiadał w Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej ds. Kadr naukowych przy Prezesie Rady Ministrów.

Stworzył w 1967 roku Zespół Neuropatologii Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN w Warszawie i kierował nim przez wiele lat. Początkowo pełnił także funkcję zastępcy dyrektora CMDiK - placówki, której

istnienie w obecnym kształcie jest przede wszystkim Jego zasługą, a od 1975 r. - aż do śmierci - dyrektora. W 1973 r. został wybrany członkiem korespondentem PAN, a członkiem rzeczywistym - w roku 1986. Od 1968 r. współtworzył kierunki działalności Wydziału VI Nauk Medycznych PAN najpierw jako zastępca sekretarza, a od roku 1981 nieprzerwanie do 1995 - jego sekretarz. Od 1990 roku pełnił obowiązki pełnomocnika sekretarza naukowego PAN ds. współpracy z zagranicą. W latach 1996-1998 sprawował funkcję wiceprezesa i sekretarza naukowego PAN, a w 1999 został wybrany prezesem Akademii.

Żywe były związki prof. Mirosława Mossakowskiego z lubelskim środowiskiem medycznym. Wielu pracownikom naukowym lubelskiej AM ułatwił awans naukowy, chętnie dyskutował z aspirantami założenia przedsięwzięć badawczych. Posiadał doskonałą intuicję naukową, wspierał ją świetną znajomością medycznej literatury naukowej, wyczuwał gorące tematy, którym należało poświęcić jak najwięcej uwagi w eksploracjach naukowych, aby sprostać postawionym postulatom badawczym. Dla każdego, kto zwracał się do Niego o pomoc, znajdował czas, aby go wysłuchać i mu poradzić. Był nie tylko mistrzem i nauczycielem wielu pokoleń neuropatologów, lecz także dla

Profesor Mossakowski przyjmuje dyplom doktora h. c. Akademii Medycznej w Lublinie z rąk promotora honorowego prof. dr hab. Bolesława Semczuka.

fot. Archiwum AM w Lublinie

wielu z nich serdecznym i oddanym przyjacielem. Mimo swej wielkości, jaką osiągnął dzięki ogromnej pracy, był człowiekiem niezwykle bezpośrednim i skromnym, obdarzonym poczuciem humoru.

Warto podkreślić, że Jego ogromnej życzliwości zawdzięcza lubelski ośrodek naukowy utworzenie Oddziału Polskiej Akademii Nauk.

Dorobek profesora obejmuje 265 publikacji naukowych, w tym 212 oryginalnych prac, opublikowanych w większości na łamach renomowanych międzynarodowych czasopism naukowych, m. in. „Brain”, „Neurology”, „Journal of Neurological Sciences” itp. Pod Jego redakcją wydano w 1981 r. „Podstawy neuropatologii”, pierwszy z tej dziedziny podręcznik w kraju. Współpracował z licznymi ośrodkami naukowymi, uczestnicząc czynnie w zjazdach naukowych krajowych i zagranicznych. Był organizatorem lub współorganizatorem wielu imprez naukowych oraz inicjatorem Europejskich Konferencji Neuropatologicznych. Wygłosił kilkadziesiąt wykładów i referatów, na międzynarodowych kongresach, zjazdach, sympozjach i konferencjach naukowych oraz podczas zagranicznych podróży w charakterze „visiting professor”. Doskonała znajomość kilku języków obcych pozwoliła Mu to czynić w wielu krajach na obydwu półkulach.

Był członkiem wielu towarzystw naukowych: członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Patologów i Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich, członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, współtwórcą i pierwszym prezesem Polskiego Towarzystwa Badań Układu Nerwowego, członkiem Polskiego Towarzystwa Histo- i Cytochemików, Polskiego Towarzystwa Neurologów, członkiem zagranicznym Rosyjskiej Akademii Nauk Medycznych, Meksykańskiego Instytutu Kultury, European Academy of Arts, Sciences and Humanities, World Federation of Neurology, Paneuropean Society of Neurology, International Society of Neuropathology, American Association of Neuropathologists, International Brain Research Organization, Board of International Danube Symposia of Neurological Sciences. W latach 1976-1980 był wiceprezydentem International Society of Neuropathology.

Za swą działalność badawczą był wielokrotnie nagradzany, m. in. otrzymał nagrodę sekretarza naukowego PAN, nagrodę naukową Wydziału Nauk Medycznych PAN, nagrodę American Assotiation of Neuropathologist. Uhonorowano Go również wieloma odznaczeniami i orderami: Krzyżami Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Wyrazem uznania autorytetu profesora było m.in. nadanie Mu godności członka „European Academy of Arts, Sciences and Humanities”, oraz przyznanie przez Akademię Medyczne w Gdańsku, Białymstoku oraz w Lublinie tytułu doktora honorowego.

Profesor Mirosław Mossakowski niezwykle wysoko sytuował wiedzę i naukę w systemie wartości życiowych, należał bez wątpienia do grona luminarzy nauki polskiej, którzy zapisali się złotymi zgłoskami na kartach jej dziejów. Często cytował maksymę Alberta Einsteina – „*Tylko życie poświęcone innym ma wartość*”. W sercach i pamięci wszystkich, którzy się z Nim zetknęli, a szczególnie najbliższych współpracowników, pozostanie na zawsze. Zmarł 26 grudnia 2001 roku.

Włodzimierz Matysiak

Dr n. med. Włodzimierz Matysiak jest pracownikiem Katedry i Zakładu Histologii i Embriologii oraz rzecznikiem prasowym Akademii Medycznej w Lublinie.

PRO MEMORIA

Andrzej Waksmundzki**(1910-1998)**

14 grudnia 1998 roku Senat UMCS, społeczność akademicka Lublina, jego mieszkańcy, górale z Podhala i delegacja więźniów obozów Koncentracyjnych, z głębokim żalem pożegnali śp. prof. Andrzeja Waksmundzkiego, który zmarł 7 grudnia w wieku 88 lat.

Andrzej Waksmundzki urodził się 3 października 1910 roku w Waksmundzie

koło Nowego Targu. W latach 1916-1922 uczęszczał do szkoły powszechnej w rodzinnej wsi, a następnie do gimnazjum im. Seweryna Goszczyńskiego w Nowym Targu. Po zdaniu matury w 1930 roku Andrzej Waksmundzki zgłosił się do Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim. Jednak w 1931 r. zrezygnował z dalszej kariery wojskowej i podjął studia chemiczne na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pracę

magisterską wykonał w Katedrze Chemii Fizycznej i Elektrochemii pod kierunkiem prof. Bogdana Kamińskiego. Po otrzymaniu w 1935 r. dyplomu i uzyskaniu tytułu magistra filozofii w zakresie chemii, profesor Kamiński przyjął go na asystenturę. Pierwszą pracę naukową pt. „*Zależność pomiędzy potencjałem dielektrycznym a stałą dysocjacji zasad organicznych*” opublikował w Rocznikach Chemii w 1938 roku. Pracę doktorską pt. „*Wpływ pH na zmiany potencjału i napięcia powierzchniowego roztworów organicznych zasad*” obronił w 1939 r. i uzyskał stopień naukowy doktora filozofii w zakresie chemii. Promotorem Jego pracy doktorskiej był profesor Bogdan Kamiński.

Wojna przerwała działalność naukową ówczesnego dr Andrzeja Waksmundzkiego, a po zamknięciu Uniwersytetu przez okupanta przeniósł się do Ostrowska i zatrudnił jako nauczyciel w średniej Szkole Handlowej w Nowym Targu. Równocześnie zaczął działać aktywnie w konspiracji, najpierw w Związku Walki Zbrojnej, a nieco później w organizacji Ruch Oporu Chłopów jako komendant powiatowy. W ramach łączności Armii Krajowej z zagranicą był organizatorem odcinka trasy przerzutowej do Budapesztu (Nowy Targ-Łapsze) i kierownikiem punktu przerzutowego “Karczma”, który mieścił się w Jego domu w Ostrowsku. W lutym 1942 roku został aresztowany i po trzymiesięcznym śledztwie wywieziony do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, a następnie Gross-Rosen, Dyhernfurth i Mauthausen. W obozach pracował m. in. w kamieniołomach i przy produkcji chemicznej.

Po uwolnieniu Go przez Amerykanów w dniu 5 maja 1945 roku powrócił do kraju i już w czerwcu został zatrudniony na dawnym stanowisku w Katedrze Chemii Fizycznej i Elektrochemii w Krakowie. W 1945 r. Dr A. Waksmundzki zgłosił się do prof. Henryka Raabego, rektora powstającego w Lublinie Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, który zaproponował mu zorganizowanie od podstaw i kierownictwo Katedry Chemii Fizycznej na Wydziale Przyrodniczym i nieco później Katedry Chemii Nieorganicznej i Analitycznej na Wydziale Farmaceutycznym. W początkowym okresie wiele czasu poświęcał organizowaniu pracowni i zajęciom dydaktycznym. Równocześnie prowadził badania naukowe, których rezultatem była praca pt. „*Własności elektrokapilarne roztworów wodnych chinoliny oraz niektórych ich pochodnych w różnych koncentracjach jonów wodorowych*”, opublikowana w Annales UMCS w 1946 roku.

Prof. Andrzej Waksmundzki habilitował się w UMCS w roku 1949 na podstawie rozprawy pt. „*Właściwości filmów adsorpcyjnych chinoliny i jej metylo pochodnych na powierzchni ich wodnych roztworów*”. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1950 r., a profesora zwyczajnego w 1960 r. Od roku 1980 zatrudniony był w UMCS na połowie etatu jako profesor emerytowany.

Rezultaty działalności Profesora Andrzeja Waksmundzkiego w Lublinie (UMCS, AM i Instytut Agrofizyki PAN) składają się ze znaczących efektów organizacyjnych, dydaktycznych i naukowych.

Najważniejsze osiągnięcia organizacyjne Profesora to zorganizowanie i kierowanie Katedrą Chemii Fizycznej na Wydziale Przyrodniczym (UMCS) przez 35 lat i Katedrą Chemii Nieorganicznej i Analitycznej na Wydziale Farmaceutycznym (AM) przez 18 lat. W latach 1957-61 kierował Zakładem Chemii Ogólnej na Wydziale Lekarskim (AM). Zorganizował i kierował (1980-83) Pracownią Technologii Światłowodów. W latach 1969-70 pracował (visiting profesor) w British Columbia University w Vancouver (Kanada).

Piastował szereg odpowiedzialnych funkcji naukowych i stanowisk w instytucjach i towarzystwach naukowych. Był m. in. przewodniczącym Komisji Chromatograficznej PAN (1978-80), wiceprzewodniczącym Komitetu Chemii Analitycznej PAN (1978-80) i Komisji Fizykochemii Powierzchni PAN (1975-77), wiceprezesem Zarządu Głównego (1960-64) i prezesem lubelskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Chemicznego, a od 1982 członkiem honorowym tego Towarzystwa, członkiem Rady Głównej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (1969-76), przewodniczącym Rady Naukowej Instytutów: Agrofizyki PAN w Lublinie (1972-78), Przeróbki Surowców Mineralnych AGH w Krakowie (1975-77) i koordynatorem dwu centralnych programów badawczych. Był również członkiem naukowych towarzystw zagranicznych - Chromatographic Discussion Group-London i International Society for Optical Engineering - London. Ponadto był aktywnym członkiem Związku Podhalan, oddanym mu sercem i duszą.

W czasie 45 lat pracy w UMCS aż 35 lat sprawował funkcję kierownika Katedry (Zakładu) Chemii Fizycznej, z której, w sposób bezpośredni lub pośredni, wyłoniło się 11 Zakładów i Pracowni obecnego Wydziału Chemii. W roku 1962 powierzona została Profesorowi funkcja Seniora budowy gmachu tzw. Dużej Chemii, który decyzją Senatu UMCS z 23 czerwca 1999 roku otrzymał nazwę Collegium Chemicum imienia Profesora Andrzeja Waksmundzkiego.

Dla Profesora Waksmundzkiego, jako nauczyciela akademickiego najważniejszym zadaniem była dydaktyka. Wykształcił liczną kadrę chemików i farmaceutów. Ponad 500 studentów uzyskało tytuł magistra. Był promotorem 43 przewodów doktorskich; spośród tych doktorantów 22 habilitowało się, a 17 z nich uzyskało tytuł profesora. Stąd nieformalny tytuł "Profesora Profesorów" nadany mu przez środowisko akademickie Lublina.

Profesor był współautorem „*Podręcznika do ćwiczeń z chemii fizycznej*” (wydania: 1952, 1956, 1957) oraz podręcznika „*Chemia Fizyczna*” (wydania: 1962, 1965, 1966). Był również autorem lub współautorem kilku skryptów do ćwiczeń z chemii fizycznej dla studentów UMCS i AM.

Działalność naukowa Profesora Waksmundzkiego obejmuje kilka dziedzin fizykochemii granicy faz, jak: chromatografia, adsorpcja i preparatyka adsorbentów, właściwości elektrochemiczne, fizykochemia wzbogacania minerałów i rozdzielania mieszanin oraz technologia wytwarzania światłowodów.

W zakresie chromatografii i adsorpcji jako najistotniejsze osiągnięcia można wymienić: wyznaczenie optymalnych warunków ekstrakcji słabych kwasów i zasad organicznych na skalę przemysłową, opracowanie teoretycznych podstaw adsorpcji z roztworów wieloskładnikowych, określenie warunków rozdziału chromatograficznego alkaloidów w różnych roślinach, opracowanie metody oznaczania niejednorodności energetycznej adsorbentów metodą chromatografii gazowej, opracowanie i wdrożenie do produkcji przemysłowej wypełnień do kolumn chromatograficznych ze związanymi fazami stacjonarnymi o różnej polarności, opracowanie preparatyki adsorbentów węglowych oraz organicznych polimerów porowatych, opracowanie preparatyki szklanych i kwarcowych kolumn kapilarnych do chromatografii gazowej.

Badania w dziedzinie fizykochemii procesów wzbogacania minerałów doprowadziły do następujących efektów: określenia optymalnych warunków wzbogacania anopolskich fosforytów, opracowanie metod i konstrukcja aparatów do pomiarów: sił adhezji pęcherzyka powietrza do ziarna mineralnego, czasu indukcji i sił adhezji pomiędzy ziarnami mineralnymi poprzez ciecz, opracowanie emulsyjnej flotacji siarki i węgla, wykorzystanie pomiarów potencjału elektrokinetycznego i kątów zwilżania do wyznaczenia swobodnej energii powierzchniowej i międzyfazowej, określenie termodynamicznych warunków: mineralizacji pęcherzyków powietrza i wzbogacania węgla niskoenergetycznych.

Ostatnim wielkim zadaniem, którego rozwiązania podjął się Profesor Waksmundzki było opracowanie technologii wytwarzania światłowodów dla telekomunikacji i specjalnych dla czujników oraz światłowodów przenoszących promieniowanie laserowe o wysokiej energii. W 1979 roku wytworzony w Pracowni kabel światłowodowy o długości 2,5 km połączył dwie centrale telefoniczne w Lublinie.

Prof. Andrzej Waksmundzki jest autorem lub współautorem 337 prac naukowych i 53 referatów lub artykułów przeglądowych. Ponadto jest współautorem ponad tysięcznej monografii pt. „*Chromatografia*” (10 pierwszych rozdziałów) oraz 10 skryptów i podręczników. Ostatni artykuł Profesora pt. „*Development of investigation in the field of optical fibre technology*” został opublikowany w *Optical Applicata* w 1998 r.

Za swoją działalność naukową, dydaktyczną i organizacyjną został uhonorowany wieloma nagrodami i odznaczeniami, m. in.: Krzyżami Polonia Restituta: Kawalerskim, Oficerskim i Komandorskim z Gwiazdą, Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami AK, Krzyżem Partyzanckim, Krzyżem

Oświęcimskim i innymi. Dwukrotnie nagrodzony Zespołową Nagrodą Państwową II stopnia, za prace z dziedziny chromatografii (1964) oraz za prace z dziedziny światłowodów (1988).

Trzykrotnie otrzymał tytuł doktora honoris causa: UMCS w Lublinie (1985), AM w Lublinie (1987) i Politechniki Łódzkiej (1989).

W 2001 roku Komisja Analizy Chromatograficznej i Komisja Analizy Powietrza i Gazów Komitetu Chemii Analitycznej PAN ufundowały medal i nagrodę im. prof. dr hab. Andrzeja Waksmundzkiego, które będą przyznawane corocznie za wybitne osiągnięcia naukowe.

Dla nas, jego uczniów i współpracowników, był nie tylko nauczycielem i mistrzem ale i również ojcem naukowym, który cieszył się naszymi sukcesami a martwił niepowodzeniami nie tylko w życiu naukowym ale również osobistym każdego z nas.

Wielkość i prawy charakter Profesora Waksmundzkiego mieliśmy zaszczyt poznać i podziwiać kolejno jako jego studenci, asystenci, adiunkci, docenci i profesorowie.

Wiesław Wójcik, Emil Chibowski, Bronisław Jańczuk

Prof. prof. Wiesław Wójcik, Emil Chibowski i Bronisław Jańczuk są pracownikami Katedry Chemii Fizycznej i Zakładu Zjawisk Międzyfazowych, Wydział Chemii UMCS w Lublinie.

KRONIKA ODDZIAŁU

2001

Listopad*13, wtorek*

W Pałacu Staszica w Warszawie odbyło się kolejne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk z następującym porządkiem obrad:

1. „Ocena zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju) w procesie transformacji polskiej gospodarki” - ekspertyza Komitetu „Człowiek i Środowisko” przy Prezydium PAN. Przedstawił prof. Stefan Kozłowski, Przewodniczący Komitetu.
2. Strategie rozwoju nauki - propozycje ekspertów. Przedstawił prof. Leszek Kuźnicki, Przewodniczący Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus”.
3. Sprawozdanie z działalności komisji ds. zmiany Regulaminu wyborów Prezesa, Wiceprezesów i członków Prezydium PAN. Przedstawił prof. Tadeusz Zieliński, Przewodniczący Komisji.
4. Sprawy organizacyjne komitetów. Przedstawił prof. Włodzimierz Ostrowski, Wiceprezes PAN.

22, czwartek

W siedzibie Lubelskiego Towarzystwa Naukowego w Pałacu Czartoryskich odbyło się spotkanie Prezesa O.L. PAN prof. Jana Glińskiego i Wiceprezesa prof. Leszka Malickiego z Dyrektorem Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej prof. Jerzym Kłoczowskim.

9 Sesja Zgromadzenia Ogólnego Członków Oddziału PAN w Lublinie - gościnnie w Instytucie Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie. Od lewej Członkowie Prezydium O.L.PAN: prof.prof. Leszek Malicki, Jan Gliński, Marian Truszczyński. fot. Archiwum O.L.PAN

Omówiono współpracę między Instytutem i Oddziałem PAN w Lublinie. Instytut przygotowuje materiały o tej placówce, a także o Europejskim Kolegium Polskich i Ukraińskich Uniwersytetów w Lublinie. Będą one zamieszczone w przygotowywanym przez Oddział *Injormatorze o placówkach naukowych ośrodka lubelsko-puławskiego*.

30, piątek

W siedzibie Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie odbyła się 9 Sesja Zwyczajna Zgromadzenia Ogólnego Członków Oddziału.

Porządek dzienny:

1. Otwarcie Zgromadzenia i przyjęcie porządku obrad - prof. Jan Gliński, Prezes O.L. PAN.
2. Uczczenie pamięci zmarłego Profesora Zbigniewa Lorkiewicza
3. Wystąpienie Dyrektora Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie wraz z autoprezentacją drogi naukowej - prof. Jerzy Zagórski, dyrektor IMW.
4. Sprawozdanie z działalności Oddziału za okres IV-XI 2001r. - prof. Jan Gliński.
5. Plan działalności i preliminarz kosztów na 2002 r. - prof. Leszek Malicki, Wiceprezes O.L. PAN.
6. Dyskusja nad sprawozdaniem i preliminarzem.
7. Zatwierdzenie nowych komisji oddziałowych:
 - Komisji Rolnictwa,
 - Komisji Ochrony i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego.
8. Inne informacje dotyczące:
 - wyborów nowych członków PAN - prof. Marian Truszczyński, Czł.Prezydium O.L. PAN,

9 Sesja Z.O. Przemawia prof. Jerzy Zagórski - dyrektor IMW w Lublinie.

fot. Archiwum O.L.PAN

- 5. i 6. Programu Ramowego Badań, Rozwoju i Prezentacji UE - dr Andrzej Stępniewski, IA PAN w Lublinie,
- akredytacji laboratoriów badawczych - dr Andrzej Bieganowski, IA PAN w Lublinie,
- międzynarodowej konferencji „Środowisko przyrodnicze Polesia- stan aktualny i zmiany” - prof. Stanisław Radwan, AR w Lublinie,
- Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego - prof. Jan Gliński.

Grudzień

5, *środa*

W Sali Audytoryjnej Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMCS odbyło się spotkanie z prof.dr hab. Stefanem Malepszym z SGGW w Warszawie, który wygłosił referat pod tytułem: „Odmiany transgeniczne roślin”. Spotkanie zorganizowały Komisja Biotechnologii Oddziału PAN w Lublinie oraz Polskie Towarzystwo Genetyczne, Polskie Towarzystwo Mikrobiologów i Polskie Towarzystwo Biochemiczne Oddziały w Lublinie.

7, *piątek*

Od kilku lat w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie odbywają się ogólnopolskie seminaria, pod kierownictwem prof. Elżbiety Kałuszyńskiej, poświęcone filozofii nauki i teorii poznania. Od początku biorą w nich udział pracownicy naukowcy z Lublina, między innymi prof. Jadwiga Mizińska, prof. Zbigniew Muszyński i dr Grzegorz Nowak z Komisji Filozoficzno-Przyrodniczej O.L.PAN. Tematyka spotkań w roku akademickim 2001/2002 dotyczyła problemów realizmu poznawczego oraz filozoficznej oceny rozwoju poznania naukowego w oparciu o wyniki nauk szczegółowych, które niejednokrotnie wymuszają zmiany filozoficznych ustaleń. Seminarium z 7 grudnia 2001 roku poświęcone było zagadnieniu istnienia obiektów mikroświata. Referował prof. Michał Tempczyk, a dyskusja dotyczyła problemu istnienia kwarków oraz właściwości cząstek elementarnych. Zebrani doszli do wniosku, że wbrew tezm niektórym fizyków, cząstki te nie są typami ani bytami idealnymi, lecz mają co najwyżej cechy obiektów idealnych (wszystkie na przykład elektrony są takie same i nie ma możliwości znalezienia właściwości odróżniającej jakiegokolwiek elektron od innego).

13, *czwartek*

W Międzynarodowym Centrum Biocybernetyki PAN w Warszawie odbyła się 96 Sesja Zgromadzenia Ogólnego Polskiej Akademii Nauk z następującym porządkiem dziennym:

1. Otwarcie Sesji - prof. Jerzy Kołodziejczak, Wiceprezes PAN.
2. Sprawozdanie z działalności Komisji ds. zmiany Regulaminu wyborów Prezesa, Wiceprezesów i członków Prezydium PAN - prof. Tadeusz Zieliński - Przewodniczący Komisji.
3. Informacja o przewidywanym wykonaniu budżetu PAN w roku 2001 oraz projektowanym budżecie na rok 2002 - prof. Jerzy Kołodziejczak, Wiceprezes PAN.
4. Stanowisko Zgromadzenia Ogólnego PAN w sprawie działalności edukacyjnej w Polskiej Akademii Nauk - prof. Michał Szulczewski, Przewodniczący Komisji ds. działalności edukacyjnej w PAN.

5. Sesja naukowa „Centrum Badawcze PAN”.

26, *środa*

W wieku 72 lat zmarł w Warszawie Prezes Polskiej Akademii Nauk Profesor Mirosław Jan Mossakowski, wybitny neuropatolog, wieloletni dyrektor Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN, członek rzeczywisty PAN (od 1986r.) oraz wielu polskich i zagranicznych towarzystw naukowych. Wspomnienie o prof. Mossakowskim jest zamieszczone w PRO MEMORIA.

2002

Styczeń15, *wtorek*

W Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie odbyło się kolejne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk. Porządek obrad:

1. Ustalenie tematyki posiedzeń Prezydiów - przedstawił prof. Jerzy Kołodziejczak - Wiceprezes PAN.
2. Zmiana regulaminu określającego tryb postępowania konkursu na dyrektorów placówek PAN - przedstawił prof. Jerzy Kołodziejczak.
3. Dyskusja nad wnioskami z obrad 96 sesji Zgromadzenia PAN - przedstawił prof. Jerzy Kołodziejczak.

15, *wtorek*

W siedzibie Oddziału PAN w Lublinie odbyło się posiedzenie oddziałowej Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych, z udziałem wiceprezesa Oddziału prof. Leszka Malickiego. Wręczono nominacje Członkom Komisji.

Referaty naukowe nt. „Badania gwar ukraińskich w Polsce i gwar polskich na Ukrainie - stan i perspektywy badań” wygłosili prof. dr hab. Pawło Hrycenko z Instytutu Języka Ukraińskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie oraz prof. dr hab. Feliks Czyżewski, kierownik Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS w Lublinie.

Referat prof. Czyżewskiego, poprzedzony wstępem prof. Łesiowa, jest zamieszczony w rozdziale Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI.

17, *czwartek*

W siedzibie Oddziału odbyło się zebranie naukowe Komisji Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie. Referat naukowy nt. „Zagadnienia jednorodności płodów rolnych jako przedmiot badań agrofizycznych” wygłosił prof. dr hab. Stanisław Grundas z Instytutu Agrofizyki PAN w Lublinie. Referat jest prezentowany w REFERATACH, KOMUNIKATACH, WYDARZENIACH.

19, *sobota*

Członek Oddziału lubelskiego PAN, o.prof. Mieczysław Krąpiec, został uhonorowany (wraz ze Zbigniewem Brzezińskim) Diamentowym Laurem Umiejętności i Kompetencji. Wyróżnienie to, już po raz dziesiąty, jest przyznawane przez środowiska gospodarcze województw śląskiego i opolskiego. Odbierając wyróżnienie o.prof. Krąpiec podkreślił

znaczenie kultury dla człowieka, a także dla gospodarki oraz wyjątkowość człowieka jako bytu, któremu państwo i gospodarka powinny służyć.

W poprzednich latach Diamentowy Laur otrzymali między innymi Ojciec Święty Jan Paweł II, Jan Nowak-Jeziorański, Lech Wałęsa, Jerzy Buzek, oraz Sekretarz Generalny Unii Zachodnioeuropejskiej - Javier Solana Madariaga.

Luty

8, piątek

W Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach odbyło się posiedzenie Prezydium Oddziału PAN w Lublinie z udziałem kierowników placówek naukowych ośrodka puławskiego z następującym porządkiem dziennym:

1. Zatwierdzenie sprawozdania z działalności Oddziału w 2001 r.
2. Informacja o placówkach naukowych ośrodka puławskiego - przedstawili dyrektorzy (szefowie) placówek:
 - IUNG w Puławach - prof. Seweryn Kukuła,
 - PIW-et w Puławach - prof. Tadeusz Wijaszka,
 - Puławskiej Szkoły Wyższej w Puławach - prof. Grzegorz Janusz,
 - Instytutu Sadownictwa i Kwiaciarstwa Oddział Pszczelnictwa w Puławach - prof. Wojciech Skowronek,
 - Instytutu Nawozów Sztucznych w Puławach - doc. Bolesław Skowroński.
3. Powołanie Komitetu Redakcyjnego Zeszytów Naukowych Oddziału PAN w Lublinie.
4. Zmiany w Regulaminie Komisji.
5. Ustalenie terminu, miejsca i porządku obrad kolejnej X Sesji Zgromadzenia Ogólnego O.L. PAN.

12, wtorek

W Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie odbyło się kolejne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk, z następującym porządkiem obrad:

1. Sprawozdanie komisji ds. przeprowadzenia konsultacji z członkami Polskiej Akademii Nauk w sprawie ustalenia sposobu kierowania Akademią do końca bieżącej kadencji - przedstawił prof. Leszek Kuźnicki, czł. rzecz. PAN.
2. Półwiecze działalności Polskiej Akademii Nauk - założenia, organizacja - przedstawili Wiceprezesi PAN, profesorowie: Jerzy Kołodziejczak, Janusz Tazbir.
3. Sprawa powołania Komitetu ds. Integracji Europejskiej przy Prezydium PAN - przedstawił prof. Włodzimierz Ostrowski - Wiceprezes PAN.

14, czwartek

Na zaproszenie Polskiego Towarzystwa Biochemicznego, Polskiego Towarzystwa Genetycznego Oddziału w Lublinie oraz Komisji Biotechnologii O.L.PAN, w siedzibie Oddziału odbyło się spotkanie z dr Iwoną Wojdą z Zakładu Immunologii Bezkręgowców UMCS, na którym wygłosiła ona referat pt.: „Stres osmotyczny a integralność komórkowa drożdży”.

17, niedziela

Prof. Marian Truszczyński, czł. rzecz. PAN, został wybrany na członka korespondenta Florenckiej Akademii Rolnictwa (Włochy).

28, czwartek

Prof. Kazimierz Szabelski, rektor Politechniki Lubelskiej, został przyjęty jako członek korespondent w poczet European Academy of Arts, Sciences and Humanities z siedzibą w Paryżu, w uznaniu jego wybitnego dorobku w dziedzinie mechaniki - dynamiki nieliniowej maszyn. Akademia skupia wielu znanych naukowców i artystów, także laureatów Nagrody Nobla. W jej ramach eksperci współpracują z UNESCO i WHO.

28, czwartek

W gmachu AGRO II Akademii Rolniczej w Lublinie odbyło się posiedzenie Komisji Rolnictwa O.L.PAN z referatem prof. dr. hab. Jana Kusia z Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, nt.: „Produkcja rolna z przeznaczeniem na biopaliwa - możliwości i ograniczenia”. Referat jest prezentowany w REFERATACH, KOMUNIKATACH, WYDARZENIACH.

Marzec

- 1, piątek
- W gmachu głównym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego miała miejsce międzynarodowa konferencja naukowa na temat: „Dialog kultur w polskiej i ukraińskiej literaturze”. Konferencję zorganizowały Komisja Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych O.L. PAN oraz Katedra Literatury Współczesnej KUL. Referaty wygłosili:
- prof. Marian Maciejewski: „Z zagadnień współczesnego dialogu polsko-ukraińskiego w religii i kulturze”,
 - prof. Wołodmyr Pohrebennyk z Kijowa: „Iwan Franko i Stanisław Vincenz: huculski dialog”,
 - prof. Stefania Andrusiw (Lublin-Lwów): „Adaptacja huculskiego mitu u Mychajły Kociubińskiego i Stanisława Vincenza”,
 - dr hab. Mirosława Ołdakowska-Kuflowa, prof. KUL: „Motyw spowiedzi a religijno-moralna świadomość bohaterów Vincenzowego cyklu *Na wysokiej połoninie*”. Streszczenia referatów są prezentowane w rozdziale Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI.
- 6, środa
- W Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS odbyło się spotkanie zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Genetyczne, Polskie Towarzystwo Biochemiczne i Komisję Biotechnologii Oddziału PAN w Lublinie, na którym prof. dr hab. Danuta Rożynkowa wygłosiła referat pod tytułem: „Udział klonalnych aberracji chromosomowych w zaburzeniach cyklu komórkowego”, a dr Dorota Koczkodaj - referat „Zastosowanie metody fluorescencyjnej hybrydyzacji *in situ* w badaniach przewlekłej białaczki B limfocytowej”.
- 12, wtorek
- W Sali Lustrzanej Pałacu Staszica w Warszawie odbyło się posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk z następującym porządkiem dziennym:
1. Systemy ekologiczne doliny i dorzecza Wisły: program badań i propozycje włączenia do niego placówek PAN. Przedstawili: prof. Tadeusz Bielicki - czł. rzecz. PAN, przewodniczący Wydziału II PAN, prof. Stanisław Rakusa-Suszczewski - zastępca przewodniczącego Wydziału II PAN.
 2. Założenia reformy Polskiej Akademii Nauk. Przedstawił: prof. Henryk Samsonowicz - czł. koresp. PAN, przewodniczący Wydziału I PAN, przewodniczący Komisji ds. reformy PAN.
- 13, środa
- W Akademii Medycznej w Lublinie odbyła się uroczystość wręczenia doktoratu honoris causa prof. n. med. Stefanowi Malawskiemu, em. Kierownikowi Kliniki Ortopedii CMKP w Otwocku. Oddział lubelski PAN reprezentował Prezes.
- 28, czwartek
- Prof. Jan Gliński oraz prof. Jan Kuś (IUNG, członek Komisji Rolnictwa O.L.PAN) uczestniczyli w spotkaniu z wicewojewodą lubelskim Janem Łopatą, który został poinformowany o inicjatywach Oddziału w ramach offsetu, dotyczących dwóch zagadnień: środowiska przyrodniczego (w ramach Komisji Ochrony i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego Oddziału PAN w Lublinie) oraz biopaliw (Komisja Rolnictwa).

Kwiecień

- 5, *piątek* Uroczystość wmurowania kamienia węgielnego pod budowę nowego gmachu Wydziału Humanistycznego UMCS. Na uroczystości Oddział reprezentował członek Prezydium prof. Marian Truszczyński, czł. rzecz. PAN.
- 6, *sobota* O.prof. Mieczysław Albert Krapiec, członek lubelskiego Oddziału PAN, otrzymał w Warszawie nagrodę Feniks 2002, przyznawaną podczas Targów Wydawców Katolickich. Nagroda została przyznana za „całokształt twórczości piśmienniczej i działalności edytorskiej”.
- 8, *poniedziałek* UNESCO nadało polskiemu i ukraińskiemu Polesiu status Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery. Wyróżnienie to ma duże znaczenie prestiżowe, pomoże też w promocji regionu. W przyszłości planuje się przyłączenie do rezerwatu biosfery Polesia białoruskiego. Większa część Polesia leży po wschodniej stronie Bugu, na Białorusi i Ukrainie. Polesie zajmuje prawie trzecią część Białorusi. Drugie tyle Polesia należy do Ukrainy. Część polska, z której 10 tys. ha objęto ochroną w Poleskim Parku Narodowym, jest najmniejsza. Utworzony 1 maja 1990 roku Poleski Park Narody jest drugim, obok Roztoczańskiego, parkiem narodowym na Lubelszczyźnie.
O uzyskanie patronatu UNESCO nad Polesiem zabiegały samorzady województwa lubelskiego, dyrekcja Poleskiego Parku Narodowego, lubelscy uczeni, bardzo aktywnie działał zmarły rok temu prezes lubelskiego oddziału PAN prof. Zbigniew Lorkiewicz.
Więcej nt. Polesia i Międzynarodowej Polsko-Ukraińsko-Białoruskiej Konferencji „Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany” - patrz rozdział Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI.
- 9, *wtorek* W Ośrodku Konferencyjnym Polskiej Akademii Nauk w Mądralinie k/ Otwocka odbyło się wspólne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk i Prezydium Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich. Posiedzenie, w którym uczestniczył również Min. Nauki prof. M.Kleiber, było poświęcone zmianom w systemie badań naukowych w Polsce.
- 10, *środa* Odbyło się spotkanie grupy inicjatywnej reprezentującej Oddział lubelski PAN, NATO Public Procurement Consortium w Lublinie, UMCS, Instytut Agrofizyki PAN, AR w Lublinie oraz Poleski Park Narodowy, w celu omówienia warunków przystąpienia do umowy offsetowej. Będzie to umowa kompensacyjna, stanowiąca część kontraktu na dostawę samolotu wielozadaniowego dla polskiej armii, określająca warunki na których dostawca uzbrojenia jest zobowiązany zainwestować w Polsce równowartość kwoty kontraktu. Grupa inicjatywna jest zainteresowana umową offsetową w zakresie: prowadzenia szkoleń offsetowych o zasięgu krajowym w oparciu o materiały szkoleniowe partnera zagranicznego, problemów ochrony środowiska, rolnictwa ekologicznego, agroturystyki, produkcji biopaliw.

-
- 11, czwartek Katedra Filozofii Kultury KUL była organizatorem sympozjum nt. „Przyszłości Cywilizacji Zachodu”, które odbyło się na Auli im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego KUL. Referat pt. „Cywilizacja Zachodu a dwa płuca Europy” wygłosił o.prof. dr hab. M. A. Krąpiec OP KUL, czł. rzecz. PAN.
- 16, wtorek W Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UMCS odbyło się seminarium zorganizowane przez Polskie Towarzystwo Genetyczne, Polskie Towarzystwo Biochemiczne, Polskie Towarzystwo Mikrobiologów i Komisję Biotechnologii PAN Oddział w Lublinie, sponsorowane przez firmę Kucharczyk Techniki Elektroforetyczne, na którym mgr Radosław Kaczanowski wygłosił wykład pt. „Strategia wykrywania zmienności genetycznej w wirusologii”, a dr Krzysztof Kucharczyk - „Metody finansowania projektów biotechnologicznych”.
- 17, środa W AR w Lublinie odbyło się spotkanie robocze w sprawie międzynarodowej Polsko-Ukraińsko-Białoruskiej Konferencji Naukowej „Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany”.
- 18, czwartek W Akademii Rolniczej w Lublinie odbyło się posiedzenie Komisji Rolnictwa Oddziału PAN w Lublinie, na którym referat pt. „Potencjał produkcyjny rolnictwa Lubelszczyzny i jego wykorzystanie” wygłosił prof. dr hab. Stanisław Krasowicz z Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach.
- 22, poniedziałek Miało miejsce kolejne spotkanie w sprawie umowy offsetowej w zakresie monitoringu przyrodniczych ekosystemów Polesia. Propozycja powołania spółki pod nazwą „Polesie - Sp. z o.o.” oraz komitetu organizacyjnego i rady nadzorczej.
- 23, wtorek Organizacyjne spotkanie inicjatorów - pomysłodawców powstania, dziesiątej z kolei, Komisji oddziałowej pod nazwą Komisja Ekonomii i Zarządzania Oddziału PAN w Lublinie. Uczestnicy spotkania zaproponowali skład Komisji do zaakceptowania na najbliższym posiedzeniu Prezydium Oddziału. Wybrano również przewodniczącego Komisji - prof. dr. hab. inż. Włodzimierza Sitko, rektora WSPA w Lublinie.
- 24, środa W Politechnice Lubelskiej odbyło się otwarte spotkanie naukowe podczas którego prof. Paweł M. Kozłowski, PhD z Uniwersytetu w Louisville, Kentucky USA przedstawił badania prowadzone na UL oraz możliwości odbycia tam studiów doktoranckich.
- 26, piątek W siedzibie Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie odbyła się wyjazdowa X Sesja Zgromadzenia Ogólnego Członków Oddziału z następującym porządkiem dziennym:
- Otwarcie Zgromadzenia i przyjęcie porządku obrad - prof. Jan Gliński, Prezes O.L. PAN,

- Wystąpienie rektora WSPA wraz z autoprezentacją drogi naukowej - prof. Włodzimierz Sitko, Rektor WSPA w Lublinie,
- Informacja o niepublicznych szkołach wyższych w Polsce - mgr inż. Radosław Marciniak, Kanclerz WSPA w Lublinie,
- Sprawozdanie z działalności Oddziału w 2001r - prof. Jan Gliński,
- Gospodarka finansowa Oddziału w 2002 r. - prof. Leszek Malicki, Wiceprezes O.L. PAN,
- Dyskusja nad sprawozdaniem i planem finansowym,
- Zatwierdzenie X Komisji Ekonomii i Zarządzania Oddziału PAN w Lublinie,
- Inne informacje o aktualnej działalności Oddziału:
 - powołanie nowych członków PAN związanych z Lubelszczyzną - prof. Marian Truszczyński, czł. Prezydium O.L. PAN,
 - 5. i 6. Program Ramowy Badań, Rozwoju i Prezentacji UE - dr Andrzej Stępniewski, IA PAN w Lublinie,
 - międzynarodowa konferencja „Środowisko przyrodnicze Polesia- stan aktualny i zmiany” - prof. Stanisław Radwan, AR w Lublinie,
 - informacje przewodniczących o pracach komisji Oddziału PAN w Lublinie.

26-27, piątek -
sobota

W Kazimierzu Dolnym odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa nt. „Polsko-Ukraińskich Powiązań Językowych”, zorganizowana przez: Katedrę Języków Słowiańskich KUL oraz Komisję Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddziału PAN w Lublinie. Więcej w rozdziale: Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI.

Maj

14, wtorek

Kolejne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Porządek obrad:

1. Przyznanie medalu PAN imienia Mikołaja Kopernika - prof. Włodzimierz Ostrowski - Wiceprezes PAN.
2. Sprawy komitetów PAN:
 - powołanie przewodniczącego i zastępców przewodniczącego Komitetu „Polska w Zjednoczonej Europie” przy Prezydium PAN,
 - ekspertyza „Ocena zrównoważonego rozwoju (ekorozwoju) w procesie transformacji polskiej gospodarki” Komitetu „Człowiek i środowisko” przy Prezydium PAN - prof. Włodzimierz Ostrowski - Wiceprezes PAN.
3. Sprawa ustanowienia doktoratu honoris causa PAN - prof. Janusz Tazbir - Wiceprezes PAN.
4. Projekt porządku obrad Zgromadzenia Ogólnego PAN w maju br. - prof. Jerzy Kołodziejczak Wiceprezes PAN.
5. Informacja o założeniach reformy PAN z uwzględnieniem uwag i opinii członków PAN - prof. Henryk Samsonowicz - Przewodniczący Komisji ds. reformy PAN, Przewodn. Wydziału I PAN.
6. Projekt uchwały w sprawie zmiany nazwy Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN - prof. Jerzy Kołodziejczak - Wiceprezes PAN.

15, środa

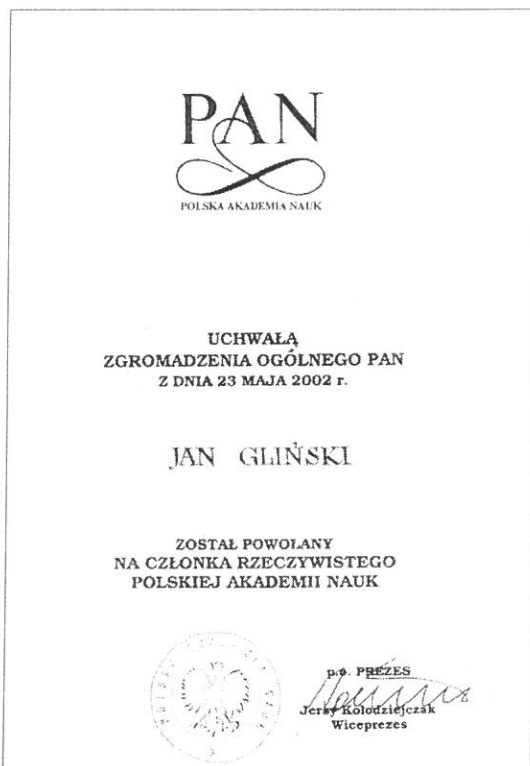
Komisja Biotechnologii Oddziału PAN w Lublinie, Polskie Towarzystwo Genetyczne oraz Polskie Towarzystwo Biochemiczne Oddziały w Lublinie, były organizatorami spotkania z prof. dr hab. Andrzejem Legockim, czł.koresp.PAN, z Instytutu Chemii Bioorganicznej PAN w Poznaniu, który wygłosił referat pod tytułem: „Analiza funkcjonalna genów stresu biotycznego u łubinu żółtego”.

16-17, czwartek -
piątek

Instytut Filologii Słowiańskiej UMCS, Zakład Filologii Ukraińskiej, Komisja Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddziału PAN w Lublinie, Państwowy Uniwersytet Wołyński im. Łesi Ukrainki w Łucku, Narodowa Akademia Nauk Ukrainy w Kijowie, Urząd Miasta Włodawy oraz Urząd Gminy Wola Uhruska były organizatorami międzynarodowej konferencji naukowej „Język ukraiński - współczesność i historia”, zorganizowanej z okazji X-lecia Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS w ramach III Polsko - Ukraińskich Spotkań Językoznawczych. Konferencja odbyła się w sali konferencyjnej Urzędu Miasta Włodawy oraz w sali konferencyjnej Urzędu Gminy Wola Uhruska.

23-24, czwartek -
piątek

W Międzynarodowym Centrum Biocybernetyki PAN w Warszawie miała miejsce 97 sesja Zgromadzenia Ogólnego PAN. W pierwszym dniu odbyły się wybory członków rzeczywistych i członków korespondentów Akademii oraz referat sprawozdawczy p.o. Prezesa PAN prof. Jerzego Kołodziejczaka z działalności Akademii w 2001 r.

W drugim dniu obrad, założenia reformy systemu organizacji i finansowania nauki zaprezentował prof. Michał Kleiber - minister Nauki, przewodniczący Komitetu Badań Naukowych. Z kolei prof. Jerzy Woźnicki - rektor Politechniki Warszawskiej, przewodniczący Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich przedstawił rolę uczelni akademickich w polityce naukowej państwa.

W wyniku wyborów w Akademii powołano 31 nowych członków korespondentów, zaś 21 uczonych powiększyło grono członków rzeczywistych, w tym Prezes Oddziału PAN w Lublinie prof. Jan Gliński. Wśród nowowybranych członków korespondentów w Oddziale PAN w Lublinie znalazł się prof. Tomasz Trojanowski z Akademii Medycznej w Lublinie, a także prof. Tomasz Brandyk ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i prof. Janusz Nowicki z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, którzy zadeklarowali swój udział w pracach Oddziału PAN w Lublinie.

31, piątek

W Akademii Medycznej w Lublinie odbyła się uroczystość wręczenia doktoratu honoris causa prof. Gottfriedowi Naumannowi, kierownikowi Katedry Okulistyki Uniwersytetu Fryderyka-Aleksandra w Erlagen w Niemczech. W uroczystości uczestniczył Prezes O.L. PAN.

Czerwiec

4, wtorek

W sali audytorijnej Wydziału BiNoZ UMCS odbyła się sesja naukowa „Biotechnologia w XXI wieku”, poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Lorkiewicza, czł. rzecz. PAN, rektora (1969-72) i doktora honoris causa UMCS, współorganizatora i Prezesa Oddziału PAN w Lublinie. Sesja została zorganizowana przez Komisję Biotechnologii PAN oraz Polskie Towarzystwo Genetyczne Oddziały w Lublinie. Zaprezentowano osiągnięcia naukowe Instytutu Mikrobiologii i Biotechnologii UMCS. Otwarcia sesji dokonali prof. dr hab. Nikodem Grankowski, dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMCS oraz prof. dr hab. Jan Gliński, Prezes Oddziału PAN w Lublinie, prezentując wspomnienia o prof. Lorkiewiczu. Następnie prof. dr hab. Anna Skorupska z Zakładu Mikrobiologii Ogólnej UMCS zaprezentowała sylwetkę naukową Profesora. Na dalszą część sesji składały się referaty naukowe, które wygłosili: prof. dr hab. Magdalena Fikus z Zakładu Mikrobiologii Ogólnej UMCS, IBB PAN („Drożdże i Ludzie- 8000 lat współżycia”), prof. dr hab. Martyna Kandefer-Szerszeń z Zakładu Immunologii UMCS („Komórki macierzyste - przyszłość transplantologii”), dr Marek Tchórzewski, dr Aleksandra Boguszevska z Zakładu Biologii Molekularnej UMCS („Struktura i funkcja kwaśnych białek rybosomalnych”), mgr Mariusz Trytek z Zakładu Mikrobiologii Przemysłowej UMCS („Enzymatyczna biotransformacja limonenu”), dr Julita Zielewicz-Dukowska z Zakładu Mikrobiologii Środowiskowej UMCS, doc. Maria Król, IUNG Puławy („Ocena przydatności szczepów *Pseudomonas* do oczyszczania gleb skażonych węglowodorami aromatycznymi”), dr Wojciech Rzeski z Zakładu Immunologii UMCS („Układ nerwowy a nowotworzenie. Aktywność przeciwnowotworowa antagonistów receptorów glutaminianergicznych”), dr Małgorzata Cytryńska z Zakładu Immunologii Bezkregowców UMCS („Indukcja

syntezy i mechanizm działania peptydów przeciwbakteryjnych bezkręgowców”), dr Ewa Sajnaga z Zakładu Mikrobiologii Ogólnej UMCS („Wielokierunkowa taksonomia mikrosymbiontów *Sarothamus scoparius*”), dr Jarosław Król, mgr Andrzej Mazur z Zakł. Mikrobiologii Ogólnej UMCS („Transport egzopolisacharydów w *Rhizobium*”).

Na zakończenie Konferencji uczestnicy złożyli kwiaty na grobie Profesora Zbigniewa Lorkiewicza.

4, wtorek

Lubelskie Towarzystwo Naukowe oraz Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie były organizatorami X Sympozjum „Przestrzeń we współczesnej nauce”, które odbyło się w sali konferencyjnej siedziby LTN w Pałacu Czartoryskich. Współorganizatorami sympozjum były Wydział Filozofii i Socjologii UMCS oraz Wydział Biologii i Nauk o Ziemi UMCS. Referaty wygłosili: prof. dr hab. Roman Duda, Uniwersytet Wrocławski („Przestrzeń fizyczna w matematyce”), prof. dr hab. Andrzej Trautman, Uniwersytet Warszawski („Modele matematyczne w fizyce czasoprzestrzeni”), ks. prof. dr hab. Michał Heller, Papieska Akademia Teologiczna w Krakowie („Współczesne ewolucje pojęcia przestrzeni”), prof. dr hab. Michał Tempczyk, Instytut Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie („Między przestrzenią absolutną a względną”), dr hab. Janusz Czerny, Uniwersytet Śląski w Katowicach („Pozamatematyczne rozumienie przestrzeni”). Sympozjum zakończyła dyskusja okrągłego stołu nt.: „Przestrzeń w naukach matematyczno-fizycznych na progu XXI wieku”.

6, czwartek

Komisja Fizyki Stosowanej i Techniki Oddziału PAN w Lublinie, Polskie Towarzystwo Fizyczne Oddział Lubelski, oraz Instytut Fizyki UMCS były organizatorami IV Sesji Naukowej pt. „Fizyka w zastosowaniach”. Sesja, która odbyła się w Instytucie Fizyki UMCS, zaczęła się od zwiedzania wybranych pracowni tego Instytutu. Następnie wygłoszono referaty: prof. Tomasz Trojanowski, Akademia Medyczna w Lublinie („Wpływ techniki na kształtowanie współczesnej neurochirurgii”), prof. Karol Wysokiński, UMCS w Lublinie („Zjawisko nadprzewodzenia, czyli o pewnych zastosowaniach teorii kwantów w fizyce materiałowej”), prof. Stanisław Hałas, UMCS w Lublinie („Kruszarka kriogeniczna do wydzielania monomineralnych ziaren ze skał”), prof. Mirosław Wendeker, Politechnika Lubelska („Sterowanie samochodowym silnikiem spalinowym”), doc. Józef Horabik, doc. Marek Molenda, Instytut Agrofizyki PAN w Lublinie („Mikro- i makroskopowe właściwości materiałów sypkich”), Mgr Anna Bajuk, UMCS w Lublinie („Detekcja insuliny i hemoglobiny metodą MALDI”). Sesję zakończyła wymiana informacji nt. organizowanych konferencji, sesji, warsztatów itp. aktywności naukowych oraz wnioski i dyskusja.

9, niedziela

W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim odbyło się sympozjum pt. „O solidarność rodziny narodów świata”. Sympozjum odbyło się dla uczczenia 15. rocznicy wizyty Jego Świątobliwości Papieża Jana Pawła II w KUL. Podczas sesji podjęto na nowo lubelskie przesłanie Jana Pawła II: „Odpowiedzialność ludzi nauki za kształt świata”. W sympozjum uczestniczył Prezes O.L. PAN.

- 11, wtorek
W Pałacu Staszica w Warszawie odbyły się obrady Prezydium PAN. Prezes PAN - prof. Jerzy Kołodziejczak dokonał uroczystego wręczenia aktów powołania nowo wybranym członkom rzeczywistym i członkom korespondentom PAN. 31 nowowybranych członków korespondentów uzupełniło skład korporacji, zaś 21 uczonych powiększyło grono jej członków rzeczywistych.
Prof. Aleksander Guterch - przewodniczący Komitetu Badań Polarnych PAN, przedstawił rolę obszarów polarnych w systemach przyrodniczych Ziemi oraz polski ramowy Program Badań Polarnych w kontekście globalnym w latach 2002 - 2010.
Podczas obrad Prezydium podjęto również uchwałę o uhonorowaniu najwyższym wyróżnieniem Polskiej Akademii Nauk - medalem im. Mikołaja Kopernika - prof. Klaus Hahlbrocka, wybitnego biochemika, wiceprezydenta Towarzystwa Maxa Plancka, Dyrektora Instytutu Biologii Roślin MPS w Kolonii.
- 14, piątek
W Akademii Rolniczej w Lublinie odbyła się uroczystość wręczenia doktoratu honoris causa prof. Józefowi Roli. Oddział reprezentował na uroczystości Prezes O.L. PAN.
- 17, poniedziałek
W Politechnice Lubelskiej odbyła się uroczystość wręczenia doktoratu honoris causa prof. Michałowi Kleiberowi, czł. rzecz. PAN, Ministrowi Nauki i Przewodniczącemu Komitetu Badań Naukowych. W uroczystości uczestniczyli: Prezes Rady Ministrów Leszek Miller, p.o. Prezesa PAN Wiceprezes Jerzy Kołodziejczak, szef Kancelarii PAN Zdzisław Hensel, Marian Truszczyński - przewodniczący Wydziału V Nauk Rolniczych, Leśnych i Weterynaryjnych PAN, Jerzy Życki - dyrektor Biura Administracyjno-Majątkowego PAN, Saturnin Zawadzki, czł. Prezydium PAN, oraz reprezentujący Oddział PAN w Lublinie Jan Gliński - Prezes i Ryszard Walczak, Z-ca dyrektora I.A. PAN w Lublinie.
- 17-21, poniedziałek-
piątek
W Lublinie (2 dni), a następnie w Szacku na Ukrainie (1 dzień) i w Brześciu na Białorusi (2 dni) odbyła się polsko-ukraińsko-białoruska konferencja „Środowisko przyrodnicze Polesia - stan aktualny i zmiany”. Organizatorami konferencji były: Polska Akademia Nauk Oddział w Lublinie, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Akademia Rolnicza w Lublinie Instytut Agrofizyki im. B.Dobrzańskiego PAN w Lublinie, Poleski Park Narodowy. Więcej na temat konferencji w rozdziale Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI.
- 25-26, wtorek -
środa
W Pałacu Prezydenckim w Warszawie odbyła się konferencja „Strategia dla Polski po wejściu do Unii Europejskiej na lata 2004-2015”, zorganizowana przez Kancelarię Prezydenta RP oraz Polską Akademię Nauk. Oddział PAN w Lublinie reprezentował na konferencji prof. Franciszek Tomczak, który wygłosił referat „Jak rozwiązać problem cywilizacyjnego opóźnienia wsi polskiej w warunkach integracji z UE?”. Wystąpienie Prezydenta RP oraz wygłoszone podczas sesji referaty (w tym referat prof. Tomczaka) i dyskusje zebrane zostały w naszej publikacji pod tym samym tytułem - patrz dział KSIĄŻKI.

Lipiec

8-12, poniedziałek -
piątek

W St. Petersburgu odbyła się międzynarodowa konferencja z okazji 70. rocznicy utworzenia Instytutu Agrofizyki (AFI) Rosyjskiej Akademii Nauk Rolniczych. Z ramienia Oddziału PAN w Lublinie w konferencji uczestniczyli prof. prof. Jan Gliński, Stanisław Nawrocki, Ryszard Walczak. Wydział V Nauk Rolniczych Leśnych i Weterynaryjnych PAN reprezentował prof. Emil Nalborezyk. Ponadto z Instytutu Agrofizyki PAN w Lublinie uczestniczyli: prof. Stanisław Grundas i dr Marek Geodecki. Na konferencji, której hasło brzmiało „Agrofizyka XXI wieku” przedstawiono organizację, stan aktualny i perspektywy badań agrofizycznych, ze szczególnym uwzględnieniem: zastosowania systemu GIS (Geographic Information System) w agrofizyce, badań fizycznej degradacji gleb, modelowania procesów agrofizycznych w systemie gleba-roślina-atmosfera, monitoringu parametrów fizycznych środowiska wzrostu i rozwoju roślin.

Prof. Jan Gliński obok popiersia twórcy Instytutu Agrofizyki w St. Petersburgu prof. A. F. Joffego

fot. Archiwum I.A. PAN

Sierpień

5, 9, *poniedziałek,*
piątek

Marszałek województwa lubelskiego Edward Hunek był organizatorem seminarium nt. Narodowego i Regionalnego Programu Operacyjnego, opracowywanego w związku ze zbliżającym się przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej. Program będzie podstawą, dzięki której Polska oraz województwo lubelskie będą mogły korzystać z Funduszy Strukturalnych UE.

Seminarium, organizowane przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, odbyło się w Centrum Kongresowym Akademii Rolniczej w Lublinie (poniedziałek), a kontynuowane było w piątek w Sali Błękitnej Urzędu Wojewódzkiego. Oddział reprezentował prof. Ryszard Walczak, czł. koresp. PAN.

Wrzesień

10, *wtorek*

Kolejne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk w Warszawie:

1. Sprawa Instytutu Ekologii PAN:

- a) uchwała w sprawie likwidacji Instytutu Ekologii PAN,
- b) uchwała w sprawie powołania nowej placówki ekologicznej, przedstawili:

- prof. Tadeusz Bielicki - Przewodniczący Wydziału II PAN,
- prof. Stanisław Rakusa-Suszczewski - Zastępca Przewodniczącego Wydziału II PAN,
- dr Zdzisław Hensel - Szef Kancelarii PAN (sprawy organizacyjno-finansowe).

2. Sprawa łódzkich placówek PAN:

- a) uchwała w sprawie likwidacji Centrum Mikrobiologii i Wirusologii PAN,
- b) uchwała w sprawie likwidacji Zakładu Amin Biogennych PAN,
- c) uchwała w sprawie powołania Centrum Biologii Medycznej PAN, przedstawili:

- prof. Janusz Komender - Przewodniczący Wydziału VI PAN,
- prof. Leszek Kaczmarek - Zastępca Przewodniczącego Wydziału II PAN,
- dr Zdzisław Hensel - Szef Kancelarii PAN (sprawy organizacyjno-finansowe).

3. Propozycja sprzedaży niektórych zbędnych składników majątkowych Akademii,

przedstawił:

- dr Zdzisław Hensel - Szef Kancelarii PAN.

12, *czwartek*

Prezes Jan Gliński i prof. Stanisław Radwan, przewodniczący Komisji Ochrony i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego Oddziału PAN w Lublinie, uczestniczyli w uroczystości otwarcia Ośrodka Dydaktyczno-Administracyjnego Poleskiego Parku Narodowego, która odbyła się w siedzibie Parku - Urszulinie. Oprócz uroczystości przecięcia wstęgi i prezentacji budynku, odbył się również premierowy pokaz filmu „Poleski Park Narodowy”. Całość uroczystości zakończyło towarzyskie spotkanie przy ognisku. Więcej w REFERATY, KOMUNIKATY, WYDARZENIA.

16, *poniedziałek* W Centrum Kongresowym Akademii Rolniczej w Lublinie odbyła się uroczystość jubileuszowa, związana z 50-leciem działalności Katedry Zastosowań Matematyki AR w Lublinie, której twórcą oraz wieloletnim kierownikiem jest prof. zw.n. matematycznych Wiktor Oktaba. W uroczystości uczestniczył Prezes O.L.PAN. Obchodom jubileuszu towarzyszyło wydanie publikacji, autorstwa prof. Mirosławy Wesołowskiej-Janczarek, prezentującej 50-letnią historię Katedry.

16-18, *poniedziałek-środa* W Kazimierzu Dolnym n/Wisłą odbyło się VII Ogólnopolskie Sympozjum Chemii Plazmy zorganizowane przez Komisję Chemii Plazmy Niskotemperaturowej Oddziału PAN w Lublinie, Sekcję Chemii Plazmy PTCh, Instytut Chemii Przemysłowej im. Ignacego Mościckiego w Warszawie oraz Politechnikę Lubelską. Do tematyki sympozjum należały następujące zagadnienia:

1. Źródła, diagnostyka i modelowanie procesów plazmowych.
2. Plazmowa synteza chemiczna.
3. Plazmowa modyfikacja i oczyszczanie powierzchni, otrzymywanie cienkich warstw.
4. Metody plazmochemiczne w ochronie środowiska.
5. Zastosowanie metod plazmowych w technice i technologii.

23-26, *poniedziałek-czwartek* Prof. Jan Gliński, Prezes O.L.PAN, oraz prof. Stanisław Grundas, czł. oddziałowej Komisji Rolnictwa, uczestniczyli w konferencji „The Position of CUA Prague in European Higher Education and Research” (Miejsce Czeskiego Uniwersytetu Rolniczego w Pradze w Europejskich Badaniach i Edukacji), która odbyła się w ww. uczelni w Pradze. Konferencja upamiętniała 50-lecie niezależnego statutu uczelni i była okazją do spotkania rektorów uczelni rolniczych Europy oraz dyskusji nad ujednoczeniem procesu dydaktycznego w państwach UE.

26, *czwartek* W Urzędzie Marszałkowskim Województwa Lubelskiego odbyło się spotkanie informacyjno-konsultacyjne, podczas którego omówione zostały zagadnienia związane z przygotowaniem Regionalnej Strategii Innowacji dla województwa lubelskiego, w tym założenia Projektu Celowego dla Regionalnej Strategii Innowacji KBN. Szczegóły tego projektu są dostępne pod adresem <http://kbn.icm.edu.pl>. Z ramienia Oddziału w spotkaniu uczestniczył prof. Ryszard Walczak, czł. koresp. PAN, wicedyrektor Instytutu Agrofizyki PAN w Lublinie.

24-26, *wtorek-czwartek* Katolicki Uniwersytet Lubelski był organizatorem Międzynarodowego Kongresu „Chrześcijaństwo w dialogu kultur na ziemiach Rzeczypospolitej”. Kongres poświęcony był zagadnieniu dialogu między różnymi kulturami Rzeczypospolitej na przestrzeni wieków, oraz jego przejawom w słowie, sztuce, oraz ideach, także religijnych.

Październik

1, *wtorek* W Centrum Kongresowym Akademii Rolniczej w Lublinie odbyła się inauguracja roku akademickiego. Oddział PAN w Lublinie reprezentowali na uroczystości Prezes - prof. Jan Gliński, oraz prof. prof. Stanisław Nawrocki i Ryszard Walczak.

-
- 1, wtorek W Urzędzie Wojewódzkim w Lublinie odbyła się konferencja dot. konsultacji projektu „Narodowego Planu Rozwoju i Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego na lata 2004-2006”, dzięki któremu Polska będzie mogła korzystać z Funduszy Strukturalnych UE. W konferencji uczestniczył prof. Ryszard Walczak.
- 3, czwartek Inauguracja roku akademickiego w Politechnice Lubelskiej, z udziałem prof. prof. Jana Glińskiego i Ryszarda Walczaka.
- 5, sobota Uroczysta inauguracja roku akademickiego w Akademii Medycznej w Lublinie, w której uczestniczył Prezes O.L. PAN.
- 8, wtorek W Pałacu Staszica w Warszawie odbyło się kolejne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk z następującym porządkiem obrad:
1. Przyznanie medalu PAN imienia Mikołaja Kopernika profesorowi J. S. Osipowowi, Prezydentowi Rosyjskiej Akademii Nauk, przedstawił:
 - prof. Włodzimierz Ostrowski - Wiceprezes PAN.
 2. Informacja dotycząca stanu przygotowań sesji poświęconej półwieczu działalności PAN, przedstawił:
 - prof. Janusz Tazbir - Wiceprezes PAN.
 3. Omówienie i przyjęcie porządku obrad 98 sesji Zgromadzenia Ogólnego PAN w dniu 10 grudnia br., przedstawił:
 - prof. Jerzy Kołodziejczak - Wiceprezes PAN.
 4. Informacja o projekcie budżetu PAN na rok 2003 oraz wstępna informacja o perspektywach finansowania placówek PAN w roku 2003, przedstawił:
 - dr Zdzisław Hensel - Szef Kancelarii PAN.
- 10, 12, czwartek,
sobota W uroczystościach inauguracyjnych nowego roku akademickiego w Puławskiej Szkole Wyższej (10 bm.) oraz w Wyższej Szkole Inżynierii Rolniczej i Zarządzania w Ropczycach (12 bm.) uczestniczył Prezes O.L.PAN.
- 11, piątek Prof. Jan Gliński uczestniczył w sesji pt. „Świadek prawdy - świadek nadziei”, zorganizowanej w ramach obchodów Dnia Papieskiego w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, którym uczczono 24 rocznicę pontyfikatu Jana Pawła II.
- 15, wtorek Inauguracja roku akademickiego w Wyższej Szkole Przedsiębiorczości i Administracji (WSPA) w Lublinie.
- 16, środa W Katolickim Uniwersytecie Lubelskim odbyła się uroczystość nadania tytułu doktora honoris causa Jego Eminencji Kardynałowi Camillo Ruiniemu, przewodniczącemu Konferencji Episkopatu Włoch. Oddział PAN reprezentował na uroczystości Prezes O.L. PAN.

18, piątek

Odbyło się posiedzenie Prezydium O.L. PAN, w którym uczestniczyli prof. prof. Jan Gliński, Marian Truszczyński, Stanisław Nawrocki i Ryszard Walczak. W spotkaniu uczestniczył także zaproszony rektor Akademii Rolniczej w Lublinie prof. Zdzisław Targoński. Program posiedzenia:

1. Ustalenie terminu, miejsce i programu XI Sesji Zgromadzenia Ogólnego Członków Oddziału PAN w Lublinie.
2. Sprawa wyboru nowych władz Oddziału w kadencji 2003-2006.
3. Weryfikacja materiałów do Biuletynu nr 7/2002.
4. Powołanie Komitetu Redakcyjnego Zeszytów Oddziału PAN w Lublinie.
5. Zatwierdzenie składu Komisji Historycznej Oddziału PAN w Lublinie - uchwałą Prezydium Oddziału.
6. Realizacja bieżących zadań i preliminarz wydatków na 2003 rok.

Na mocy uchwały powołano Komisję XI Historyczną O.L.PAN, w składzie: prof. Jan Ziółek - Przewodniczący (KUL), prof. Jan Lewandowski - Wiceprzewodniczący (UMCS), prof. Henryk Gmiterek - Sekretarz (UMCS), prof. Henryk Wąsowicz - z-ca Sekretarza (KUL), prof. Ryszard Bender (KUL), S. prof. Urszula Borkowska (KUL), prof. Czesław Deptuła (KUL), prof. Janusz Drob (KUL), prof. Henryk Gapski (KUL), dr hab. Grzegorz Jawor (UMCS), dr hab. Jan Konefał (KUL), prof. Albin Koprukowniak (UMCS), prof. Stanisław Litak (KUL), prof. Marek Mądzik (UMCS), prof. Wiesław Müller (KUL), prof. Stanisław Olczak (KUL), dr hab. Mirosław Piotrowski (KUL), prof. Jan Pomorski (UMCS), prof. Tadeusz Radzik (UMCS), prof. Krzysztof Skupiński (UMCS), prof. Andrzej Stępnik (UMCS), prof. Ryszard Szczygiel (UMCS), prof. Józef Szymański (UMCS), prof. Wiesław Śladkowski (UMCS), prof. Barbara Trelińska (UMCS), prof. Małgorzata Willaume (UMCS), prof. Eugeniusz Wiśniowski (KUL), S. prof. Aleksandra Witkowska (KUL).

19-20, sobota-niedziela

Inauguracja roku akademickiego w Lubelskiej Szkole Biznesu (19 bm.), oraz w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (20 bm.). W uroczystościach uczestniczył Prezes O.L. PAN.

21, poniedziałek

Odbyło się zebranie poświęcone projektowi offsetowemu. Powołano konsorcjum pn. *Lubelskie Biopaliwa*. W skład konsorcjum weszli z Oddziału prof. prof. Ryszard Walczak i Jan Gliński, oraz Jan Kuś z Komisji Rolnictwa O. L. PAN.

23, środa

Inauguracja roku akademickiego w UMCS, w której uczestniczyli Prezes O.L. PAN oraz prof. Ryszard Walczak, czł. koresp. PAN, zastępca dyrektora Instytutu Agrofizyki im. B. Dobrzańskiego PAN w Lublinie.

23, środa

W Politechnice Lubelskiej odbyło się kolejne spotkanie informacyjno-konsultacyjne, podczas którego omówiono zagadnienia związane z przygotowaniem Regionalnej Strategii Innowacji dla Województwa

Lubelskiego, oraz przedstawiono uwagi i zaproponowano zmiany w projekcie. Z ramienia Oddziału w spotkaniu uczestniczyli prof. prof. Jan Gliński i Ryszard Walczak.

24, czwartek Inauguracja roku akademickiego w Wyższej Szkole Zarządzania i Administracji w Zamościu.

27, niedziela Inauguracja roku akademickiego w Wyższej Szkole Społeczno-Przyrodniczej w Lublinie, z udziałem Prezesa O.L. PAN.

Listopad

5, wtorek Kolejne posiedzenie Prezydium Polskiej Akademii Nauk odbyło się w Wyższej Szkole Informatyki Stosowanej i Zarządzania w Warszawie z następującym porządkiem obrad:

1. Przedstawienie informacji o Instytucie Badań Systemowych PAN oraz Wyższej Szkole Informatyki Stosowanej i Zarządzania, przedstawili:

- prof. Olgierd Hryniewicz - Dyrektor Instytutu IBS PAN,
- prof. Roman Kulikowski - Rektor WSISIZ.

2. Uchwały w sprawie sprzedaży niektórych składników majątkowych PAN,

przedstawił:

- dr Zdzisław Hensel - Szef Kancelarii PAN.

3. Zmiany w sieci komitetów naukowych PAN na kadencję 2003-2006, przedstawił:

- prof. Włodzimierz Ostrowski - Wiceprezes PAN.

4. Sprawa restrukturyzacji Stacji Badawczej Rolnictwa Ekologicznego i Hodowli Zachowawczej Zwierząt PAN w Popielnie,

przedstawił:

- prof. Marian Truszczyński- Przewodniczący Wydziału V PAN.

